fikir atlası

FASILDAN FASILA

M. Fethullah Gülen

5

FİKİR ATLASI

FASILDAN FASILA - 5

M. Fethullah Gülen

ISBN
978-975-315-403-1

Yayın Numarası
352

Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001:2008
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Eylül 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31
Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1
Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.nil.com.tr

Birinci Bölüm

TARİHÎ PRİZMA

Medine ve Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Mekke'de doğup büyümüş olmasına rağmen, her zaman Medine'yle irtibatı çok güçlü olmuştur. Bilindiği gibi, en başta dedesi Abdülmuttalip Medine'den evlenmiştir. Keza Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) valide-i muhteremeleri de Medine'den ve ninesinin akrabalarındandır; Âmine b. Zühre b. Kusay b. Kilâb...

Âmine Validemiz Medine'de ne kadar kalıyordu onu tam bilemiyoruz –malum, vefatı oradan Mekke'ye dönerken olmuştu– ancak ara sıra Abdülmuttalip'ten izin alıp, ailesini ziyaret için Medine'ye gittiğini söyleyebiliriz. İşte bu vesileyle Efendimiz de, çocukluk yıllarının bir kısmını orada geçiriyordu denebilir. Dolayısıyla Medineliler, Efendimiz'in, Benî Sa'd oymağında süt annesi Halime'nin yanında görülen olağanüstü hâllerine de muttali olmuş olabilirler. Bu yüzden de, Efendimiz daha çocukken bile, Medinelilerce biliniyordu denebilir.

Bütün bunlar kaderin bir cilvesi olarak, Efendimiz'i gezdirdiği o yerlerde gönüller O'na hep sıcaklık duymuş ve kader o insanları zihnen ve fikren Efendimiz'i kabule hazırlamıştır. Başka bir ifadeyle, Efendimiz'in bu çocukluk sergüzeştisi çok erken dönemde Medine sakinleri için hep birer yumuşama vesilesi olmuştur. Zaten onlar, Adnan'ın çocukları –ki kimisi Himyer'e, kimisi Medine'ye, kimisi Mekke'ye, kimisi de Yemen'e gidip yerleşmiş– olması hasebiyle aynı soydan geliyordu ve aralarında ta eskiden bir akrabalık bağı vardı. Birbirleriyle az görüşüp konuşunca hemen bu nesep bağı ortaya çıkıyor ve "Hepimiz Adnanîyiz" diyorlardı. Nitekim Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Mekke'de henüz duyulduğu zaman, Medineliler "O'nun anası bizden, O bizim evlâdımız sayılır." deyip bu akrabalık hissiyle O'na hemen sahip çıkmışlardı. Bir sene gibi kısa bir zaman içerisinde yetmiş insanın bey'at için Akabe'ye gelmesi, inkılâp çapında bir hâdisedir ve başka şekilde de izah edilemez. Oysa o dönemde Kur'ân'ın henüz birkaç sûresi nazil olmuş ve bu birkaç sûrenin muallimi Mus'ab b. Umeyr de çok genç denecek bir yaşta idi. Ayrıca Medinelilerin bu dini kabulleri için İslâm henüz onlara hiçbir şey vaad etmiyordu; sadece onların dünya hayatlarını tanzim ediyor, ahiret adına da bir

kısım ümitler aşılıyordu. İşte bu kadarcık bir mesaja, o insanlar koşup gelmişlerdi. Demek ki ihzâriye tamdı. Keza Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendi şecere-i mübarekesinden bir sürgünden dolayı, başka bir dönemde de Yemen'den destek bulmuştu...

Gerçi Medineliler, duygu-düşünce yapıları, ilim ufukları itibarıyla İslâm'ı kabule çok müsaittiler. Çünkü kabileler arasında meydana gelen "Buas" savaşları, onların içinden yaşlıları alıp götürmüştü. Geride kalanların ise % 90'ı henüz gençti.. ve bu genç insanlar, henüz küfür ve dalâlete şartlanmamışlardı. Dolayısıyla az bir telkin, onlar üzerinde hemen tesir icra ediyordu. Meselâ Muaz b. Cebel'in babası Cebel yoktu, yine Sa'd b. Muaz'ın babası Muaz, Üseyd'in babası Hudayr yoktu ki, bunlar Evs ve Hazrec'in başında önemli isimlerdi ve eğer bunlar sağ olsalardı, o eski inatlarıyla Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşısına âdeta tecessüm etmiş bir Cebel'le, bir Muaz'la çıkabilirlerdi. Ne var ki, arkada kalan onların çocukları çok yumuşaktı. Harpler onları çok sarsmış ve bu kan-irin onlarda yeni şeylere yönelme hissi uyandırmıştı. Bu yüzden de kendilerine telkin edilen dini kabulde hiç zorlanmadılar. Zaten psiko-sosyolojik açıdan mesele incelendiğinde, harb ü darplerin, insanların bir arayışa girmesinde ve melce ve mence olarak dine sığınmasında ne kadar etkili olduğu da görülecektir.

Ayrıca yaşlıların ölüp gitmesi sonucu, o genç insanlar kendilerine başbuğluk edecek bir baş da arıyorlardı. Medine halkı işte böyle psikolojik bir atmosfer içindeydi. Yani bir taraftan genel havanın müsait olması, diğer taraftan onların arayışları ve tam aradıkları tipi bulmaları, buldukları bu tip hakkında bir hayli malumat sahibi olmaları, onların Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi bağırlarına basmalarında önemli bir saik olmuştu.

İbn Abbas

İbn Abbas, çok engin bir ufka sahip, yüksek uçan bir sahabi. Hâşimiler'den olduğu her yanından belli; sureten de çok güzel ve imrendiren bir insan. Diğer sahabiler onun güzelliğini: "Gördüğünüz zaman o mu ayın on dördüne benziyor, yoksa ay mı ona?" diye anlatırlar. Tabiî ki bu tasvir, güzellikten kinaye olarak kullanılıyordu. Yoksa bununla onun ablak yüzlü olduğunu söylemiş olurlardı. Zaten kamer, tarih boyunca hep güzellikten kinaye olarak kullanılmıştır.

Efendimiz için de;

"Kamer-i hikmet cemalin mühr-i muallâ mıdır?
Derya-yı vahdet kemalin mâh-i mücellâ mıdır?"

denmiştir.

Yine sahabe-i kiram arasında güzel kokuyu en çok sürünen İbn Abbas idi. Hatta o, bir sokaktan geçince kadınların: "Itriyatçı mı geçiyor, İbn Abbas mı?" diye aralarında konuştuklarından söz edilir. Evet, onun geçtiği yollardan, evlerin içine üfül üfül güzel koku yayıldığını tabakat kitapları söyler.

Bediüzzaman ve İmam Gazzâlî

Gelmiş-geçmiş İslâm âlimleri arasında Üstad Bediüzzaman'a en çok benzeyen İmam Gazzâlî'dir. Eğer yaşadıkları şartlar ve ortam aynı olsaydı, belki aralarındaki misliyet de ayniyete inkılâp ederdi. Ne var ki şartlar farklıydı; İmam Gazzâlî'nin yaşadığı dönemde, Müslümanlar arasında, monizm ve neoplatonizm gibi felsefî cereyanlar oldukça yaygındı. Günümüzde olduğu şekliyle bir inkâr-ı ulûhiyet söz konusu değildi. Gerçi dolaylı yollardan hakikat-i ulûhiyete münafi sayılan bir kısım kabuller vardı: Meselâ, bir taraftan Allah'ın isimleri ve sıfatları mevzuunda, "aynı mı, gayrı mı?" tartışmaları olurken, diğer taraftan bazılarının "Hiç sıfat yoktur, tevhid esastır." gibi "dalâlet" diyebileceğimiz mülâhazaları vardı ki, işte İmam Gazzâlî de bunlara karşı mücadele etmişti.

Ama –hâşâ– o büyük imama bir nakîse isnadı mahiyetinde anlaşılmamak kaydıyla, onun döneminde fünun-u medeniyenin (pozitif bilimlerin), tabir-i diğerle aklın ziyasının biraz ihmale uğradığı ve zamanla medresenin kendinden beklenen fonksiyonu eda edemez hâle geldiği de bir gerçekti. Üstad'da ise, daha bidayet-i hayatında, medrese-mektep-zikirhâne aynı değer ölçüleri içinde, aynı ihtimamla ele alındığı müşâhede edilir. Şunu da söylemek mümkündür ki, İmam Gazzâlî bugün olsaydı, o da Üstad'ın yaptığı aynı şeyleri yapardı.

Ayrıca Gazzâlî döneminde fünun-u medeniye ile felsefî ilimler birbirinden henüz ayrılmamıştı. Felsefe, bütün cereyan ve ekolleriyle yüzde doksan dokuz şüphe, tereddüt ve kuşku üretiyordu. Dolayısıyla felsefeye karşı çıkma aynı zamanda fünun-u medeniyeye ve araştırmaya da karşı çıkma gibi algılanıyordu.

Bu açıdan İmam Gazzâlî mazur olabilir. Ne var ki bizim İslâmî düşünce tarihimiz ele alındığında, İmam Gazzâlî ve Nizamiye Medreseleri ile başlayan bir fünun-u medeniye ihmali içine girildiği de bir gerçektir. İslâmî düşünce tarihimizin gerçek çöküş sebepleri ise aslında 7-8. asra dayanmaktadır ki, Üstad da, *Muhâkemat*'ın başında buna işaret eder.[1]

Aslında Bediüzzaman ile İmam Gazzâlî kıyaslandığında bunun dışında daha pek çok yönüyle birbirlerine benzedikleri görülür. Meselâ, her ikisinde de ciddî bir Sünnî çizgiyi koruma gayreti ve her şeyi Kitap ve Sünnet'e bağlama cehdi göze çarpar. Ayrıca her ikisinin, yaşadığı dönem de oldukça buhranlıdır. Asya'daki çözülme sonucu, oradaki devletler birbirleriyle boğuşmaktadırlar. Hatta o dönemde, bölge devletlerinin Asya'yı bir baştan bir başa yangın yeri hâline getirmeleri söz konusudur. İşte böyle bir dönemde, İslâmî toplumlara birlik ve beraberlik ruhunun üflenmesi çok önemliydi. Aynı şeylerin hemen hepsi, Devlet-i Âliye'nin parçalanması, İslâm'ın dağılması-çözülmesi döneminde de söz konusu idi. Gazzâlî döneminde felsefî cereyanlar, akideye müteallik bazı hususların yayılma istidadında olmasına karşılık Üstad döneminde pozitivizm ve rasyonalizm gibi "izm"ler gemi azıya almıştı. O, Müslümanın düşünce hayatından sanat anlayışına kadar hemen her sahada işgal yaşadığı bir dönemde ortaya çıkmış ve bütün bu işgallerin hepsini birden göğüslemeye çalışmıştı.

Ebû Hanife Hazretleri

Çocukluğumda telkinlerin tesirinde kabul ettiğim büyüklerden biri de Ebû Hanife Hazretleri olmuştur. Yaşım ilerledikçe, onun o engin ufkunu ve çizgisini daha da net görmeye başladım ve İmam gözümde büyüdükçe büyüdü, ona karşı sevgim her geçen gün artarak devam etti.

Ebû Hanife Hazretleri, Sünnî çizgiyi korumanın yanı başında, Ehl-i Beyt muhabbetine de açık bir insandı. Belki bu muhabbet İmam Şafiî'de ve diğer mezhep imamlarında da vardı; hatta İmam Şafiî'nin, "İsteyen bana Alevî desin." şeklinde bir meydan okuyuşunu da naklederler; ne var ki, Ebû Hanife'de bu sevgi çok dengeliydi...

O, bir taraftan hayatını ticaretle kazanırken diğer taraftan da, Kelâm ilmiyle

uğraşıyor; bu mevzuda, kendinden yıllarca sonra gelecek olan İmam Maturidî'ye ışık tutuyor ve onun için referans teşkil edecek tespitlerde bulunuyordu. Daha sonraları fıkha yönelen Ebû Hanife, o alanda da söz sahibi bir üstad ve otorite hâline gelmişti ki, –Nasbu'r-râye takdiminde belirtildiğine göre– ilim halkasında üç yüz kadar hafız ve bir o kadar da ehlullahtan insan bulunuyordu.

İmam Rabbânî Hazretleri, Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) gerçek hakikatini Ebû Hanife Hazretleri'nin temsil ettiğini ve Efendimiz'in, âdeta o yolda temessül ettiğini söyler. Dolayısıyla vilâyet-i kübrânın vârislerinin bu mezhepten çıkacağı, buna karşılık vilâyet-i suğra erbabının diğer mezhep sahiplerince temsil edildiği ifade edilebilir. Haddizatında Üstad'ın da, Şafiî'ler içinde zuhur etmiş olmasına rağmen usûlüddin ve usûl-i fıkıh açısından Hanefi mezhebine göre amel ettiği söylenebilir.

Hazreti İmam'ın zühd ü takvasıyla alâkalı bir hayli menkıbe anlatılır. Ezcümle (babasının) dere boyunda bulduğu bir elmayı ısırdıktan sonra yememesi ve sahibini bularak helâllik dilemesi.. alış veriş ve ticaretteki hassasiyeti dillere destandır. Kutup, *"Sosyal Adalet"*te bunların bir kısmına temas eder.

Bütün bunlara rağmen ben bir şeye hep hayret etmişimdir ki o da, İmam Buhârî, Tirmizî gibi ayrı bir büyüklüğün sembolü olmuş insanların Hz. İmam'ın fâikiyetini bir türlü kabullenememiş olmalarıdır. Vâkıa İmam Tirmizî bu konuda daha çok hocasının tesirindedir; ama İmam Buhârî'nin, onun hakkında –söylediği kadar bile olsa– bir şey dememesini çok arzu ederdim. Çünkü ondan dolayı hadisçiler arasında Ebû Hanife'ye karşı bir cereyan oluştuğu söylenebilir. Ancak bu tavır hepsinde yoktur; meselâ, hemen hemen aynı asırda yaşayan İmam Tahavî, çok meselede, İmam Buhârî'den aşağı değildir ve çok erken dönemlerde hadislerdeki müşkilleri çözme adına hayranlık uyaran bir insandır. Hatta onun müceddit olduğunu söyleyenler bile olmuştur. İşte bu büyük imam, bağlı bulunduğu mezhep anlayışını bırakıp Hanefi mezhebini tercih etmiştir. Tahavî, *el-Ümm* kitabını istinsah eden İmam Şafiî'nin talebesi Müzenî'nin yeğenidir. Dayısının, kitap yazmak için yaptığı hazırlık safhasında, İmam Muhammed'in kitaplarına, Ebû Yusuf'un nokta-i nazarının ne olduğuna göz atması, onun gözünden kaçmamış ve bu durum onda, onları da araştırma

merakı uyarmış; hatta yer değiştirmesine vesile olmuştur.

Hz. Ömer'in Bağrına Saplanan Hançer

Hz. Ömer'in bağrına saplanan hançer, aslında İslâm'ın bağrına saplanmış bir mızraktır ve o yara o gün-bugün de hâlâ kanamaktadır. Ayrıca, bu hâdise bize şunları anlatmıştır/anlatmaktadır:

*1.*Evvelâ o güne kadar, ümmetin imamı konumunda olan insanlara karşı herhangi bir suikast tertip edilmemişti. Bu hâdise ile müslim veya gayrimüslim ümmet içerisinde bir "gayri memnunlar" topluluğunun mevcudiyeti ortaya çıkıyordu. Nitekim daha sonra bu gayri memnun topluluğun, İslâm vahdetini tahrip edici faaliyetleri gelişerek devam etti.

*2.*Hz. Ömer, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ifade buyurdukları gibi İslâm vifak ve ittifakının kapısıydı.[2] Yani bu kapı var olduğu sürece Müslümanların içine nifak, şikak, ihtilâf ve iftirak giremeyecekti. Evet Hz. Ömer, İslâm'la müşerref olduktan vefat edeceği âna kadar İslâm birliğini tehdit eden her türlü nifak hareketine karşı âdeta bir sur vazifesi görmüştü.. ve o menfur saldırıdan sonra ise İslâm toplumu içinde fitne önü alınamaz hâle gelmiş ve pek çok müessif hâdise vuku bulmuştu. Bu sebeple diyebiliriz ki Hz. Ömer'in bağrına saplanan hançer, aslında İslâm'ın da bağrına saplanmış bir mızraktı...

Düşünce ve İfade Üzerine

Ahmet Hamdi Tanpınar ve Yahya Kemal, eserlerini zevkle okuduğum kişilerdir. Bunlar, kendi devirleri itibarıyla küçültülmüş, ufalanmış bir Türkiye'yi kat'iyen hazmedememişlerdir. Bu itibarla da hep teselli arayışı içinde geçmişe sığınmış, eserlerinde her zaman geçmişe olan özlemlerini dile getirmiş ve hâlihazırdaki kaosları hayal dünyalarında genişleterek rahatlamaya çalışmışlardır. *"Beş Şehir"* ve *"Bursa'da Zaman"*a bakıldığında, bu ruh hâletinin hâkim olduğu açıkça görülür.

İnsanlar, hiçbir zaman içinde bulundukları zamandan hoşnut olmamışlardır. Bazıları geçmişe, bazıları da geleceğe kaçmış ve böylece kendilerini ve hayal dünyalarını tatmin yollarını araştırmışlardır. Materyalist ve pozitivistler,

geleceği düşünüp geleceğin pembe dünyalarının hayaliyle, hâli değerlendirmeye çalışırken, biraz inancı olanlar da, hâli geçmişin sağlam temelleri üzerine bina ederek, ümitle azmin verdiği enerji ve kuvvetle geleceğin hülyalı maviliğine doğru koşmuşlardır. İşin en realistçesi ve dengeli olanı da bu olsa gerek. Zira biz, ne geçmişten, ne de gelecekten kopuk tek taraflı bir dünya kuramayız. Gelecek çok önemlidir ve onun bu önemine binaen, hâlin değerlendirilmesi de ayrı bir önem kazanır. Fakat geçmişi olmayan milletler için bunların ikisinin de önemi kalmaz, hatta söner-gider.

Zamanın bereketsizleşmesi bir mânâda duygu, düşünce ve ideallerde bereketin kapısını aralamaktadır. Çünkü insanlar, zamanın sıkıştırması ve darlığı nispetinde, düşünce ızdırabı çekmekte ve kendilerini zorlamaktadırlar. Bu zorlama ve ideallerdeki şeyleri gerçekleştirme adına çekilen ızdıraplar, yerinde bir ihtiyaç duası hâline gelmekte ve bu zaruretin verdiği ruh hâleti, değişik ifade şekillerine vesile olmaktadır. İfadelerdeki değişiklik ve renklilik ise edebiyatımız adına ciddî bir zenginliğe vesile olmaktadır. Bu zenginlikten sonra bir baygınlaşma dönemi başlamakta ve insanlar kendilerini yeniden rehavete salmaktadırlar. Bu rehavet dönemi, kırk-elli sene hatta Osmanlı'da olduğu gibi daha fazla sürebilmektedir. İnsanların, zamanın boşluklarına ve eriticiliğine karşı koyup, fikrî büzüşmeye maruz kalmamaları için; ruh, beyin ve kabiliyet güçlerinin tamamını o düşünce aralığında sabit tutmaları ve kendilerini rehavete salmamaları hayatî önem arz etmektedir.

Bir diğer önemli husus da, insanın durup dururken düşünce insanı olamayacağıdır. Düşüncede belli bir seviyeye gelebilmek için, ülke ve milletin problemleri üzerinde sürekli düşünülmesi gerekir ki, bu da bir bakıma o işin fiilî duası demektir. Bundan sonra istidadının açık olması ölçüsünde, Cenâb-ı Hak herkese, değişik problemleri çözme, insanların onların fikirlerinden istifadesi ve onların vesilesiyle, insanlara yol gösterme gibi lütuflarda bulunabilir. İnsanlar, değişik kaynaklardan istifade ederek, çok enfes ve enteresan düşünceler ortaya koysalar bile; düşünce üretmekten uzak tipler, kendilerinden daha çok, başkalarının düşüncelerini naklederler. Herkesin ulaşamadığı, kendilerine orijinal gelen fikirlerin nakilciliğini yapan bu insanlar, belki takma kanat kullanarak belirli bir dönem uçabilirler. Ancak bir gün mutlaka külâh düşer, kel de meydana çıkar. O bakımdan, okuma ciddî bir

disiplin işidir ve herkes okurken kendi düşüncesini yakalamaya ve kendi düşünce yapısını kurmaya çalışmalıdır.

Sonsuz ve Sıfır

Fikir işçileri arasında zâhiren bir disiplin olsa da, esas itibarıyla onlar kendi aralarında müdür, amir, şef... vb. gibi herhangi bir makam, mevki ve rütbe mülâhazası olmayan kimselerdir. Bu mülâhazaya sahip kimselerden her bir fert, kendisini, "İnsanlardan bir insan ol" düsturu gereği basit bir fert olarak kabul etmeli ve değer itibarıyla da ancak, soluna konulacak herhangi bir rakamla kıymet kazanmayı bekleyen "sıfır" görünümünde olmalıdır. Sıfırların kendi aralarında herhangi bir üstünlüklerinin bulunması bahis mevzuu değildir. Zira bunların birbirleriyle toplanmaları-çıkarılmaları-çarpılmaları-bölünmeleri onları kat'iyen farklılaştırmaz. Sıfır, ancak tam bir mânâ-i harfî ile soluna konulacak rakam ya da rakamlar sayesinde birdenbire on, yüz, bin veya milyonlarca.. kat büyüyüp değer kazanır. Bu itibarla da, makam ve mansıba talip olmamayı, en akıllıca bir iş kabul ediyoruz. Düz yerde yürümek her zaman için emniyetli; zirvelerde dolaşmak ise tehlikelidir. Çünkü zirveden düşmekle meydana gelecek sonuç, çok defa düz yolda tökezleyip düşmekten daha vahim neticeler doğurur.

Ayrıca burada, istidradî olarak bir hususu daha arz etmek istiyorum: Ben, "." şeklindeki sıfırı bu espriye bağlı olarak Lâtince'deki içi şişirilmiş boş bir yuvarlak olan "0"dan daha elverişli görüyorum. Çünkü eski sıfır, Lâtince'deki sıfırdan çok daha fazla acziyet ve mahviyet ifade etmektedir. O eski sıfırın ifadesi diyeceğimiz "." , varlığın en küçük parçasını oluşturan zerrecikler gibi kendisinden daha küçük herhangi bir şey olmayan işaretçiktir.

Evet insan, Allah (celle celâluhu) karşısında gerçek konumunu ifade edebilmesi için her zaman ve her şeyde O'nu bilip O'nu duymalı, kendisini de koca bir "hiç" görmelidir. Hasan Ali Yücel'in başından geçen şu hâdise, mevzuumuza güzel bir misal teşkil etmektedir: Bir gün Paşa, Hasan Ali Yücel'e "sıfır" ve "sonsuz"un ne olduğunu sorar. Hasan Ali Yücel, Paşa'nın bu sorusuna, "Paşam! Sonsuz siz, sıfır da benim." cevabını verir. Kanaat-i âcizanemce bu sözü insanlar, kendilerini hiç yoktan var eden ve sonsuz nimetlerle perverde kılan Rablerine karşı duymalı, kabullenmeli ve engin bir

kulluk şuuru içinde "Allahım! Sen sonsuzsun biz ise birer sıfırız." demelidirler.

Evet, herkes kendisini bir "sıfır" olarak görmeli, Allah'ın lütfettiği değişik muvaffakiyetlerin hepsini O'ndan bilmeli, kendisine verilen değişik pâyeleri, bir vazife taksimi olarak telâkki etmeli ve kendisi gibi birer nefer olan diğer arkadaşlarına karşı da kesinlikle herhangi bir gurur, kibir ve üstünlük taslama tavırlarına girmemelidir. Çünkü bütün muvaffakiyetleri lütfeden ve bizleri çeşitli istidat ve kabiliyetlerle donatıp dinine hizmet yolunda değişik makam ve mevkilerde istihdam eden Cenâb-ı Hak'tır. Öyle ise minnet O'na, şükran O'nadır. Ayrıca, mazhar oldukları nimetleri kendilerinden bilen talihsizlerin takılıp yollarda kaldıkları da unutulmamalıdır. Onun için bizim yolumuz, *"Der tarîk-i acz-mendî lâzım âmed çâr-çîz: Fakr-ı mutlak, acz-i mutlak, şükr-ü mutlak, şevk-i mutlak, ey aziz!"* ifadeleriyle çerçevesi çizilen acz, fakr, şevk ve şükür yoludur[3] ki, bu yol, insanın kendisini sonsuz güç ve kudret sahibi Rabb'i karşısında bir "sıfır" olarak görüp, mazhar olduğu bütün nimetleri O'ndan bilmeyi ve şükürle mukabelede bulunmayı gerektiren bir yoldur.

İlim, Edeb ve Takva

Bir gün İmam A'zam Ebû Hanife, bir mecliste vaaz ederken yanına bir kadın gelir. Kadın, yanında getirdiği bıçak ile bir tarafı kırmızı diğer tarafı sarı olan elmayı Ebû Hanife'nin önüne bırakıp geri çekilir. Bir firaset âbidesi olan koca imam, elmayı bıçakla ortasından kestikten sonra elmanın içini kadına gösterip geri verir. Kadın gittikten sonra bu hâdisenin izahını isteyen cemaate Ebû Hanife, şu cevabı verir: "Kadın bana bir tarafı kırmızı diğer tarafı sarı olan elmayı getirerek, kırmızı kanda mı yoksa sarı kanda mı hayızdan temiz olacağını sormak istedi. Ben de elmayı ikiye bölüp ona beyaz olan iç kısmını göstererek ancak akıntı beyazlaştığında temiz olabileceğini söylemek istedim."

Bu muhteşem tablo, ilim, edeb ve takva konusunda zirveyi tutmuş o yüce şahsiyetlerle bizim aramızdaki farkı gözler önüne seren ibretâmiz bir misaldir. Onlar, ulaştıkları bu yüce makama ilim, edeb ve takva hususunda gösterdikleri üstün performansla geldiler. Bu devâsâ kametler karşısında büyüklük taslayıp onlara bu nazarla bakmayanlar, hayatları boyunca hep küçük olarak yaşar ve onlar gibi diğer büyüklerin hayat ve eserlerinden de gerektiği şekilde istifade

edemezler.

Büyükler Hakkında Konuşmak

Bir gün bir şahıs, Sa'd İbn Ebî Vakkas'ın (radıyallahu anh) da içinde bulunduğu bir toplulukta Hz. Osman ve Hz. Ali (radıyallahu anhüma) hakkında ileri-geri konuşup duruyordu. Her ne kadar Sa'd (radıyallahu anh) adama susmasını söyledi ise de, adam onu dinlemeyerek güft u gûsuna devam etti. Onun bu vurdumduymaz tavrı karşısında, Allah'ın Mucîb ismine mazhar ve bunu da hayatında bir iki defa kullandığı bilinen Hz. Sa'd, bu edepsizlikten ötürü hemen ellerini açıp: "Allahım! Eğer bu adam doğru söylüyorsa.. söylüyor; ama eğer doğru söylemiyorsa...!" diyerek o şahsı Allah'a havale etti. Hz. Sa'd daha ellerini indirmemişti ki, nereden çıktığı belli olmayan bir deve, orada bulunan cemaati yararak onlara hiçbir zarar vermeden gelip o haddini bilmez adamı ayaklarının altına aldı ve çiğnedi..[4]

İşte bu hâdise, büyük şahsiyetler hakkında konuşurken dikkatli olmamız ve onları kendi kriterlerimizle değerlendirmememiz gerektiğini ne güzel anlatır..!

İki Anekdot...

Hz. Hüseyin'in (radıyallahu anh) şehadetinden kısa bir zaman sonra, bir gün, tâbiînin büyük imamlarından Hasan Basri'nin (radıyallahu anh) yanına bir Iraklı gelir ve ona elbisesindeki pire kanının namaz kılmaya mâni olup olmadığını sorar. Hasan Basri (radıyallahu anh) bu adama şu cevabı verir: "Şu Iraklıların hâline bakın! Peygamberin ciğerpâresi Hüseyin'in kanını döküyor, sonra da gelip pire kanının hükmünü soruyorlar!."

Bu hâdise bana köyümüzdeki bir adamı hatırlatır: Bu adam, kurbağayı alarak ayaklarından tutup ikiye ayırdıktan sonra ağzına atar ve bunu mârifet sayarmış. İşte bu şahıs bir gün babamın yanına gelerek seccadesinden bir fare geçtiğini söyleyip, bu seccadenin üzerinde namaz kılıp kılamayacağı hususunda fetva isteyince babam ona yukarıdaki hikâyeyi anlatarak cevap vermiş. Daha sonraları babam, büyük kabahatler işledikleri hâlde bunları görmezlikten gelerek küçük hâdiselerle uğraşan kişilerin hallerini her dile getirişinde bu iki hâdiseyi beraberce anlatıp çevresindekileri düşündürürdü.

Hz. Yuşa

Hz. Yuşa (aleyhisselâm), üç dine mensup insanların da sahip çıktığı bir kişidir. Ona, hem Yahudiler hem Hıristiyanlar hem de Müslümanlar sahip çıkmış ve İstanbul'a geldiğini iddia ederek uğradığı zannedilen bir yere mezarını yapmışlardır.

Büyük insanların çok yerde makamları vardır. Meselâ, Ashab-ı Kehf'e ait dünyanın yedi-sekiz yerinde mağara tespit edilmiştir. Hatta Ahmet Akgündüz Bey, bir kısım dokümanlardan yola çıkarak Tarsus'taki mağaranın onlara ait olduğunun kat'iyeti üzerinde durur. Ama Ebû Hayyan gibi önemli bir tefsirci, Ashab-ı Kehf ve onların mağarasının Endülüs'te olduğunu söyler ve buna dair bazı işaretler gördüğünü haber verir.[5] Bunlar, müstakillen üzerinde durulması gereken konulardır. Ben Ashab-ı Kehf için kat'î bir şey diyemediğim gibi Hz. Yuşa'nın (aleyhisselâm) İstanbul'a gelmiş olacağı hususunda da bir şey söyleyemeyeceğim. İhtimal o kabir de ona ait değil, ona atfen yapılan bir mezar. O, Hz. Musa'dan sonra İsrailoğulları'nın başına geçmiş, Filistin, Mescid-i Aksâ ve çevresini kendi hâkimiyeti altına almış bir zattı ve İstanbul'la ve çevresiyle de hiç münasebeti olmamıştı.

Tarihî Hâdiselerin Tespiti

Millet olarak daha ziyade menkıbelerden hoşlandığımız için bugüne kadar hep harp ve kahramanlık tarihimiz yazılmış, buna mukabil siyasî tarihimiz üzerinde çok ciddî durulmamıştır. Bu yüzden de, meselâ Devlet-i Âliye döneminde diplomasi nasıl işliyordu, hariciye nasıl çalışıyordu, eğitimde metot nasıldı ve milletlerarası münasebetlerimizde politikalarımız nelerden ibaretti.. bütün bunların bugünkü nesillere çok iyi anlatıldığı kanaatinde değilim. Ayrıca bu mevzularda bilinen şeyler de, ya yabancı kaynaklardan alınmış ya da hiçbir tarihî belgeye dayanılmadan kaleme alınmış gayr-i ilmî bir kısım evrak-ı perişan.. kasıtlı çarpıtmaların olduğu da ayrı bir konu: Meselâ tarihte Türklerin Müslüman olmasını, tamamen jeopolitik sebeplere dayandıran ve onunla izah edenler var ki, onlara göre Türkler, samimî olarak Müslüman olmamış, bulundukları yer itibarıyla, âlem-i İslâm üzerinde hâkimiyetleri Müslümanlıktan geçtiği için Müslüman olma lüzumunu duymuş ve İslâm'ı

seçmişlerdir. Aslında, meseleyi bu kabîl gerekçelere dayandırmak, Türkleri münafik konumuna düşürme demektir. Oysaki onların Müslümanlığı seçmeleri, böyle bir hâkimiyetten hiç haberleri olmadığı bir dönemde gerçekleşmiştir.

Bu yüzden de tarihi tetkik edip araştırmadan bu tür iddialar ortaya atan insanların yanında, bir sürü de bunlarla aldananlar olduğu kanaatindeyim. Bir tarihin yazılabilmesi için, her şeyden evvel vak'aların tespiti çok önemlidir, yoksa burada da görüldüğü gibi, tarih yazma yerine ukalâca laflar edilmiş olacaktır.

Ayrıca ben günümüzdeki hâdiselerin anlaşılmazlığından hareketle, tarihî hâdiselerin biraz da o mülâhaza ile değerlendirilmesi gerektiğine inanıyorum.

Meselâ, günümüzde bir kısım insanlar eğitim ve kültürel faaliyetlerle dine, vatana, millete hizmet ediyorlar. Ve kesinlikle bunların hüsnüniyetlerinde şüphe yok. Yapmış oldukları hizmetin selâmeti için de hiçbir siyasi partiyle bağlantı kurmayı düşünmüyorlar; sadece işi âhenkle götürme adına o yolda bir kısım manevraları olabiliyor. Şimdi böyle bir hareket karşısında, milletimizin dinî değerleri adına yola çıktığını iddia eden bir parti ile gönül bağı olan bir tarihçi düşünelim; bu zat eğer bir tarih yazsa, siyasî faaliyetlere katılmaksızın yurt yapıp, talebe yetiştiren ve çeşitli kültürel faaliyetlerde bulunan bu insanları, İslâmî faaliyetleri engelleyen kimseler olarak gösterecektir; gösterecektir, bu kimseler Bediüzzaman gibi evliyadan seçkinler bile olsa. Zira bunlar daha baştan "Şeytandan ve siyasetten Allah'a sığınırım." deyip yola çıkmışlardır. O tarihi okuyan insanlar ise "Vay hainler!" deyip, onlar aleyhinde atıp tutacaktır. Çünkü hâdiseler çok farklı plâtformlarda cereyan etmektedir ve tarihçi de işin içinde olmadığından meseleyi avamî nakillere dayandıracaktır.

Farklı bir örnek; biz 27 Mayıs'ı, 12 Mart'ı beraber yaşadığımız hâlde bu hareketlerle alâkalı kayıtlar çok farklı tutulduğundan ya da vesikalar yok edilip her şey çarpıtıldığından tarihin sayfalarına dökülenler de farklı olacaktır. Meselâ bir dönemde birileri ihtilâl yapmak istiyor, onlara karşı muhtıra veriliyor ve bu hengâmede sizin hiç alâkanız yokken, gelip sizi de götürüyor ve mahkûm ediyorlar. Bir af çıktığında da onları salıp sizi tutmaya devam ediyorlar. Şimdi siz tarihçi olsanız bunları nasıl değerlendirirsiniz..?

İşte, bu kadar hâdiselerin içinde olduğumuz hâlde, olayları yerli yerince

değerlendiremiyorsak, tarihteki hâdiseleri –ki, tamamen bizim dışımızda cereyan etmiş, biz ne o işin sebeplerine ne de müsebbeplerine nigehbân değiliz– nasıl doğru değerlendireceğiz ki!..

Devlet Kuşu

Bazen devlet kuşları, kocaman kocaman, heybetli sarıklar dururken gelip keloğlanların başına konuyor, onlar da öylece padişah oluyorlar. Aslında oğlanın kel olmasına değil, Allah'ın rahmetinin enginliğine bakmak lâzım. Fakat insanın kendini keloğlan görmesinde yarar var. Çünkü ancak o zaman devlet kuşunun başına konmasındaki kader sırrını kavrayabilir. Değilse, kendini hep hoca kavuğu, sırmalı kaftanlarıyla görürse yanılabilir, hatta kendi üzerindeki nimetleri dahi idrak edemeyebilir.

Evet, kellere laf yok. Çünkü Hz. Ömer de, Hz. Ali de –o deha kelliğine canım kurban– keldi. Tabiî kel tabiri tahkir ifadesi olması sebebiyle onlar için kullanılmaz. Ancak fizikî yapıları itibarıyla bir dehanın emaresi olması açısından başlarının mübarek saçlarının döküldükleri yerlere değer kazandırmak için, onlar etrafa saçılınca, tepeleri açılmış deriz.

Yaklaşım mevzuu; biri Ali, diğeri Ömer. İkisi de birbirinden aslan.. ama ne acıdır ki, günümüzde bu aslanları birbirinden ayrı gösteren tilkilerin silik sözleri revaçta...

Tarihin Oluşum ve Tespiti

Bir tarihin büyüklüğü, tarihçiler tarafından yazılıp ortaya konuncaya kadar gerçek mânâsıyla anlaşılamaz. Bu yüzden tarih yapanlar, çok defa ne yaptıklarının farkına varamamışlardır. Ancak arkadan gelenler, onların o dasitanî tarihlerini ortaya koyunca, ne büyük iş yaptıkları ortaya çıkar. Bu mânâda, meselâ Hz. Ebû Bekir'e kendi döneminde, "Ne yaptınız ve inşa edip arkada bıraktığınız şey nedir?" diye sorsaydınız, zannediyorum çok fazla bir şey söylemezdi. Ancak asırlar sonra gelen insanlar, değişik usûllerle o döneme ait vak'aları toplayıp belli bir kritiğe tâbi tutarak yorumlayınca, dünyayı yeniden onarma, inşa ve ihya etme adına çok büyük işlerin yapıldığı ortaya çıkmıştır.

Yine eğer bir Sırpsındığı'nda, bir Niğbolu'da veya son dönem itibarıyla

Çanakkale Savaşında insanların hasımlarıyla nasıl göğüs göğüse gelip yaka-paça olduklarını, onların ölümü nasıl gülerek karşıladıklarını, ukbâ aşkıyla nasıl koştuklarını görüp de size nakleden tarihçiler olmasa idi, bu mücerret hâdiseler sizde çok fazla etki uyarmayacaktı. Ama onlar belli bir anlayışla ve mücadele felsefesine göre alınıp tahlil edilince, neticede koskocaman bir tarihle karşılaşma imkânı doğmuştur.

Bugün de dar dairede milletini, geniş dairede ise bütün insanlığı ihya işine gönül vermiş hakikî mü'minler, ciddî bir tarih yapıyorlar. İnanıyorum ki bunu gelecek tarihçiler çok büyük bir hâdise olarak kaydedeceklerdir. Ve bence yapılan bu tarihin en önemli yanı da, en büyük işleri yaparken bile onları küçük görme, sonra nisyan-ı nefs içinde olma, yani yapılan şeyleri unutup bir daha hatırlamama, "kim hatırlarsa hatırlasın" deyip, sadece hizmet söz konusu olduğu zaman önde koşma; pâyeler, mansıplar dağıtıldığı zaman da saklanma, görünmeme vb. gibi meseleler olacaktır.

Tenkit ve Tahrip

Tenkit ve tahrip kolaydır; ancak öyle meseleler vardır ki, onların hiç mi hiç tahribe tahammülü yoktur. Meselâ, işleyen bir devlet yapısı bunlardan biridir. Siz kendi kulübeciğinizi yıkıp onun yerine yenisini yapabilirsiniz, ama kalkıp aynı anlayışla, yapacağım diye devleti tahrip ederseniz, arada öyle ciddî boşluklar ve rahneler meydana gelir ki onları bir daha da tamir edip dolduramazsınız. Bir devletin bazı kararları yanlış ve bozuk olabilir, milletin meselelerini dünyaya anlatmada ve dış politikada yetersiz kalabilir. Ancak sizin bu yanlış karar ve politikalar yerine teklif edeceğiniz tutarlı alternatif kararlarınız yoksa ve dış politika adına sunacağınız makul bir teklifiniz, sonra onu sağlam bir zemine oturtma plân ve projeniz mevcut değilse, ulu orta konuşmanız ve onların tahribine teşebbüs etmeniz hainlik olur. Ve bu millete karşı hainlik sayılır.

Ben günümüzdeki, devletin yapısına yönelik bu tür tenkitleri, çeşitli dönemlerde Osmanlı padişahlarına karşı tavır alınıp, onların alaşağı edilmesine benzetiyorum. Hep "Hele bir indirelim, sonra yerine yenisini buluruz." denmiş, devlet tahrip edilmiş, ehil birisi bulunamayınca da, koskoca devlette uzun süre kaoslar yaşanmıştır. Ne acıdır ki bu mantıksızlık ancak

Devlet-i Âliye'nin gümbür gümbür yıkılmasıyla idrak edilebilmiştir. Meselâ Rıza Tevfik böyle bir sürece katkıda bulunanlardan biridir. Koskocaman ülke tarumar olup, İngilizler İstanbul'u, Yunanlılar İzmir'i işgal edince ve "el elden üzülüp yâr elden gidince", işte o zaman bir şadırvan başına oturup, âdeta bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağlamış ve hepimizin bildiği *"Sultan Hamid'in Ruhaniyetinden İstimdat"* şiirini yazmıştır. Dahası koskoca bir milleti maceraya sürükleyen Talat, Enver, Cemal Paşalar adına da, dile alınmayacak acı sözler sarfetmiştir. Mehmed Âkif gibi Müslüman aydınlarda da aynı şeyi görmek mümkündür. Bu mübarek zevat, devleti idare edenleri sürekli çeşitli sıfatlarla suçlamış; gün gelip devlet yıkılıp her şey hâk ile yeksan olunca da, bu milleti yeniden toparlama, ya da ölümüne mersiyeler dizmeye başlamışlardır. Bu mübarek insanların tam göremedikleri bir şey vardı; o da devletin bölgedeki konumuydu. Evet, Devlet-i Âliye bölgede hatta bütün dünyada bir muvazene unsuru idi. O yıkılınca huzur da kayboldu.

Bir dönemde küheylanını Anadolu'ya süren Alparslan, milleti arkasında toplamayı başarmış; Fatih, milletine ve bölgeye ümit vaad etmiş; Yavuz –cennetmekân– milleti içinde bir birlik remzi olmuş; evet, millet, işte bu insanların arkasında toplanmış; toplanmış da altı asır boyunca bu altın kuşakta kat'iyen kalıcı bir huzursuzluk, anarşi ve kargaşa görülmemiştir. Şimdi de o ulu çınardan doğan şu milletin, kabuğunu yırtıp, yeniden kendi olması ve kendi ayakları üzerinde durması beklenmektedir. Bu da şimdilerde onun yıpratılmamasına bağlıdır.

İşte bu yüzden ben her zaman, devletin bazı yanlışları karşısında, "Hele bir yıkalım, sonra nasıl yapılacaksa yaparız.." mülâhazasının, kocaman Devlet-i Âliye'yi bir macera hesabına yıkanların mülâhazalarından farklı olmadığı şeklinde değerlendirmişimdir. Bizim şimdiye kadar bu yanlış hesapları yapanlarla hiç alâkamız olmadı. Aksine var olduğumuz günden beri, bazen ağlayarak bazen de ümitle gönülleri şahlandırarak, bu milletin kaderi etrafında destanlar söyledik. Ben bu milletin, bir sarsıntı yaşamaması için hep kalbimin korunması gibi bir ihtimam göstermiş ve tehâlükle çırpınmışımdır. Hatta o devlet erkânının, beni *Sefiller'*deki şaki gibi senelerce köy köy, kasaba kasaba koşturtması, yakın takibe alması ve soluklarımı bile tespit etmeye çalışması, beni hiçbir zaman devletimize karşı bir kötülüğe sevk etmemiştir ve

etmeyecektir de...

Kâbe'nin Yaşlılığı

Kâbe, dünyaya bakan yönüyle yaşlanmıştır. Zaten Efendimiz'in son peygamber olması da onun yaşlandığını gösteren bir işarettir. Peygamber Efendimiz'in, nübüvvet zincirinin son halkasını teşkil etmesi, Kâbe'nin döl yatağında da bir çeşit kısırlaşmanın olduğunu göstermektedir. Yani artık Kâbe peygamber doğurmamaktadır. Evet yaşlanan insanın, zamanı geldiğinde ruhunu teslim etmesi gibi, yaşlanan Kâbe de bir gün, mânâsını yitirecek, aslına dönecek ve özüne kavuşacaktır.

Kur'ân Atlası

Kur'ân'daki coğrafî merkezleri ve vak'aların geçtiği yerleri gösteren bir Kur'ân atlasının hazırlanması, Kur'ân'ın daha iyi anlaşılmasına vesile olacaktır. Bu çalışma sayesinde Kur'ân'da ifade edilen yerler bütün yönleriyle bilinecek ve Kur'ân'daki bazı vak'aları değerlendirmemiz de daha isabetli olacaktır. Zira Kur'ân'da anlatılan hâdiseleri değerlendirirken, zamanın olduğu gibi, mekânın bilinmesinin sağlayacağı faydalar da büyüktür.

Kur'ân-ı Kerim'in bahsettiği coğrafî yerlerin büyük bir bölümü, sahabe-i kiram efendilerimiz ve hayatlarının geçtiği yerlerdir. Bu açıdan kolay gibi görünse de zamanla meydana gelen değişiklikler araştırmayı güçleştirmiştir. Meselâ, Mekke'de bazı yerler, Medine'de Uhud ve Hendek gibi birçok yerleşim biriminin yeri belli olmakla birlikte günümüzde bu yerler kısmen kılıf değiştirmiş yani binaların şekli değişmiş, gerçek hüviyetlerini tedaî ettirecek pek çok alâmât da yok olmuştur. Dikkatli araştırmacılar bu mülâhazaları da göz önüne alarak bu sahada bir araştırma yaparlarsa, ilim hazinemize güzel bir eser kazandırmış olurlar.

Osmanlı'da Gayrimüslimlerin Askere Alınmaması

Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimler askere alınmamışlardır. Osmanlılar, onların askerî sırlara muttali olabilme ihtimaline karşı böyle bir davranış içine girmiş olabilir. Zira askerlik gibi devletin bekasının teminatı olan bir müessesede, düşmanların kötülük yapma adına her vesileyi değerlendirmeleri

ihtimal dahilindedir. Ne var ki, onların herhangi bir hıyanette bulunamayacakları vazifelerde çalıştırılabileceğini düşünüyorum.

Meseleye dinî açıdan bakılacak olursa onların askere alınmalarının hiçbir mahzuru olmasa gerek. Çünkü Tağlib Hıristiyanları Kadisiye Savaşında Müslümanlarla beraber savaşmışlardı. Daha sonraları Bizans'a karşı yapılan savaşlarda da Hıristiyanlar Müslümanların cephesinde yer almışlardı. Bu örnekler de onların, savaşa alınmasının bir içtihat mevzuu olduğunu ve maslahatın gerektirdiği durumlarda savaşa katılmalarının mümkün olabileceğini göstermektedir.

1Bkz.: Bediüzzaman, *Muhâkemat* s.26.
2Buhârî, *mevâkîtü's-salât* 4; Müslim, *îmân* 231.
3Bediüzzaman, *Mektubat* s.17 (Dördüncü Mektup), 414 (Yirmi Sekizinci Mektup, Beşinci Risale Olan Beşinci Mesele).
4İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 20/346; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 8/77.
5Bkz.: Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhît* 6/98.

İkinci Bölüm
RUHÎ HAYAT

Vird'e (Zikir) Farklı Bir Bakış

İmam Gazzâlî Hazretleri *İhyâ'*sında herkesin kendine göre virdinin olduğunu ve hâllere göre evrâdın değiştiğini ifade etmektedir. Meselâ ilim adamının kitap mütalâa etmesinin, onu anlatmasının ve yazmasının, bir tüccarın da devamlı ticaret ile meşgul olup kazancının fazlasını tasadduk etmesinin hepsinden daha makbul olduğunu belirtir. Aslında İmam Gazzâlî Hazretlerinin söylediği bu hususu Üstad Hazretleri de fiilî dua sadedinde ele alarak değerlendirmektedir. Nitekim fiilî duayı yapmak, kavlî duayı terk etmeyi gerektirmez. Bu değerlendirmeler, me'sûr olarak bize intikal eden, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait duaların ihmal edilmesi şeklinde de anlaşılmamalıdır.

Ayrıca, umum evliyâ, asfiyâ ve mukarrabînin katıldığı –Erzurumluların tabiriyle– dua örfânesine az dahi olsa iştirak etme durumu da mevzuubahistir. Belki sübjektif denilebilecek bu tespiti delillerle ortaya koymam mümkün olmayabilir; ama vicdanın sezişiyle ben o bereketi hissediyorum. Dua örfânesine katılındığı ve iştirâk-i a'mâl-i uhreviye esasına göre amel edildiği takdirde, eksiksiz olarak bütün sevap aynen herkesin defterine kaydolur. Aynı şey Kur'ân, Cevşen, Evrâd-ı Kudsiye veya diğer me'sûr dualar için de geçerlidir. Böylece o örfâneye, herkesin elinde olan miktarla iştirak etmesi, orada zengin bir mâide-i semaviye meydana getirir.

Zikrin Kalb Üzerindeki Etkisi

Ortopedi uzmanı bir doktorun; "Her insanın 360 mafsal üzerine yaratıldığını, Allah'ı tekbir ve tahmid etmek gibi yaptığı hayırların hepsi 360'ı bulduğu takdirde, o günün akşamına, Cehennem ateşinden uzaklaşmış olarak çıkacağını"[1] bildiren hadisi izah sadedinde namaz hareketlerinin vücuttaki faydaları üzerinde durması, bana şunları hatırlattı:

Başta Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) olmak üzere bütün nebiler Allah'ı çok zikretmişler ve aynı zamanda zikre teşvikte bulunmuşlar. Daha sonraki asırlarda da Hak dostları bu işi sistemleştirmiş ve bir ölçüde şekillendirmişler. Meselâ, bazılarına göre لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ denirken, dilin ağız tavanına yapıştırılacağı ve kalbin hareket ettirileceği ifade edilmiş. Diğer

bazılarına göre, zikir esnasında لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ derken kalbi harekete geçirme adına, إِلَّا اللّٰهُ 'ı daha vurgulu bir şekilde söylemenin zikirde bir esas olduğu üzerinde durulmuş... Böylece zamanla kalb âdeta tabiî ritmini unutup, kendini tamamen zikrin âhengine kaptırmış ve bir uzv-u zâkir hâline gelmiş.

Zikrin, eskiden olduğu gibi, her gün yapıldığı düşünüldüğünde, bunun sonucu çok önemli bir kalb hareketinin olduğu söylenebilir. Kanaat-i âcizanemce kalb uzmanları tarafından, zikrin kalb hareketlerine ne türlü tesirlerinin olduğu araştırılmaya değer bir mevzu. Tabiî böyle bir araştırma, hem bu şekilde zikir yapan insanlar, hem hiç zikir yapmayanlar, hem de zikri vurgusuz olarak düz bir şekilde yapan insanlar üzerinde uygulanmalıdır ki, sağlıklı bir test olabilsin. Bunun neticesinde de elde edilecek veriler ışığında ilmî bir makale neşredilse zikrin fonksiyonları alanında önemli bir adım atılmış olur kanaatindeyim. Maksadımı tam ifade edememiş olabilirim ama bu mevzuun araştırılması gerektiği, uzun zamandır düşünüp durduğum konulardan...

Hayvanların Zikri

Üstad, hayvanların lisan-ı hâlleriyle tesbih ve zikirlerinin, kelimesiz ve harfsiz olduğuna işaret edip kedilerin mırmırları için, "Yâ Rahîm" dediğinden bahsediyor.[2] Kedilerin rahat bir ortamı bulduklarında, diğer hayvanlar gibi durmayıp, bir kenara çekilerek mırmır etmelerinin sırrı, zannediyorum henüz bütün teferruatıyla keşfedilmiş değil.

Kim bilir belki de Cenâb-ı Hak böyle bir zikri kedilere tahsis etmiştir. İhtimal, diğer hayvanlar da dinlense onların da kendilerine göre bir zikirlerinin olduğu belirlenebilir. Zira nasıl ki insan, esmâ-i ilâhîyenin çoğunu câmî bir aynadır. Aynen bunun gibi, hayvanlar da Cenâb-ı Hakk'ın bir veya birkaç ismine mazhar bulunmaları itibarıyla, her bir hayvan nev'inin, mazhar olduğu bazı isimleri, hususî şiveleri ve kendilerine mahsus sesleriyle Allah'ı zikretmiş olabilirler.

Namaz İnsanı

İnsan, secdede hiçbir şey söylemeden, en derin mülâhazalar ile istediği kadar durabilir. Önemli olan kişinin kendini namaza salıvermesidir. İnsan,

namazda bazen öyle bir şey okur ki, o şey onu alıp değişik derinliklere götürebilir. Bu tamamen vicdanî bir mülâhaza olup hissetme ve duyma meselesidir. Resûlullah'ın rükûu kıyamına yakın, secdesi de rükûuna denkti. O, bazen bir rekâtta Bakara, Âl-i İmrân ve Nisâ sûrelerini okurdu; rükûda duruşu da ona eşti; hemen bütün rükünler aynı gibi olurdu.. evet, bazen O'nun nafile olarak kıldığı bir rekât namazı, bizim hatimle kıldığımız teravih namazı kadar sürerdi. Hâlbuki biz, senede bir ay kıldığımız teravih namazı ile ne kadar çok namaz kıldığımızı sanırız..!

İnsanlardan Bir İnsan Olmak

Mü'min bir kimse, insanlardan bir insan olarak hademe gibi davranmasını bilmelidir. Bu ahlâk, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), daha doğrusu Kur'ân ahlâkıdır. Bu ahlâkın sinelerde yer edebilmesi için çok büyük kimseler, hademelik yaparak kendilerine tevazu temrinatı yaptırmışlardır. Onun için mü'min, insanlardan bir insan olarak insanlara hizmet etmeye ve gönül rahatlığıyla her işi yapmaya kendini alıştırmalıdır. Mü'mine, buyurma ahlâkı yakışmaz. Zaten o, peygamber ahlâkı değildir ve firavunca bir davranış şeklidir.

Güzel Koku Sürünmek

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) güzel kokuyu reddetmediği gibi güzel koku ile içli dışlı bir hayat yaşamış; onu saçına sakalına sürmüş ve sürülmesini de tavsiye etmişti. Hatta bir hadislerinde de güzel kokuyu namazla birlikte anmış, böylece güzel kokunun yerini ve değerini belirtmişti.[3] Buradan hareketle Efendimiz'in güzel koku sürünmeyi bir itiyat (alışkanlık) hâline getirdiğini söylemek mümkündür. Zaten ruhların en güzeline sahip olan Nebiler Serveri'nin, ervah-ı tayyibeye böyle bir konuda başka şekilde davranması da düşünülemezdi. Evet, ervah-ı tayyibenin güzel kokuları sevmelerine mukabil, ervah-ı habise de çirkin kokulardan zevk alırlar.

Burada istidradî olarak bir hakikate daha işaret etmek isterim. Ervah-ı tayyibe ile güzel koku sürünen insanların, belli bir noktada bir araya gelebildiklerini söylemek mümkündür. Öyle zamanlar vardır ki, bu zamanlarda insan iki farklı durumun berzahında bulunuyor gibi olur. Aslında güzel koku ile

temiz ruhların birbiriyle münasebeti olduğu gibi, pis kokularla habis ruhlar arasında da bir alâkanın bulunduğundan söz edilebilir. Kim bilir belki de birincilerin mâyelerinde güzel kokuların özü, ikincilerin mahiyet ve hilkatlerinde de fena kokuların esası mevcuttur...

Kulun Allah'la Münasebeti

Mü'min, hayatını belli bir seviyede programlayıp Allah'la olan münasebetini kavi tuttuğu müddetçe Cenâb-ı Hak da onu boş bırakmaz ve onun en küçük hatalarını dahi çeşitli vesilelerle hatırlatır, hedefinden sapmasına meydan vermez. Yeter ki, mü'min, niyet ve hedefini O'nun yolunda hep seviyeli tutsun.

Allah, kulunun niyetine göre ve hayırlardaki devamlı cehd ve gayretinin neticesinde ona hep rahîmâne tecellî ederek boşluklarını doldurur ve hata çizgilerini bile hayra çevirip oralardaki çirkinlikleri izale eder. Cenâb-ı Hakk'ın lütufları, daima kulunun hamle ve ataklarının önündedir. Kul, sofada beklerken bile, hep pürheyecan salonun kapı aralığından gelecek lütuf ve tecellîleri gözlemeli ve "Acaba ne zaman harem dairesine çağrılacağım?" diye dipdiri beklemesini bilmelidir.

Bunun dışında bir de aynı sofada olup da başını sağa-sola çevirerek huzurun âdâbından uzak duranlar vardır. İşte bunlar, o heyecan ve duyarlılığı ortaya koyamadıklarından nasipsiz sayılırlar. Sevap ancak harem dairesi önünde her türlü mâni, sıkıntı ve musibete rağmen sabır göstererek, dipdiri o kapıdan "Gel!" denmesini beklemekle elde edilebilir. Onun için her fert, iradesini zorlayarak hep harem dairesinden gelecek bu sese kulak verip beklemelidir.

Dualarımızda Af ve Afiyet İsteme

Allah'tan af ve afiyet istemek, kulluk adına çok büyük önem ifade etmektedir. Nebiler Serveri: سَلُوا اللّٰهَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ *"Allah'tan af ve afiyet isteyiniz."*[4] buyurarak dualarımızda Allah'tan af ve afiyet istememiz gerektiğini belirtmiştir. Allah Resûlü başka bir hadislerinde de af ve afiyetin ne büyük bir nimet olduğunu *"Allah hiç kimseye yakînden sonra (bir rivayette de, ihlâs kelimesinden sonra) afiyetten daha büyük bir nimet vermemiştir."*

buyurarak gösterir. Hz. Ebû Bekir de, kendisini çok önemli sorumlulukların beklediği hilâfet makamına geldiği ilk günlerde îrâd ettiği bir hutbelerinde, hıçkıra hıçkıra ağlar ve Efendimiz'in bu beyânını hatırlatır.[5]

Hadiste ifade edildiği gibi Allah'tan istememiz gereken şeylerin birincisi aftır. Af; Allah'ın insanı affetmesi, muahezeye tâbi tutmaması ve kusurlarını bağışlaması demektir. Allah zaten çok affedici ve bağışlayıcıdır. Nebiler Serveri, Allah'tan affi nasıl isteyeceğimizi bize şu şekilde öğretiyor: اَللّٰهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ كَرِيمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي *"Allahım! Sen çok affedicisin, çok cömertsin, affetmeyi seversin, beni de affet."*[6] Kulun Allah'tan af dilemesi, daha baştan onun kusurlarını itiraf ettiğini ve kulluğunu da müdrik olduğunu gösterir.

Allah'tan istememiz gereken bir diğer şey de afiyettir. Zira afiyetsiz hayat bazen çekilmez bir hâl alır ve şikâyetlere de sebebiyet verebilir. Kanûnî merhum, sıhhatin önemini şu meşhur mısralarıyla ne güzel ifade eder!

"Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi,
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi."

Sıhhat ve afiyet içinde olmanın bir de kulluk hayatına bakan yönü vardır. Bir kere mükemmel bir ibadet, arızasız olarak ancak afiyetle yerine getirilebilir. Mü'minin ibadet yaparken kullandığı âzâları afiyette olmazsa, ibadetlerini yerine getirmede zorlanabilir. Meselâ böyle birisi gece kalkıp, berzah âleminde kendisi için kût (azık) ve kuvvet olacak, hatta burak hükmüne geçebilecek teheccüdü eda edemez; namazlarını huzur içinde kılamaz ve Allah yolunda rahat koşturamaz. Binaenaleyh mü'min için sıhhat ve afiyet, ibadetlerini tam yerine getirebilme adına Allah'ın ona verdiği önemli birer nimettir.

Bundan daha büyük bir afiyet de borç altında bulunmamaktır. Genel mânâda ne birine medyûn (borçlu) yaşamak ne de –hafizanallah!– borçlu olarak ölüp gitmek; evet, bu durum mü'min için hiç de iyi olmayan bir âkıbettir. Meseleye açıklık getirecek bir misal zikretmek istiyorum: Huzur-u Risâletpenâhîye, bir borçlu cenaze getirilir, Efendimiz: "Borcu var mı?" diye sorar. "Evet" cevabını alınca da: "Buyurun arkadaşınızın namazını siz kılın." der. Oysaki, Efendimiz'in, zina etmiş ve recm edilmiş insanların namazını kıldığını biliyoruz. Bundan, borçlu olarak ölmenin ne kadar fena olduğunu çıkarmak

mümkündür. Neyse ki bir sahabi o vefat eden zatın borcunu tekeffül eder ve Allah Resûlü de onun namazını kıldırır.[7]

Borçlu vefat etme meselesi, Allah Resûlü'ne o kadar dokunur ki, bir gün: *"Eğer biri borçlu olarak vefat ederse, onun borcunu ödemek bana düşer. Allah, ganimetten bana bir şeyler lütfederse, bütün borçluların borcunu öderim. Ama vefat eden kişi, bir servet geriye bırakırsa o da onun çoluk çocuğunun olsun."*[8] buyurmuşlardır.

Evet, yukarıda zikrettiğimiz hadislerde de görüldüğü gibi, borçtan azade olma afiyetler üstü bir afiyettir. Ehl-i tahkikten bazıları, kul hakkı da bir borç olduğundan hareketle şöyle demişlerdir: "Birinin üzerinde arpanın yedide biri kadar dahi kul hakkı varsa, borçlu olduğu zat helâl edeceği âna kadar, borçlu kişi, harp meydanında dahi ölse Cennet'e giremez." Zira borç bizzat kul hakkına girmektedir ve insan şehit de olsa kul hakkından hesaba çekilmedikçe Cennet'e giremez. Ben de şimdiye kadar şehitlerin kul hakkından muaf olduklarına dair bir şey duymadım ve görmedim. Görseydim, çok sevinecek ve kendime şöyle-böyle şehitlik yolu araştıracaktım.

Akıl ve Kalbin İzdivacı

Bir dönemde sufilik, vâridâttan mahrum softalar yüzünden, fıkıh da salt fıkhî meseleler içinde kaybolup giden fıkıhçılar eliyle özünden uzaklaştırılmış, işin müntesipleri de kısır döngüler içinde birbirleriyle uğraşıp durmuşlardır. İlk dönemde yaşanan kavgalar da, hep bu çarpık duygu ve düşünceyi paylaşan fıkıhçı ve softalar arasında yaşanmıştır. Yoksa o dönemdeki gerçek fıkıhçı ve tasavvuf büyükleri arasında herhangi bir anlaşmazlık söz konusu değildir. Meselâ Ebû Hanife, kendi devrinin tasavvuf büyüklerinden Fudayl b. İyaz veya İbrahim b. Ethem hakkında –ki bunlar görüşüp tanıştığı insanlardır– ta'n u teşni' ifade eden yarım kelimelik dahi olsa bir sözünün olduğu söylenemez. Nitekim Ebû Yusuf, İmam Muhammed ve İmam Malik'in de bu ve benzeri şahıslar hakkındaki hükümleri aynıdır.

Bu husus dikkate alınarak hem tasavvufî derinlikte, hem de fıkhî formasyonda bu seviye mutlaka yakalanmaya çalışılmalıdır. Bunun yolu da a'zamî zühd, a'zamî takva ve a'zamî ihlâstan geçer. Allah'tan a'zamî zühd, a'zamî takva,

a'zamî vilâyet talep ederek, dünyayı dünyadan ötürü ve nefse bakan yanlarıyla istihkâr edip, ukbâya bakan ve onu elde etme mülâhazasıyla sımsıkı tutmaya endeksli bir hayat çizgisinde yaşandığı takdirde insanlık hem bu dünyada hem de öte dünyada mesut olacaktır.

İnsan, Çilenin Çocuğudur

Mü'min, sıkıntı, problem ve imtihanlarla tasaffi ederek insanî ufka ulaşır. İhtimal, bu sıkıntı ve imtihanlar dünya ile sınırlı olmayıp, berzahta da farklı dalga boylarıyla sürüp gidecek ve mü'minin Cennet'e ehil hâle gelmesine kadar devam edecektir. Anlayabildiğimiz kadarıyla Allah, sevdiği insanı mahkeme-i kübrâya getirinceye dek önüne yer yer engebeler koymakta; onu âdeta değişik arınma havuzlarına sokup orada damıtmakta ve istediği kıvama ulaştırmaktadır.

Ötedeki tasaffinin ilk basamağını kabir âlemi teşkil eder. Dünya ile ahiret arasında âdeta bir bekleme salonu hükmünde olan kabir âlemine giren insanı, orada Münker-Nekir melekleri karşılar ve ona değişik sorular sorarlar. Bu sorular karşısında terleyen mü'min, orada kısmen arınır ve kurtulabilirse yürür ötelere. Bazıları kabri aşsalar da düşe-kalkadırlar sırtlarındaki veballerle. Mahşerdeki o müthiş sahneler, onların da pek çok günahı dökmelerine ve yeniden bir kere daha arınmalarına vesile teşkil eder. Bazıları ise bir adım ötede kitaplar uçuştuğu zaman, "Acaba kitabım sağdan mı, yoksa soldan mı gelecek?" endişesiyle titrer; bu sıkıntı ile onlar da bazı şeylerden kurtulur ve yürürler daha ötelere. Bu kademelerden de geçen mü'min, sıratı geçerken artık bütün bütün arınmış, tam özünü bulmuş ve Cennet'e ehil hâle gelmiş sayılır. Bu insanı, küre-i arza döndürseniz dahi, artık o öyle bir safvete ulaşmıştır ki, âdeta Efendimiz'in –aynıyla olmasa da– miraçtaki safveti gibi başındaki gözleri ile Allah'ı görecek hâle gelmiş gibidir. Böyle bir akıbet için ne çekilse değer… Evet Cenâb-ı Hak, her çektiğimiz sıkıntı ile adım adım bizleri o neticeye doğru götürmektedir.

İnsanın dünyada karşılaştığı pek çok musibet ve ahirette defterini alacağı âna kadar yoluna çıkan akabeler, zâhirde onun aleyhinde gibi gözükse de hakikatte bunlar onu alıp firdevslere uçuran birer merdiven hükmündedirler. Beled

sûresindeki *"Biz insanı meşakkat, imtihan ve çile ile içli dışlı yarattık."*[9] âyeti insanın bu çileli hayatını ne güzel resmeder!

Hassas ve Hissiz Ruhlar

Havf, reca, saygı ve sevgi gibi ulvî hisler samimî mü'minin ruhunu çepeçevre sardığında, mü'minin gözünden dökülen damlaların adıdır gözyaşları. Yüzünü bu gözyaşları ile yıkayan da ince ruhlu insandır. İçi sızlamayıp, kirpiği ıslanmayanlara gelince, onlar birer kem tali'lidir.

Günümüzde, mü'minler olarak yarım yamalak yaşadığımız dinimizle gerçek hâlimiz arasında ciddî tutarsızlıklar vardır ve genel durumumuz çok ağlanacak tablolar içermektedir. Maddî-mânevî hayatın hemen her ünitesinde ciddî imtihanlara maruz kalmış olmamıza rağmen bir kısım insanlar hâlâ gülebilmekte ve anlamsızca eğlenebilmektedirler. Bu itibarla bir kesim böyle vurdumduymaz bir hâl içinde olunca, diğer kesime de oturup âh u efgân ederek gözyaşı dökmek düşüyor. Eğer vazifem olsaydı ve elimden gelseydi, katı kalbleri yumuşatma yolunda hiç durmadan yirmi dört saat, hatta Hz. Yakup gibi kör olasıya ağlar, bu gamsızları yumuşatmaya çalışırdım.

Aslında kötülük yapmaya kilitlenmiş o katı kalbleri, değil gözyaşları, Cennetlerin kevserleri bile yumuşatamaz. Zira bu tür insanlar rahmet ve şefkatten fersah fersah uzak öyle nasipsizlerdir ki, bunlar gam deryasının içine düşseler bile, damlanın ıslattığı kadar olsun ıslanmadan hep kupkuru kalır giderler. Evet bir tarafta havadan nem kapanlar –ki onlara canım kurban olsun!– diğer tarafta ise deryanın içinde bile ıslanmayan kaskatı ve olabildiğince kaba ruhlar...

Bugün ağlanacak o kadar çok şey var ki! Bazen neye ağlayacağımı ve neye üzüleceğimi bilemiyorum. Yumurtanın kırılacağına mı, civcivin çiğneneceğine mi, hazanın eseceğine mi, harmanın savrulacağına mı, baharın kaçırılacağına mı, hasat mevsiminin boşu boşuna geçeceğine mi? Yoksa kendi duygu ve düşünceni paylaşanlar içinde, tıpkı kızılelma önünde, Viyana'ların eşiğinde, Giraylar tarafından köprünün açılmasıyla arkadan hançerlenme gibi hançerleneceğine mi, Ordu-yu Hümâyûn'un derbeder olacağına mı?

Ey bütün bir tarih boyu ağlamayı unutanlar! Gelin; şu çıkmaz gibi görünen

işlerin başında durup bir kere daha asırlık gamsızlığımıza, vurdumduymazlığımıza son vermek için sa'y ve şevkimizi kamçılama adına oturup hep beraber ağlayalım!

Ağlanacak bunca şeyin olduğu, sıkıntı ve ızdırap dolu bu kutlu yolda mü'minin en büyük azığı sabır olmalıdır. Allah Resûlü, dini için çektiği sıkıntılar karşısında Yâsir ailesine şöyle seslenmiştir: صَبْرًا يَا آلَ يَاسِرٍ فَإِنَّ مَوْعِدَكُمُ الْجَنَّةُ *"Sabredin ey Yâsir ailesi! Size vaad edilen yer Cennet'tir."*[10] Demek ki her varoluş, Âl-i Yâsir gibi "sabir" dikenini yutmaktan geçiyor. Yemek borunuza takıla takıla, midenizde kendisini hissettire hissettire, bağırsaklarda sancı hâline gele gele.. acı ve ızdırapla kıvrandıra kıvrandıra bir süreçten geçiyor. Hele biraz daha sabır. Bu yolun sonu Cennet'tir. Gün gelecek, ötede güllere saksağanları salanlar, gül tarlasını dikenlere terk edenler, yumurtalara dokunma plânıyla oturup kalkanlar o gün ellerini dizlerine vurup ettiklerine nâdim olup ağlayacak ve eyvahlar edecekler ama o gün defterler kapanmış ve iş işten geçmiş olacaktır...

Kendini Oku!..

İnsanları, insanlık semasına yükseltme konumunda olan kişilerin karşılaşacakları en zor durumlardan biri, hiç şüphesiz sürekli değişik huylardaki insanlara muhatap olmaları ve yine bu değişik karakterdeki kimselere, gerçek insanlığa giden yolları göstermeleridir. Zira insanlar arasında yılan, çıyan ve fare ruhlu bir hayli insan vardır. Burada zikredilen hayvanlardan her birinin insandaki bir huyu sembolize ettiğini düşünebilirsiniz. Nitekim bu insanlar içinde gizlice bir yerlere sızma, önüne geleni sokma, başkalarına zarar verme gibi huy ve karakter taşıyanların sayısı hiç de az değildir. Hatta eğer bu insanlar çıyanlar ve fareler âlemine inseler bunların kralı olabilecekleri bile söylenebilir.

Değişik huy ve fıtrattaki insanlara hizmet edenlerin katlanmaları gereken, aynı zamanda büyük sabır gerektiren durumlardan bir diğeri de, herkesi kendi konumu içinde, ahlâkı, huyu, tepki ve tavırlarıyla iyi tanıma ve her insana fıtratına göre muamelede bulunmalarıdır. Herkes çehre, hareket ve bakışlarıyla mutlaka kendi karakterini ortaya koyar. Basiretle bakılabildiği takdirde birçok

kimsenin tavır ve davranışlarında yalanın döküldüğü görülebilir. Ama şu da unutulmamalıdır ki, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bilmesine rağmen hiçbir zaman münafıkları açığa vurmamıştır. Böyle durumlarda insan, zorlardan zora talip olmalı ve çevresindeki insanlardan ziyade kendi içindeki yılanı ve çıyanı görmelidir. Yaratılış itibarıyla insan hep karşısını görmeye kilitlenirse kendi levsiyatını göremez. Büyüklerimizin ifadesi ile "Kimse ayranım ekşi demez."

Evet böyle durumlarda yapılması gereken, insanın kendini okumasıdır. Onun için Üstad Hazretleri: "Ey kendini insan bilen insan! Kendini oku... Yoksa hayvan ve câmid hükmünde insan olmak ihtimali var!"[11] der.

Türbe Ziyareti ve Bir Hakikat

Yaşar Hocaefendi ile aramızda geçen bir hatıradan hareketle küllî bir hakikate küçük bir işarette bulunmak istiyorum:

Bir defasında İstanbul'a gelirken, Hocaefendi bana "Fatih'in türbesini ziyaret et, Fatiha'nı oku ve ardından ona şöyle de: "Mânevî güzellikleriyle koruyamayacağın İstanbul'u ne diye aldın!" Bu hâdisenin üzerinden yıllar geçti. Şimdi düşünüyorum; Yaşar Hoca gibi imanı ölçüsünde aşkı, aşkı ölçüsünde heyecanı olan bir insanın bu sözleri acaba yitirilmiş tarihî bir miras karşısındaki mukaddes hafakanları mıydı? Hoca hangi mülâhaza ile bana böyle bir teklifte bulunmuştu bilemem. Tabiî benim ruhum bu sözü söylemeye müsait miydi, o da ayrı bir konu... Ben Fatih'in kabrinin başında durdum, tazim ve tebcil içinde dualarımı okudum ve sonra hocanın dediği şeyleri söyledim. Ama çok duygulandım, kendimden geçtim ve hıçkırıklara boğuldum. Hem öyle bir boğuldum ki o andaki hislerimi kat'iyen ifade edemem.

Bana göre bizim, Osmanlı'nın mirasını koruyamadığımız ve onlara lâyık bir mirasçı olamadığımız muhakkak. Yalnız bu durum bizim, Osmanlı'ya hakaret etmemizi, padişah türbeleri başında bu ve benzeri sözler söylememizi de gerektirmez. Burada ille de bir suçlu aranacaksa, hiç şüphesiz o suçlu bizleriz. Öyleyse her zaman cedlerimizi ziyaret etmeli, onlara dualar okumalı ve kat'iyen saygısızlıkta bulunmamalıyız. Hele cihanı idare etmiş o sultanların huzuruna mutlaka tazim, tekrim ve tebcille gidilmeli ve Kur'ân'lar okunmalıdır.

Fakir, türbeyi her terk edişimde, sanki Kâbe'den ayrılıyor gibi geri geri çıkmış ve saygısızlık yapmamaya çalışmışımdır.

Şimdi de fırsat buldukça aynı şekilde ziyaretlerde bulunmayı düşünürüm. Ruhuma o insanlar hiç ölmemiş de mezarlarında dipdiri ve bizi gözlüyor gibi geliyor. Vicdanlarımız sanki onların diri olduğuna dair bir şeyler fısıldıyor kulaklarımıza, kalblerimize, ruhlarımıza.

Bazıları bu hususları farklı şekillerde değerlendirebilir, kabul etmeyebilir, hatta bu yüzden beni tenkit de edebilir. Ama bana göre insan, düşünceleriyle, mülâhazalarıyla, niyetleriyle ve niyetlerindeki enginlikleriyle insandır. İnsan, cismaniyete ait duyguları sadece o kafes içine hapsettiği zaman, insanî yolu, insanî yaşayışı ve insanî ufku daraltmış sayılır. Oysaki mahiyet-i insaniye, meleklerden de ulvîdir. Öyle olmasaydı Allah, meleklerden sonra Âdem'i yaratır mıydı? Melekler potansiyel olarak Âdem'le ifade edilecek mânâ, muhteva ve memuriyet ruhunu haiz idiler ama, onu âlem-i şehadette sergileyecek istidatta değillerdi. Onun için Allah Hz. Âdem'i yani insanı yarattı. Evet, insanın yürüdüğü yolda veya yolun sonunda "esfel-i safilîn" de var, "âlâ-yı illiyyîn" de. Cibril'in ulaşamadığı ufuklara ulaşmak da var, şeytanı şeytanlıkta geride bırakmak da.

Evet, melekler bu enginliği ihraz edememişlerdir. Bazı hususî faziletlerde onlar insanın önünde olsalar da, hususî açıdan "Mercuh râcihe tereccüh edebilir." kaidesi itibarıyla, insan meleklerin önündedir. Buna göre başta İnsanlığın İftihar Tablosu olmak üzere Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ve altın silsile içinde daha niceleri seyr u sülûk-i ruhanîde meleklerin mukarreb olmayanlarını geçmişlerdir.

Hâsılı; insan, mülâhazalarının enginliği, niyetinin derinliği ile insandır. Dar yaşayan, dar gören, dar düşünen ve cismaniyetin eteğine takılıp kalarak beden endeksli hayat yaşayanlar, gerçek insanî mânâ ve muhtevayı kavrayamazlar. Dilerim Rabbim, çağın nuranîleri içinde yer alan hiç kimseyi böylesi mazhariyetlerden mahrum bırakmaz...

Kavlî ve Fiilî Dua

Allah Resûlü'nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) mervî, sahih hadis mecmualarında kaydedilen bir hayli dua var. Hayatın hemen her alanıyla

alâkalı bu duaların bazı kişiler tarafından –maalesef– farklı yorumlandığına şahit olmaktayız. Hatta bunlardan bazıları, bahse konu olan duaların okunmasının gerekli olmadığını, sebepler dairesinde ilgili alanda yapılması gerekli olan şeylerin yapılmasının dua yerine geçeceğini ifade etmektedirler. Bana kalırsa bu düşüncede olanlar, hakikatin bir yönünü görmüş iseler de, diğer yönünü görememişler. Aslında konuya, böyle esbapperestler gibi katı bir biçimde yaklaşmanın bence hiç yararı yok. Sebepler dünyasında bulunduğumuza göre elbette sebeplere riayet etmek şarttır ve Üstad'ın tabiriyle de bu bir fiilî duadır.[12] Ne var ki fiilî duayı yapma, kavlî duayı yapmaya hiç de engel değil; hatta onun için önemli bir istinat noktası sayılır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir Savaşı öncesi, harp adına yapılması gereken her şeyi fiilî olarak yapmış ve sonra da bütün benliğiyle Rabbine yönelmiş ve O'na dua dua yalvarmıştı.[13]

Allah Resûlü'nün اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ *"Allahım! Tasa, keder ve hüzünden Sana sığınırım."*[14] duası üzerinde durarak konuyu biraz daha açmak istiyorum. Öncelikle, sadece bu duanın değil, bütün duaların hakikatini kavramaya gayret etmenin şart olduğunu ifade etmede yarar var. Yani hangi dua, hangi şekilde, nasıl ve neye karşı okunacaksa bu esasların, hadisleri dikkatle incelemek suretiyle tespit edilmesi gerekir.

Sâniyen, bütün dualarda esas olan teveccühtür. Teveccüh, bir mânâda maddî her şeyi unutarak, sadece ve sadece O'na yönelme ve O'na sığınmayı ifade eder. Bu aynı zamanda bizim için bir moral ve bir takviyedir ki, bununla kuvve-i mâneviyemizi yükseltmiş oluruz; zira biz dua ile, her şeye gücü yeten bir Zât'a sığınırız.

Yukarıdaki duanın taalluk ettiği noktalara gelince;

*1.*İnsanın içinde, tasanın, kederin, hüznün hâkim olması demek, bir anlamda işlerin sarpa sarması demektir. Bu durumda bir insan, mantık ve muhakeme örgüsünü sağlam işletemeyebilir ve çaresizlikten kendini salıverir. Bu ise zaten onun hayatındaki bozuk olan düzenin, daha çok bozulması demektir. İşte bu merhalede insanın "Allahım, Sana sığınırım." diyerek O'na iltica etmesi, bahsedilen badirenin aşılması için atılan ilk adımdır. Zira o, her şeye gücü

yeten bir Zât-ı Ecell-i A'lâ'ya sığınmış ve moralini güçlendirme adına önemli bir adım atmış sayılır.

*2.*Tasa, keder ve hüzne medar olan hususlardan kurtulma çabası, o insanı fiilî duayı da yerine getirmeye sevk eder. Kavlî duayı yapıp, fiilî duayı yapmama, sözle davranış arasında bir tenakuz (çelişki) göstergesidir. Hâlbuki söz ve davranış birbirini tamamlayan ve insanı insan yapan özelliklerin başında gelir. Bir diğer ifade ile insan, sebeplere riayetle bu problemin üstesinden gelmek için duanın çağrıştırmasıyla çok ciddî mesajlar da alır.

*3.*Duaya esas teşkil eden şey, aslında bir hedef ve bir gaye-i hayaldir. Öyleyse bunun şuurunda olan insan, daha baştan kendini gam, keder, tasa ve hüzne boğacak şeylerin hemen hepsine karşı tavır alır.

Hâsılı, sebeplere riayet ile (fiilî dua), kavlî dua arasında bir çelişkiden ya da bir ayırımdan bahsetmek mümkün değildir. Onlar birbirlerini tamamlayan iki unsur ve bir vâhidin iki yüzünden ibarettir. Onun için meseleyi tek yönlü ele alıp, ifrat ve tefritlere girmenin de bir anlamı yoktur. Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatını doğru anlama ve yorumlama bu türlü ifratlara, tefritlere girmemenin yegâne yoludur.

Hakikat-i Ahmediye ve Hakikat-i Muhammediye

Hakikat-i Ahmediye ve Hakikat-i Muhammediye, tasavvuf dünyasının enginliklerine açılabilen kimselerin, belli bir mesafe aldıktan sonra anlayabilecekleri iki kavramdır. Çok küllî hakikatleri ihtiva eden bu iki kavram hakkında öteden beri tasavvuf erbabı farklı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Önemine binaen fakir de bu kavramlar hakkında sentez mahiyetini taşıyan bir değerlendirmede bulunmak istiyorum. Hiçbir tasnife tâbi tutmadan, aklıma geldiği çerçevede bunları ele alacak ve arz etmeye çalışacağım.

Hakikat-i Ahmediye:

*1.*Kader plânında değerler üstü değere sahip bir mânâ ifade eder.

*2.*Ahmed, berzahî mânâda Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait bir isimdir.

*3.*Nahiv kaideleri itibarıyla gayr-i munsariftir ve âmiller onun üzerinde müessir değildir. Bu espriye binaen hakikat-i Ahmediye varlığın

değerlendirilmesi adına bir “sâbite”dir.

*4.*Allah Resûlü’nün gerçek peygamberlik cevheri, Ahmediye kaynağında bulunmaktadır. Dolayısıyla da gerçek peygamberlik misyonunu onda aramak lâzım gelir. Bundandır ki, Efendimiz’in peygamberliği, vefatından sonra da bu kaynak itibarıyla devam etmektedir.

*5.*Bütün velilerin hatta –Hz. Âdem O’nun yaratılmasından önce o kaynaktan istimdatta bulunduğuna göre– peygamberlerin feyiz kaynağı da hakikat-i Ahmediye’dir. Hz. Meryem’e temessül eden ve Kur’ân’ın[15] بَشَرًا سَوِيًّا dediği ruh da –ihtimal ki– bu mânâdaki Hz. Ruh-u Seyyidi’l-Enâm’dır. Zaten Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bir yerde “Meryem’i bana nikâhladılar.”[16] buyurmuyor mu? Burada, Hz. Meryem’in gözüne başka hayalin girmemesi mülâhazası da, üzerinde durulmaya değer ayrı bir konu...

*6.*Kelâm ilmine ait mevzulardan olan “İsim müsemmanın aynı mı, gayrı mı?” meselesi zaviyesinden bakacak olursak, hakikat-i Ahmediye’de ne ayniyet ne de gayriyet söz konusudur. Bu, hakikat-i Muhammediye’yi hafife almak değildir. Tam aksine gerçek peygamberlik misyonunun hakikat-i Ahmediye etrafında döndüğünü izah adına yapılan bir tespittir.

*7.*Hakikat-i Ahmediye’nin hakikat-i Muhammediye’ye karşı fâikiyeti vardır. Fakat bu fâikiyet gerçek veçhesiyle öbür âlemde inkişaf edecektir.

*8.*Bediüzzaman Hazretlerinin yaklaşımıyla “Allah, O’nun istikbalde yapacağı şeyleri bildiğinden dolayı O’na sanki bir avans vermiştir.”[17] İşte o avans hakikat-i Ahmediye’dir.

Hakikat-i Muhammediye’ye gelince:

*1.*Bu, yukarıda sekiz madde hâlinde mahiyetini ele aldığımız Allah Resûlü’nün “Muhammed” ismiyle bizim aramıza inişidir ki, bu bizim adımıza şereflerin en büyüğü, O’nun adına bir tenezzüldür. Bir diğer tabirle hakikat-i Ahmediye’nin hakikat-i Muhammediye ufkundan insanlık âlemine bir nüzulüdür.

*2.*Hakikat-i Ahmediye kaynağını besleyen, hakikat-i Muhammediye’dir. Efendimiz’in söz ve fiilleri, o kaynağı besleyen ve böylece misyonun devamını sağlayan bir faktördür.

*3.*Sekizinci maddede ifade ettiğimiz avans –ki ona aşkın bir pâye demek de mümkündür– O'nun dünyada buna lâyık bir performans göstermesi gereğini de hâsıl etmiştir. Elhak dost ve düşmanın şehadetiyle o Nebiler Sultanı, bu performansı burada tam göstermiştir. Ezcümle, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) olarak O'nun Kâb-ı Kavseyn'e yükselmesi, vücub ve imkân ortası bir noktayı tutması, Allah ile irtibat adına beşer idrakini çok çok aşan bir aşkınlık içinde bulunması, bunun göstergelerinden sadece birkaçıdır. Öyleyse denilebilir ki, hakikat-i Muhammediye, hakikat-i Ahmediye'nin bir matiyyesidir. Yalnız bahsini ettiğimiz bu aşkınlığa ya da Allah'a doğru devamlı yükselen bu yolculuğa dünyanın belli bir noktaya kadar tahammülü ve müsaadesi vardır. Hâlbuki hakikat-i Muhammediye'nin seyr u sülûkü hiç bitmez. Seyr ilallah, seyr maallah, seyr billâh ve seyr anillâh.. derken, dünyevî seyr kemâle erer. Bu ikmal yolculuğunda Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) başkaları için tevil ve tefsire ihtiyaç duyulan hususları apaçık, ayan beyan görür ve müşâhede eder. Dünya artık O'nun urûcuna müsaade etmediği bir hâl alınca veya kendi kemalât arşına başı değecek hâle gelince de O, اَللّٰهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلٰى *"Allahım, yüce dostluğuna."*[18] diyerek ruhunun ufkuna yükselir; yükselir ve urucunu başka bir âlemde devam ettirir. Muhammedîlikten tekrar Ahmedîliğe intikal eder. Livâü'l-Hamd'e ulaşır ve kendi ummanının derinliklerinde dalgalanır durur.

Hakikat-i Ahmediye ve hakikat-i Muhammediye kavramları üzerinde yaptığımız bu sentez mahiyetindeki değerlendirmeler, vicdanında derinleşen insanların belli ölçüde, belki de bir rüya gibi duyabileceği şeylerdendir. Rüya teşbihini şunu ifade etmek için bilhassa kullandım: Rüyalar hakikatlere ne kadar ayna oluyorsa, bunları duyan insanlar da işte o kadar duyabilirler. İşin gerçek veçhesi ve perde arkasına gelince o, bütün netliği ile öbür âlemde zuhur edecektir.

Zevk-i Ruhanî

Zevk-i ruhanîye giden yol, imandan, imana bağlı mârifetten, mârifet kaynaklı muhabbetten ve muhabbetten hâsıl olan aşk u şevkten geçer. Bence zevk-i ruhanîyi, beden ve cesette duyulan bir zevk şeklinde düşünmek yanlıştır.

Mukayesesi bile doğru değildir. Evet iman, mârifet, muhabbet, mehafet, meveddet, aşk, şevk karışımı bir halitadan hâsıl olan zevk, bedene has dünyevî zevklerle nasıl mukayese edilir ki.!

Zevk-i ruhanîyi, bazı kimselerin cezb ve incizap neticesi duydukları şeyler türünden görmek de doğru değildir. Aslında o, herhangi bir değerlendirmeye sığmayacak, lafızlarla ifade edilemeyecek kadar ulvî ve ledünnî bir histir ve bir vicdanî zevktir. Bana göre Nur mesleği, böyle bir zevke her zaman açıktır. İmam Rabbânî Hazretlerinin "1000 seneden sonra vilâyet –aradaki mesafe açıklığından dolayı– nübüvvet verâsetine inkılâp edecek." sözleri ile ifade buyurduğu hakikati Nurlar'ın temsil ettiğini zannediyorum. Evet, İmam Rabbânî bu sözleri ile vilâyetin nübüvvet kaynaklı yürütüleceğini belirtiyor. Bu çerçevede Nur eksenli yapılan İslâmî hizmetlerde –yine onun verdiği ölçüler içinde– tam ihlâs çizgisi korunabilirse, zılliyet plânında hakikat-i Muhammediye'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) temsil edilmiş olduğu söylenebilir.

Esas olan, bu mesleğin yaşanmasıdır. Zevk-i ruhanî ve diğer mevhibeler talepsiz geldikleri sürece mahzursuz olabilirler. Maksut olan Allah (celle celâluhu), matlup olan da O'nun rızasıdır.

Hırsa Dair

Hırs, tamahkârlık, doyma bilmeyen bir arzu ile bazı şeyleri istemek, şiddetli talep ve arzu mânâlarına gelir. Bu mezmum sıfat, mü'minlerde sebeb-i hasarettir. Yani, mutlak mânâda hırslı olan bir insan, maddî-mânevî kaybetmeye aday demektir. Dolayısıyla başarılı olmak ve hüsrana uğramamak için hırsı terk etmek veya onu hayra/iyiye kanalize etmek gerekmektedir; gerekmektedir zira insan birçok konuda hırstan kendini kurtaramaz. Bu da gayet normaldir. Zira hırs insanın tabiatında vardır. Öyleyse herkese düşen vazife, bu hissin yüzünü hayra çevirmek olmalıdır.

Bazen insan öyle şeylere karşı hırs gösterir ki haddizatında bunun, onun mânevî hayatında bir arpa kadar dahi değeri yoktur. Meselâ bir insanın dünyevî-uhrevî hiçbir kaygı gözetmeksizin "Sosyal hayatta kademem şöyle olsun.. hayatı şöyle yaşayayım.. çok kazanayım, her imkâna kavuşayım.." gibi temennileri, ona kaybettiren zararlı birer hırs ifadesidir. İşte bu mânâdaki hırs,

haybet ve hüsrana sebebiyet verir ve insana bir kazandırsa da çok alanda kaybettirir. Öte yandan, takdirle karşılanan bir kısım hırslar da vardır ki, insan bunlarla Allah Resûlü'nün mübarek bir vasfını ihraz etmiş olur. Evet! Cenâb-ı Hak (celle celâluhu), Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) için حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ *"Size karşı çok hırslı..."*[19] buyurmaktadır ki, Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem), insanların iman etmesine, âlemin O'nun nuruyla nurlanmasına, herkesin sırat-ı müstakîme ulaşmasına, hiç kimsenin gözünün kapalı kalmamasına, inananların zikzaklar çizmemesine, herkesin gözünü açıp Allah'ı görmesine ve doğru yolu bulup Allah'a ulaşmasına karşı çok hırslıydı. İşte hırsın böyle mukaddes olanı da vardır ve herkes tabiatındaki bu duyguyu böyle ulvî bir gayeye yönlendirmelidir.

Evet, hırs yapılacaksa, Allah'ın rızasını elde etme ile Allah ve Resûlü'ne ulaşma mevzuunda yapılmalıdır. Aslında hırs olmadan dünyayı imar etmek imkânsızdır. Fakat bu uğurda hırsa takılıp arzu ve isteklerinin zebunu olarak yolda kalmak tehlikesi de söz konusudur. İşte yolların ayrım noktası: Bizim için bu dünyada, başarılı olmuş bir matador gibi "Allahım!" diyerek şehadet parmağını kaldırıp başarıyı ilan etmek de söz konusu; o kötü duyguya yenik düşüp mahcup ve mahzun iki büklüm, sürüm sürüm sürünmek de... Bu açıdan denebilir ki, insan bir taraftan kazanma, bir taraftan da kaybetme kuşağında bulunmaktadır. Hırs öyle bir haslettir ki, onunla dünyalar kazanılabildiği gibi, –hafizanallah– dünya ve ahiret kayıp da edilebilir...

Hâsılı, herkeste hırs hissi vardır. Ne var ki, hırsın babayiğitleri her zaman terslik gibi görünen bu handikapları aşıp olumsuz gibi görünen şeyleri olumlu hâle getirerek, hiç olmayacak şeylerden bereket elde edebilirler.

Allah'ın Rıza ve Hoşnutluğu

***Soru:* Allah'ın rıza ve hoşnutluğu kalb ve ruhta hissedilebilir mi? Hissedilebilirse bunun emareleri nelerdir?**

Allah'ın rıza ve hoşnutluğunu kazanmak, bir mü'min için çok önemlidir ve onun hayatının temel yörüngesidir. Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunu kalb ve ruh dünyasında hissetmek ise bu büyük ideale göre ikinci-üçüncü derecede bir meseledir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu mevzuda temel ölçü

kabul edilebilecek bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyururlar: “Allah nezdindeki değerinizin ne olduğunu öğrenmek istiyorsanız Allah’ın sizin nezdinizdeki yerinin ne olduğuna bakın!”[20]

Bu peygamberâne ölçüye göre, hayatını Rabb’inin istediği şekilde yaşamaya çalışan, O’nun her hüküm ve icraatına rıza gösteren, gösterip bir mahbub u matlub gibi O’na tutkun bulunan, her lahza O’nu düşünüp O’na kavuşacağı ânın özlemiyle yaşayan kimse, Allah’ın hoşnutluğuna ermiş ve O’nu –keyfiyetler üstü bir sevgiyle– seviyor demektir.

Allah’tan razı ve hoşnut olduğunu söylemesinin yanında, başına gelen kaza ve belâlara, ibadet ü taatin ağırlığına, her türlü musibetlere, O’nun yolunda hizmette tahammülfersâ hâdiselere ve zamanın çıldırtıcılığına karşı her şeyi gönül hoşnutluğu ile karşılayan yani Allah’a karşı tavrı hep rıza televvünlü olan birinin, Allah nezdinde karşılaşacağı muamele de rıza televvünlü olacaktır. Allah’ın bir kulundan hoşnut olmasının en büyük emaresi, o kulun, her lahza Allah’tan hoşnut olduğunu soluklamasıdır. Her şeyiyle Allah’a teslim olmuş ve “mertebe-i kusvâ”da rızayı temsil eden kimse, o ölçüde Allah tarafından da seviliyor demektir. İşte bu da, *“Allah onlardan, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır.”*[21] sırrına mazhariyetin ifadesidir. Bundan daha önemli bir emare de yoktur. Bundan öte söylenilecek bütün hususlar teferruata aittir.

Meselâ, böyle bir ufka ulaşan kişi, içine hiç sıkıntı gelmeden namaz kılabilir, en yorgun en sıkıntılı olduğu anlarında bile namaz kılmak onun için bir inşirah vesilesi sayılır. O, orucunu aynı ruh hâleti içinde tutar.. Allah yolunda hizmet ederken, sahip olduğu şeylerden infakta bulunurken hep gönül rahatlığı içinde ve Hz. Rahmân’ın teveccühleriyle yüz yüzedir.

Hâsılı, kulluğa ait her şeyi gönül rızası ile yapan ve yaptıklarında da ihlâslı olan bir kimsenin “Rabbim benden hoşnuttur.” diye düşünmesinde herhangi bir sakınca yoktur.

İnsandaki Boşlukların Müspet Tesiri

İnsandaki boşluklar, umumiyet itibarıyla kişinin kendi iradesini suistimalle meydana gelirler. Bu açıdan onların birer tezkâr, yani bir günahı ya da bir gafleti hatırlatması ve insanın da onlardan teberri etmesi açısından insan

üzerinde müspet tesiri vardır denilebilir.

Bunu biraz daha açmak gerekirse; insanın, –büyük günahların dışında ve kasıtsız olduğu sürece– Kur'ân'ın ifadesiyle اَللَّمَمُ[22] denen şeyleri işlemesi ve o bataklığa az girip çıkması, eğer onda olduğundan fazla bir heyecan, bir rahatsızlık meydana getiriyorsa, Allah (celle celâluhu) onu affeder. Sadece affetmek mi? Aynı zamanda o kimseyi müttakînden kılar. Çünkü o, işlemiş olduğu en küçük bir günahtan bile rahatsızlık duymaktadır ki bu durum, onun bu hususta duyarlılığını ortaya koyması bakımından fevkalâde önemlidir.

Yine bu boşluklar, kulun tabiatının sadece fenalıklar tarafından çekilmesi ânında değil de, olduğu gibi bırakılması hâlinde bile kendi aleyhine işlediğini, bu yüzden onu sürekli mârifetle yenilemesi, ihtimamla ele alması gerektiğini hatırlatması açısından da ayrı bir ehemmiyet arz eder. Buna karşı kul, Yunus Emre düşüncesiyle, "Allahım, ben Seni istiyorum, benim tabiatım Senin elinde, elimden tut ki, hayatımda hiç kopukluk olmasın, sürekli duyayım, doyayım ve hep bir itminan insanı olarak yaşayayım; yaşayayım da ağyâra ait bir damla bile bende yer bulamasın." demek suretiyle o boşlukları kapatabilir.

1Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 8/64; et-Tahâvî, *Şerhu Müşkili'l-âsâr* 1/92.
2Bediüzzaman, *Mektubat* s.70 (On Altıncı Mektup, Dördüncü Nokta, Birincisi); *Tarihçe-i Hayat* s.261 (Eskişehir Hayatı).
3Nesâî, *işretü'n-nisâ* 1; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/128, 199, 285.
4Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/3; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 3/220.
5Tirmizî, *daavât* 105; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/3, 7, 8.
6Tirmizî, *daavât* 84.
7Buhârî, *havâlât* 3, *kefâlet* 3; Nesâî, *cenâiz* 67; İbn Mâce, *sadakât* 9.
8Buhârî, *ferâiz* 15; Müslim, *ferâiz* 15.
9Beled sûresi, 90/4.
10İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/162; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 3/432.
11Bediüzzaman, *Sözler* s.747 (Otuz Üçüncü Söz, Otuz Birinci Pencere, Birinci Nokta).
12Bkz.: Bediüzzaman, *Mektubat* s.340 (Yirmi Dördüncü Mektup, Birinci Zeyl, Birinci Nükte); *Emirdağ Lâhikası*-2 s.142.
13Müslim, *cihad* 58; Tirmizî, *tefsîru sûre* (8) 3.
14Buhârî, *cihâd* 74, et'ime 28, *daavât* 36, 40; Tirmizî, *daavât* 70.
15Meryem sûresi, 19/17.
16et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 6/52, 8/258, 22/451; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 7/200.
17Bkz.: Bediüzzaman, *Asâ-yı Mûsâ* s.64 (Meyve Risalesi, Onuncu Mesele).
18Buhârî, *fezâilü's-sahâbe* 5, *meğâzî* 83-84; Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 85, selâm 46.
19Tevbe sûresi, 9/128.
20Abd İbn Humeyd, *el-Müsned* s.333; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 3/390, 4/106.
21Beyyine sûresi, 98/8.
22Necm sûresi, 53/32.

Üçüncü Bölüm

İMAN ESASLARI ETRAFINDA

Tecdid-i İman

***Soru:* Niçin tecdid-i iman yapıyoruz?**

Aslında bu soru "Niçin tecdid-i iman yapmıyoruz?" şeklinde de sorulabilirdi. Allah'a inanıyor ve bu inancımızı لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ kudsî cümlesiyle ilan ediyoruz. Biz bu sözü söylerken, aynı zamanda kalbdeki tasdik ve iz'ana dilimizi de tercüman kılıyoruz ki, ahkâm-ı ilâhiyenin üzerimizde tatbik edilmesi konusunda bu bir esastır.

Sâniyen, kelimeyi söylemekle, şahsî hayatımızı aydınlatmış, nuranîleştirmiş oluyoruz ki, bu bizim için mutlak bir ihtiyaç. Her şeyden evvel bizler, mütemadiyen tahavvül edip değişen varlıklarız: Ben, dünkü ben değilim, tabiî evvelki günkü ben de değilim. Hele geçen seneki ben, hiç mi hiç değilim. Geçen seneki ben ile şu andaki ben arasında upuzun bir mesafe vardır. Öyle ise geçen sene ben لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ deyip tecdid-i iman yaptıysam, değişen şimdiki ben yeniden tecdid-i iman yapmak suretiyle ruh, his ve kalb dünyamı tenvir etme mecburiyetindeyim.

Sâlisen, üzerinde yaşadığımız dünya da bizim gibi değişiyor: Küre-i arz durmadan dönüyor; Güneş devamlı hareket ediyor. Değişen dünyaları da ayrıca tenvir etmek ve içinde bulunduğumuz yurdumuzu, yuvamızı, otağımızı aydınlatmak için yine لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ kudsî cümlesiyle hayatımızı aydınlatmak mecburiyetindeyiz.

Râbian, insan farkına vararak veya varmayarak pek çok defa, kendisini küfre sokacak davranış, iş ve sözlerde bulunabilmektedir. Bu türlü davranış, iş ve sözler onun mânevî hayatını karartır, zulümatlı hâle getirir ve kapkaranlık yapabilir. İşte eğer insanın, küfre götüren ve dalâlete iten bu türlü sözlerle iç dünyası kararmışsa böyle birinin لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ ile hayatını yeniden tenvir edip tecdid-i iman yapması onun için elzem ve zarurîdir.

Hâmisen, uhrevî âlemimiz itibarıyla ne zaman vefat edersek, dilimiz kelime-i tevhid ile ıslanmış olarak Allah'ın huzuruna gitmemiz bizim için hayatî bir mevzudur. Onu söylemiş ve o ahd ü peymâna sadakat içinde Allah'ın huzuruna gitmiş olmak, bizim için önemi çok büyük, kazandıran hususlardandır. Evet, bir hadis-i şerifte: "İnsan vefat ederken, kelime-i tevhidle dili ıslak olarak Allah'ın huzuruna giderse, Cenâb-ı Hak onu mağfiret buyurur." şeklinde ifade

edilmektedir.

İmamların camilerde yaptırdıkları tecdid-i iman ve tecdid-i nikâh meselesine gelince; bu mânâ günümüzde bir âdet olarak icra edilmektedir. Resûl-i Ekrem devrinde böyle bir tecdid-i iman yapma meselesi bahis mevzuu değildi. İnsanın günün her dakikası ve her saatinde günahlara ve küfre karşı içinde bir burkuntu ve tiksinti duyup da gönlünden gele gele لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ demesi, bir tecdid-i iman cehdidir ve mümkünse bu her zaman yapılmalıdır.

Cenâb-ı Hak, yolunda ve yönteminde bu işleri edaya bizleri muvaffak kılsın.

İmanı Yenileme

İman; Eş'arîce bir üslûpla, insanın diliyle لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ *"Allah'tan başka ilâh yoktur."* demesi, kalbiyle onu tasdik etmesi, mantığıyla ona düğümlenmesi ve bütün hisleriyle de ona sahip çıkması demektir. Şüphesiz bütün bunların olması için sağlam bir fikir ameliyesine ihtiyaç vardır.

Allah Resûlü bir hadislerinde bu yenilenmeye şöyle işaret ederler: جَدِّدُوا إِيمَانَكُمْ بِلَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ *"İmanınızı 'Lâ ilâhe illallah' demek suretiyle yenileyin."*[1] Bence bu hadis, sadece dil ile kelime-i tevhidi söylemeye hamledilmemelidir. Ehl-i hakikate göre bu mübarek kelimeler dille telaffuz edilirken, vicdanlarda duyulmuyorsa bir mânâda yalan söyleniyor demektir. Yani, "لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ deyiniz" demek, "Bu kelimeleri vicdanlarınızda hissediniz, her gün din ve iman adına bir yenilik peşinde olunuz, devamlı kendinizi yenileyiniz, yaratılış gayesine ulaşma uğrunda sürekli yollarda olunuz" demektir. Malum olduğu üzere her lahza zaman ve mekân değişmektedir; bu itibarla insan da, bu değişmeler içinde her an kendini aydınlatmalı, yenilemeli ve ruhta yeni bir dirilişe geçmelidir ki, hayatını teşkil eden karelerden hiçbiri karanlık kalmasın.

İmanı yenileme meselesi devamlılık isteyen bir husustur. Mü'mindeki bu yenilenmenin onun tabiatının bir yanı, fıtratının bir parçası hâline gelmesi için devamlı surette imanını derinleştirmesi ve onu hayatına aksettirici temrinatla bezemesi gerekmektedir. İnsanda ruhen böyle bir yenilenme isteği, kavlî olarak لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ demekle başlayıp, onun mahz-ı mârifet hâline getirilmesiyle

devam ederek mârifeti muhabbete, muhabbeti aşk u şevke, aşk u şevki de cezb hâline getirmekle en ileri seviyeye ulaşabilir...

Çağlara Göre Kitap ve Sünnet'e Yeni Yorumlar Getirme

Zamanın değişmesiyle Kitap ve Sünnet'in aslını bozmadan değişik çağlara göre, bugüne kadar henüz tam açılmamış kapalı yanlarını açma mânâsına ona yeni yorumlar getirmek, bugün en çok ihtiyaç duyduğumuz şeylerdendir. İslâm'a ait meseleleri anlatmada terennüm, üslûp ve anlatma tarzı değişebilir. Zaten netice itibarıyla Kur'ân kudsî bir malzemedir. Ve bu malzeme değişik şekillerde kullanılabilir. Önemli olan, bu malzemeyi alıp evirip-çevirme, değişimi gözeterek çağlara ve devirlere göre onun değişik cevherlerini ortaya koymaktır. Tarih boyunca bu semavî beyan hep yeni yorumlar ile renklendirilegelmiştir. Meselâ, Ömer b. Abdülaziz, İmam Gazzâlî, Fahreddin Râzî, İmam Rabbânî ve Bediüzzaman onu öncekilere nispetle daha farklı okumuşlardır. Bu, hem bir ihtiyaç hem onun muhteva zenginliğinin ortaya konması hem de كُلُّ جَدِيدٍ لَذِيذٌ *"Her yeni şey tatlıdır."* fehvâsınca, herkese yenilikteki lezzeti duyurmaktır.

Aslında Kur'ân'ın hâdiseleri yorumlamadaki böyle bir değişikliği olmazsa hem şu an hem de gelecekte çok problemlerle karşılaşılır. Zira, asla ve temele sadakatin yanında yaşanılan çağın kavranması da çok önemlidir. Bence tecdidin mânâsı da işte budur. Bundan başka, günümüzde anlatılacak hususları sunma tekniği, ifade tarzı ve yaklaşım farklılığı da çok önem arz etmektedir. Hatta şimdilerde öyle olmasında zaruret vardır. Değişik ilimler, bizim anlatmak istediğimiz yüce hakikatler için sürekli ifade malzemesi ve beyan şekli olmalıdır. Bu arada zamanın değişmesiyle bakışlarımız da yer yer değişebilir. Meselâ, dün eşya ve hâdiselere bakan insanlar onları değişik anlıyorlardı. Dolayısıyla yorumları da farklı oluyordu. Bugün ise olay ve hâdiseler daha farklı anlaşılabilmektedir. Dahası günümüz itibarıyla eşyanın perde arkasına daha fazla muttali olma söz konusudur. Bütün bunlar günümüz insanının meselelerini daha iyi ifade etme mecburiyetinde olduğunu göstermektedir. Yoksa bugüne ait şeyler yerine, müzelik şeyler söylenmiş olur ki, bu da ifade edilen hakikatlerin değerinin düşmesi demektir.

Şuurlu Okumak

Şuursuzca okunan Kur'ân-ı Kerim ve zikr-i ilâhî her ne kadar matlup değilse de, yine de insan, bunlardan mutlaka istifade eder. Ümit edilir ki, bu şekildeki okumalar dahi tıpkı yağmur taneleri gibi, toprağın bağrındaki tohumların uyarılmasına vesile olurlar. Ne var ki, bize düşen vazife, bunlardan daha derince istifade edebilmektir. Daha derin mülâhazalara açılabilmek için ise insanın kendini biraz zorlaması lâzımdır. Her kelime ve ifadeyi, bir idrak ve şuur içinde, kalbin ta derinliklerine kadar indirmek gerekir. Böyle şuurluca bir kıraat ve zikir biri bin yapar.

Nuranî Heyet

Nurlar, imanî mevzularda yapmış oldukları tavzihlerin yanında icmâlî olarak İslâm'ın diğer meselelerine de temas etmişlerdir. Bediüzzaman, kendi yaşadığı dönemde icmâlî olarak ortaya koyduğu bu meseleleri, gelecekteki bir kısım nuranî zatlara ve heyetlere havale ederek tafsilini onlara bırakmıştır.

Evet, onun ifade ettiği icmalî meseleleri fert değil, heyetler açacaklardır. Bu heyet içindeki fertler, tıpkı bir bayram sofrasında olduğu gibi Nur mutfağının o zengin menüsünü, birer birer o sofraya taşıyacaklar ve bir sofra düzeni içinde fertler, önce ekmekten başlayarak sonunda baklavaya varıncaya kadar ne ortaya konması gerekiyorsa heyet hâlinde onu yerine getireceklerdir. Tabiî bu meselenin birden olmasını düşünmek yanlış olur. Bunlar, bir sünuhat kabîlinden, ihtiyaca binaen, zaman içinde hiç farkında olmadan akıp akıp gelecek ve ortaya çıkıverecektir. Bu faaliyetin içinde bencillik ve sun'îlik olmamalıdır; zira sun'îlik, riyakârlıktır. Şimdi bu mânâda bir kişi kalkıp Rahmân sûresini tefsir etmeye teşebbüs etse uygunsuz bir iş yapmış olur. Çünkü yapılacak şeylerde ittifâkîlik esas, şahs-ı mâneviye ait olması da olmazsa olmaz biricik yoldur.

Allah, Azametine Yakışır Şekilde Anlatılmalı

Ormanlık bir alanda bir ağaca dayanmış, yanımda bulunan arkadaşlara Cenâb-ı Hakk'ın azametini, tabiattaki harikulâde icraatını –dilimin döndüğü nispette– anlatmaya çalışıyordum. Allah'ın azametini misallendirmek için bir böceğin ıtrahatındaki harikulâdeliği ifade ederken nereden geldiğini

bilemediğim bir danaburnu önce başımda bir daire çizdi; sonra da pençeleriyle dudaklarıma yapışarak ağzımı kapattı. Can havliyle danaburnunu elimle tutup attım ve sözüme kaldığı yerden o böcek misaliyle devam ettim. Ancak, danaburnu az sonra tekrar geldi ve pençeleriyle ağzıma bir defa daha kilit vurdu. Neden sonra vicdanımda Allah'a karşı bir saygısızlık mı yaptım diye ciddî bir endişe hâsıl oldu. O anda ürperdim ve nerede hata yaptığımın farkına vardım.

Evet, Allah'ın azameti ifade edilirken verilen misaller de O'nun azametine yakışır olmalıydı. Bundan dolayı o hayvancık vazifeli kılınarak, Cenâb-ı Hakk'ın azametini dillendiren misalimden dolayı gelip benim ağzımı kapatmıştı. Bu hâdise, yanımdaki insanların dahi anlayıp ürperti duyacakları şekilde açık cereyan etmişti...

Mü'minin Derdi

Mü'minin derdi, insanların kalblerine Allah'ı yerleştirme olmalıdır. Ancak bunun gerçekleştirilmesi, mü'minin üzerine vazife değildir. Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) dilediği insanın kalbine imanı koyar, dilemediğine de koymaz. Mü'mine düşen asıl vazife, insanlarla Allah arasındaki engelleri kaldırıp kalbleri imana hazırlamaktır. Her mü'min, insanların üzerindeki küfür baskısını bertaraf etmeye çalışmalı; bakış zaviyesi bulanmış olanların bu hâlini düzeltmek için çaba sarfetmeli; onların imana girmelerine engel teşkil edebilecek gurur, kibir ve zulüm gibi mânialarıı bertaraf etmeye çalışmalıdır ki, Kur'ân'ın âyetleriyle desteklenen konular da bunlardır. Nitekim, Efendimiz başta olmak üzere enbiyâ-i izâmın vazifelerinin sadece "tebliğ" olduğu hakikati, Kur'ân'ın on iki değişik yerinde anlatılmaktadır. Meselâ, *"Resûle düşen şey sadece tebliğdir."*[2] âyeti buna misal teşkil eden âyetlerden sadece biridir ve bu mesajın nebilerin şahsında mü'minleri de içine aldığı izahtan vârestedir.

Nur'un Meseleleri İzah Tarzı

Nurlar, İslâmî pek çok temel meseleyi halletmenin yanında, onlara bir bütün hâlinde bakıldığında, satır aralarına sıkıştırılmış pek çok yol gösterici mesajlar

ve küllî kaideler türünden disiplinler ve fikir yumakları bulmak da mümkündür. Meselâ onlardan biri: "Bir insanı alıp, kemalâtın mertebelerinde dolaştırarak onu kurmay yapmaktansa beş on insanı nefer yapmak ve onları dalâletten kurtarmak daha iyidir."[3] Zira, çağ ve dönem itibarıyla insanları kurtarmak; onları ayakları yere basan birer nefer seviyesinde ele alma, onları yetiştirme, koruma ve kollamayla olacağından neferlerin anlayışı ve muhatap alınmaları ön plâna çıkar.

Risalelerde satır aralarında ifade edilen hususlardan bir diğeri de meselelerin "tedellî" (Tümdengelim = İstidlâl) metodu ile anlatılmasıdır. Yani müessirden esere giderek, eserin o çerçevede değerlendirilmesidir. Böylece eser, hem o "Müessir-i A'zam"ın büyüklüğü hem de o eserin ifade ettiği mânânın derinliği açısından daha bir açılır ve inkişaf eder. Böyle bir yol, eseri anlama açısından daha önemlidir. Çünkü bunun tersi bir yaklaşım tarzı ki, –eserden müessire doğru gitme yöntemidir– çok defa beklenen sonuca ulaştırmaz. Her ne kadar o eseri oluşturan parçalar ciddî bir tenasüp içinde de olsa ve o eserin değişik yanları tam bir nizam, mükemmel bir âhenk ve şiiriyet de ifade etse, eldeki neticenin yine kendi kıymetince olması bakımından Zât-ı İlâhî hakkında yeterince fikir vermeyebilir.

Ama meseleye, öncelikle göklerin ve yerlerin zimamını elinde tutan Zât-ı Ecell-i A'lâ nazara alınarak tedellî yolu ile bakılınca, eseri meydana getiren fırçanın eser üzerinde çok önemli ve derin çizgiler bıraktığı hemen anlaşılacaktır. Hatta eserde münasebetsiz gibi görünen bazı çıkıntıların bile değişik bir mânâ, farklı bir maslahat veya ince bir hikmet için olduğu hemen fark edilecektir ki, işte böyle bir eser, insanı bir hamlede, bir nefhada tecridin götürdüğü derinliklere çekip götürecektir. Böylece, her eserde bir derinleşme olduğu görülecek ve bu eserlerin her biri Zât-ı Ulûhiyet mülâhazasını ruhlarımıza çok farklı olarak fısıldayabilecektir. İşte Risalelerin satır aralarında verilen noktalardan bir diğeri de budur.

Ayrıca, küllî bir bakış açısıyla baktığımızda; Risalelerin, ibtidâ ile intihânın birleştiği noktaların izahı olduğu da söylenebilir. Dolayısıyla, hemen herkes bu eserlerden seviyesine göre mutlaka bir şeyler anlar. Bazıları düz satırlardan bir şeyler anlarken, diğer bazıları da satırlarla beraber satır aralarını, hatta satır

aralarının gölgelerine göre satırları dahi farklı anlayabilir.

Peygamberlik Müessesesine Saygı

İlk peygamberin tebliğ ettiği din ile daha sonra gelen peygamberlerin tebliğ ettiği din, temel nitelikleri itibarıyla aynıdır. Ancak peygamberler arasında şöyle bir farkın bulunduğunu söylemek de yerinde olur zannediyorum: Eşya, varlık, Hz. Âdem'den (aleyhisselâm) Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadar uzanan çizgide kendi ruh, mânâ, idrak edilme ve yorumlanma açısından değişim geçirmiştir. Değişen bu şartlar, topluma/toplumlara da aksetmiştir. Bu durum, farklı zamanlarda gelen peygamberlerin farklı hususiyetlerle gelmesini gerektirmiştir. Bu itibarla meselâ, şayet Hz. Nuh, Hz. Mesih döneminde gelseydi onun misyonuyla gelirdi; o da Hz. Nuh kavmine gönderilseydi, öyle bir sorumlulukla gönderilirdi. Zira Hz. Nuh döneminde o dönem insanına hitap edebilecek idrak ve şuurda bir peygamber gönderilmesi gerekirdi ve öyle bir peygamber ba's olunmuştu. Öte yandan, günümüze doğru gelirken süratle küreselleşmeye doğru giden dünyada, bütün insanlığı kucaklayacak ve getirdiği düsturlarla kıyamete kadar beşerin ferdî, ailevî, içtimaî, idarî ve siyasî her türlü problemini çözebilecek âlemşümûl hüviyette bir peygambere ihtiyaç vardı.. ve Allah (celle celâluhu) böyle bir dönemde de o seviyede bir peygamberi, yani Hz. Muhammed'i (aleyhisselâm) göndermişti...

Efendimiz'in (aleyhi ekmelüttehâyâ) çok önemli derinlikleri vardır; bunlardan biri de O'nun nübüvvet müessesesine saygısıdır. Evet O'na dikkatle bakan herkes O'nun peygamberlik mefhumuna çok saygılı olduğunu ve peygamberler hakkında hiçbir çarpık anlayışa müsaade etmediğini görür. Meselâ O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hz. Musa'yı kendisine tafdil edene karşı, "Beni, Musa'ya tafdil etmeyin."[4] demiştir. Yine *"Balığın yoldaşı olan zât (Hz. Yunus) gibi olma!"*[5] âyeti nazil olduğunda, ihtimal bazı sahabilerin aklından, "Acaba Hz. Yunus ne kusur yaptı?" şeklinde bir düşünce geçer mülâhazasıyla O hemen şöyle buyurur: "Beni, Yunus b. Metta'ya tercih etmeyin..."[6] Evet O (sallallâhu aleyhi ve sellem) işte bu ölçüde peygamberlik mefhumuna saygılı bir kadirşinastı.

O, neşrettiği nurla herkesin önüne geçmiş, bihakkın hâtem-i divan-ı

nübüvvet, ferid-i kevn ü zaman (aleyhi ekmelüttehâyâ) olmuş yüceler yücesi bir kametti. Böyle bir ufku tutmasına rağmen O'na şayet "Sen, İsa İbn Meryem'den daha üstünsün." denseydi, şüphesiz O tevazu âbidesi, "Estağfirullah" diyecekti. Nitekim kendisine "Seyyidimiz, Efendimiz'sin." diyenlere karşı O, hep reaksiyon göstermiş ve "Hayır, efendimiz Allah'tır."[7] demişti.

Evet, işte bütün peygamberlere gösterilen bu saygı ve hürmet yörüngeli Muhammedî ruh ve mânâ kavranmalı ve mutlaka yeni nesillere aktarılmalıdır.

Peygamberlerin Anne Şefkati Altında Yetişmeleri

Peygamberlerin hayatlarına bakıldığında onların pek çoğunun babalarının, annelerinden önce öldükleri, bu sebeple annelerinin himayesinde büyüdükleri görülür: Meselâ, Hz. Musa'nın babası, annesinden önce vefat etmiştir.. ve O, annesinin himayesinde büyümüş bir yetimdir. Hz. Mesih'in babası zaten hiç yoktur. Çünkü o, bir mucize olarak babasız dünyaya gelmiştir. O yüce annesi ona hem annelik hem de babalık yapmıştır. Efendimiz'in de (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha dünyaya teşrif etmeden babası vefat etmiş ve O'nu yetim bırakmıştır.

Burada, bu ulü'l-azm peygamberlerin hemen hepsinin anne himayesi, anne idaresi, anne terbiyesi ve anne gözetimi altında büyümelerinin önemi ortaya çıkmaktadır ki, böyle bir konunun üzerinde durulması gerekir diye düşünüyorum.

Her şeyden önce anne, bir şefkat kahramanıdır. Vazifesi şefkate dayalı bir nebinin, bir şefkat kahramanına emanet edilmesi şuuraltı müktesebatı açısından çok önemlidir. Evet, anne, babadan daha şefkatlidir. Baba iradesiyle şefkatini baskı altına alır ve çoğu zaman onu hissettirmez. Çünkü babanın iradesi anneye nazaran daha güçlüdür. Annenin, şefkat adına iradesini, baba kadar zapturapt altına almaması çocuğun yetişmesi bakımından fevkalâde ehemmiyetlidir ve onun böyle görünmesi, çocuk için bir güven kaynağıdır. Ayrıca baba maîşet yükünü çektiği için hep dışarıdadır. Anne ise çoğunlukla evdedir. Şayet baba, çocuğa anneden daha yakın görünürse çocuk kendisine uzak birinin vesâyetinde büyüyor gibi olur. Aksine günün büyük bir bölümünde annenin sinesinde onun şefkat dolu soluklarını hissederek büyüyen yavru şefkat görür, şefkat duyar ve

şefkate açık gelişir. Diğer yandan baba, anneden önce ölünce anne, aynı zamanda babanın yokluğundan hâsıl olan boşluğu da kapamaya çalışır. Böylece annenin çocuğuna yudumlattığı şefkati ikiye katlanır.

Şefkat, peygamberlik mesajında çok önemli bir meseledir. Çocuğun şuur altı beslenme dönemi, 1-5, 1-7 veya 1-10 yaşları arası kabul edilecek olursa o yaşlarda, daha sonra ümmetine rehberlik yapacak bir nebinin sadece anne şefkati altında babasız büyümesinin ne kadar önemli olduğu kendi kendine ortaya çıkar.

Ayrıca baba güçlüdür. Hayatın her türlü zorluğunu göğüsleyebilecek, icabında ailesi adına kavga verip onları savunabilecek kapasitededir ve savunur. Kendilerini bu ölçüde himaye edecek birini başlarında bulamayan bu mübarek yetimler onun boşluğunu Allah'ın himayesiyle doldurmaya çalışırlar. Bu açıdan da sanki Allah, onların maddeten kuvvet kaynağı olarak güvenip dayanacakları insanları ellerinden çekip almak suretiyle, cebr-i lütfî onların tamamen Kendisine teveccüh etmelerini sağlamaktadır.

Tabiî buradan "Çocukların şefkatli olmaları ve ileride belli noktalara gelebilmeleri için erken yaşlarda babalarının ölmesi ve annelerinin himayesi altında büyümeleri gerekir." gibi bir sonuç da çıkarılmamalıdır. Bu, bazı peygamberlere has olan bir durumdur. Böyle olmadan da Allah birisini re'fetli ve şefkatli kılabilir. Nitekim babası sağ olarak dünyaya gelen peygamberler de vardır.

Evet, peygamberlerin hayatlarına dikkatlice im'ân-ı nazar edilse onların o sırlı dünyalarında kim bilir daha ne büyüler, ne esrarlı hakikatler görülür.

Nafile İbadetlerde Denge

İnsan, Allah'a (celle celâluhu) kullukta derinleşme yolunda, farzların dışında ifa etmek istediği nafileleri gücünün nispetine göre uhdesine almalıdır. Altından kalkamayacağı ve gücü yetmediğinden ötürü devam ettiremeyeceği nafile ibadetlere talip olmamalıdır. Zira böyle ibadetlerin nefse ağır gelmesinden dolayı bütün bütün terk edilmeleri de söz konusudur. Mü'min nafilede gücü yettiğince, farz ibadetlerde de temkin, teyakkuz ve hudûunda derinleşerek tam hulûs ve huşû ile onları eda etmelidir ki, kurbet yolunun temel esası da işte budur.

Evet Allah, farz amelin dışında yapılacak olan ibadetlerin miktarını kulun takdir ve tayinine bırakmıştır. Bu miktar, şahıstan şahsa değişebilir. Bununla birlikte bir mü'min, yapamayacağı ve üstesinden gelemeyeceği yükün altına girmemelidir. Aksi takdirde bu yükün altında kalıp ezilebilir ve yüklendiği sorumluluğu ifa edemediğinden dolayı da sıkıntıya düşebilir. Allah, insanı onun takatini aşan sorumluluklarla mükellef tutmamıştır.

İbadetlerin Meşakkat Yönü

Hayatta her şeyde bir meşakkat vardır; hatta su içmenin ve yemek yemenin bile birer meşakkati vardır. İbadetlerde de zâhirî bir meşakkat söz konusudur. Ancak bunlar, Allah'ın doğrudan bir emri ve teklifi olduğundan ve herkes tarafından yapılabilir ölçüde bulunduğundan onları meşakkat olarak görmek yanlıştır. Nasıl ki, yeme, içme, yatma… gibi lezzet aldığımız pek çok nimet içinde dahi o kadar bir meşakkat vardır. Bence, farz olan ibadetlerdeki meşakkatlere de bu nazarla bakılmalıdır.

Cenâb-ı Hak, istediğini istediği gibi teklif edebilme kudretine sahiptir.. ve buna kimsenin bir şey demeye de hakkı yoktur. Allah, kuluna "Günde beş vakit değil, elli vakit namaz kılacaksın." bile diyebilir. Kula düşen, meşakkat demeden onun emirlerine kayıtsız şartsız teslim olmaktır.

Ciddiyet

Hakikî mü'min, söz ve davranışlarında tam bir ciddiyet insanıdır. Ciddiyetsizlik ve lâubalilik, insanın günlük yaşamında olduğu gibi mânevî hayatı üzerinde de olumsuz tesirler icra eder. Mü'min, Allah (celle celâluhu) ile alâkalı meselelerde daha bir ciddîdir ve ciddî olmalıdır. Bir zaman okuduğum bir kitapta "Allah özenerek yaratmış." ifadesine rastlamıştım. Öyle zannediyorum ki bu, üzerinde düşünülmeden söylenmiş bir sözdü. Zira özenme, zaaftan kaynaklanan bir gayreti ifade eder. Allah'ın kudreti nâmütenâhîdir ve O'nun için özenme asla söz konusu değildir. O dilediğini en mükemmel şekilde ve hemen yaratma gücüne sahiptir. Kur'ân'da Kendisini bize yüzlerce ismiyle anlatan Allah (celle celâluhu) hakkında, dîk-i elfâzdan (ifade yetersizliği) da olsa bu tür tabirleri kullanmak kat'iyen doğru değildir.

İnsan, en ciddî konumda, en ciddî bir mesele için dünyaya gönderilmiş ve en

ciddî şeyleri kazanmakla mükellef tutulmuştur. Her şeyden önce, Allah rızasını kazanma ve O'na hakkıyla kul olma, genel mânâda ciddiyeti gerektirmektedir. O, Allah tarafından kendine bir defaya mahsus olmak üzere verilmiş olan bu kulluk şansını çok iyi değerlendirmeli ve böyle bir ciddiyeti hayatının her karesine dağıtmalıdır. Zaten doğrudan doğruya eşyanın hakikatine müteveccih yaratılmış bulunan insanın durumunu lehviyatla (faydasız işler) telif etmek de mümkün değildir.

Konuyla doğrudan alâkalı olmasa da, burada akla gelebilecek bir soruyu hatırlatmakta yarar var: Âyette; *"Onlar ki Allah'ı gâh ayakta divan durarak, gâh oturarak, gâh yanları üzere yatarak zikrederler ve göklerin, yerin yaratılışı hakkında düşünürler..."*[8] deniyor. "Yatarken de Allah anılır mı? Bu ciddiyete münâfî değil mi?" şeklinde düşünülebilir.

Evet, mü'minin her ânı ibadet yörüngeli geçmelidir. Ama, ayağı uzatıp lehviyata dalmaktansa, ayağı uzatıp Kur'ân okumak elbette ki ondan daha iyidir. Bence, yatarken Allah'ın anılmasından daha ayıp bir şey varsa o da, yatarken, kalkarken, otururken Allah'ı anmamak, lehviyatla meşgul olmaktır. Zaten bir hadislerinde Allah Resûlü: "Müslümanın İslâmiyetine ait güzelliklerindendir, onun mâlâyânîyi terk etmesi..."[9] buyurmuyor mu?

İnançsızlara Kâfir Denmemeli

İslâm, insanlara karşı hitap şeklini dahi bildirecek kadar hayatın her karesine girmiş bir dindir. Sadece mü'minlere değil, bütün insanlara karşı hangi üslûpla konuşmamız gerektiği yüce kitabımızda bildirilmiştir. Her şeyden önce Cenâb-ı Hak, insanları iman yoluna davet etmenin "hikmet" ve "mevize-i hasene"[10] ile olacağını talim buyurur. Mü'minlerin, iman sahibi olmayanlara karşı konuşma üslûbu, en az birbirlerine karşı olan üslûp ve tutumları kadar önem arz etmektedir. Konuya bu açıdan bakıldığında, kâfire kâfir demenin mü'mine hiçbir şey kazandırmadığı görülecektir. Cenâb-ı Hak bir âyette, *"Onların Allah'tan başka yalvardıkları tanrılarına hakaret etmeyin ki, onlar da cahillik ederek hadlerini aşıp Allah'a hakaret etmesinler..."*[11] buyurmaktadır. Evet, mü'mine düşen, küfür sözü söylememek, konuşurken uygunsuz kelimelerle konuşmamak ve karşısında kim olursa olsun onu rencide

etmemektir. Mü'min, kendine düşeni yapmalı ve bütün samimiyetiyle her ânını dinini anlatma, tanıtma ve sevdirme yolunda harcamalıdır.

Ayrıca şu da unutulmamalıdır ki, iman şerefiyle şerefyâb olmayan kişinin arkasında, onun dediğini diyecek, yaptığını yapacak, söz ve davranışlarından etkilenecek pek çok insan olabilir. Dolayısıyla böyle bir insanı rahatsız edici bir söz söyleyerek rencide etmenin, onun etrafındakileri de rahatsız edeceği hatırdan çıkarılmamalıdır. Şunu da ifade etmeliyim ki, kâfir bir kimseye "kâfir" demek ve bu şekilde tavır almak ne farzdır, ne vaciptir, ne sünnettir ne de müstehaptır. Bu şekilde hareket eden kişi, kendi nefsini tatminden öte, –bazen günah da sayılabilir– başka herhangi bir şey kazanamayacaktır.

Efendimiz bir hadislerinde, *"Ölülerinizin hayırlarını yâd edin, kötülüklerini değil!"*[12] buyurarak, ölmüş kişilerin arkasından da ileri geri konuşmanın uygun olmadığını bildirmektedir. Nitekim O bir defasında, oğlu İkrime'nin rencide olması ihtimaline binaen Ebû Cehil'e çirkin sözler söyleyen kişiyi bundan menetmiştir.[13] Günümüzde de bu konumda olan insanlara Efendimiz'in bu engin ufkuyla yaklaşmalı ve onları rencide edici her türlü söz ve davranıştan kaçınılmalıdır.

Ezana Dair

Namaz için bir davetiye olan ezan, aynı zamanda dinimizin şeâirindendir. Bu mânâda o, dinde önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple mü'min, bir saygı ve kabul ifadesi olarak ezan okunurken onu hep huşû içinde dinlemeli ve kelimelerini tekrar etmelidir. Nitekim Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ezanı işittiğiniz zaman, müezzinin dediğini deyiniz..."*[14] buyurarak bu hakikati dile getirmektedir. Bu şekilde ezanı dinleyen ve kelimelerini tekrar eden mü'min âdeta şunu demek istemektedir: "Ben kalbim, lisanım, beynimdeki her fakültem ve bütün zerrât-ı vücudumla şehadet ederim ki, Senden başka "Mabud-u bi'l-hak", "Maksud-u bi'l-istihkak" yoktur. Ve yine şehadet ederim ki, Hz. Muhammed O'nun resûlüdür. O, bize getirdiği mesajla ölü gönülleri ihyâ etmiş, bizi hak ve hakikate yönlendirmiştir. O gönülden yönelme neşvesiyle, dimağlarımıza ulaşmış bal gibi, ağzımızı her açıp kapadıkça O'nu duyuyor ve doyuyoruz..."

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) başka bir hadislerinde: حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ *"Haydin namaza!"* ve حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ *"Haydin felâha, kurtuluşa!"* kısımlarına gelince; لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ "Güç ve kuvvet sadece Allah'ındır." denilmesini talim buyurmaktadır.[15] Çünkü, "namaz"ı hakkıyla edâ etmek ve "kurtuluş"a ermek çok zor bir meseledir. Mü'min, müezzinin "namaz" ve "kurtuluş"a çağrısını duyunca; لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ demekle "Allahım! Senin havl ve kuvvetin olmazsa namaz da hakkıyla eda edilemez ve tam mânâsıyla felâha da erilemez." demiş olmaktadır. Evet, usûlü, dinin temeli olan tekbir ve şehadetlerle, fürûu da namaz ve kurtuluş gibi esaslarla örülü olan ezan dantelâsı, her gün beş defa bize bu hakikatleri haykırmaktadır.

Burada istidrâdî olarak şunu da ifade etmekte fayda var: Ezan sesleri arasında doğmuş olmamız, ezan sesleriyle kulağımızın pasının siliniyor olması, Allah'ın büyük bir lütfudur. O lütufları kaynatan kazanın altına, mârifet adına her gün beş defa ateşler salınmakta ve bu ezanlarla o kazanlar kaynamaktadır. Bizlerin de bu lütuflar içinde, o kazanda kaynıyor gibi bir durumumuz var. Eğer biz bütün bunlar karşısında, hâlâ erimiyor ve hâlâ onunla uhrevîleşemiyorsak, o zaman, bizi –hafizanallah– başka bir yerde daha şiddetlisiyle eritirler endişesini taşımalıyız.

Ölüm ve Cennetlere "Uçmak"

Mü'min ölüme, meyve vermek için bir tohum gibi toprağın bağrına saçılmak nazarıyla bakmalıdır. Ölüm her ne kadar zâhirî yüzü itibarıyla soğuk gibi görünse de, mü'min onu bir iltifat çağrısı olarak kabul etmelidir. Zira ahiret mü'minin asıl yurdudur ve başta peygamber ve ashabı insanın bütün sevdiklerinin çoğu oradadır. Âyet-i kerimenin ifadesiyle *"Her nefis ölümü tatmaktadır."*[16] Bu itibarla ahirete hazırlıklı göçmek isteyen mü'min, ölüm gerçeğini hatırından bir lahza olsun çıkarmamalıdır. Nitekim Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Lezzetleri acılaştıran ve yıkan ölümü çokça hatırlayın."[17] hadisleri bu hakikati hatırlatır ve bizleri uyarır.

Ölüm hakikatini devamlı hatırda tutmanın değişik yolları vardır. Bu

yollardan biri; insanın ölümü hatırlatan muhasebe duygusu ve vicdan mekanizması gibi iç uyarıcılarını devamlı teyakkuz hâlinde bulundurmasıdır. İkincisi ise, insanın kendisine ölümü hatırlatacak bir dış uyarıcı tespit etmesidir. Hz. Ömer bu yöntemi uygulamış ve kendisine ölümü hatırlatacak birisini görevlendirmiştir. Daha sonra aynaya baktığında saçlarına akların düştüğünü görmüş ve "Artık bu aklar bana ölümü hatırlatmak için yeter." diyerek o kişinin görevine son vermiştir. Nitekim ölümün eli, kâkül-i gülberlerin üzerinde gezdiğinde geride ahiretin erken şafağı veya ölümün keşif kolu diyebileceğimiz beyaz izler bırakmaktadır. Bu beyaz izler, Hz. Ömer misali insanın kendi eli, kendi ayağı ve kendi kafasıyla ahirete yürümesi için teyakkuz ve temkin adına yeterli olmalıdır.

Cenâb-ı Allah'ın istediği gibi bir hayat sürdürdüğü takdirde mü'min için ölüm, bir yok oluş değildir. Hatta ölümü, yok olmak yerine, ebedî hayata uyanmak ve ikinci bir doğum olarak değerlendirmek daha doğru olur. Çünkü insanoğlu bu dünyaya imtihan için gönderilmiştir; öleceği âna kadar da buradaki imtihan devam edecektir. Bu imtihan devresinde insanın hayatı, yaşamından ölümüne kadar, –tabir yerinde ise– hep sürünmekle geçmektedir. Haddizatında ölüm, dünyanın sıkıntılı, dağdağalı ve boğucu havasından; yani böyle sürüm sürüm sürünmeyle geçen hayattan sıyrılmak ve bunun sonunda tasavvurları aşan saadetlere ermek için geçilecek olan bir kapıdan ibarettir. İnsanın, babasından kopup annesinin rahmine giden bir sperm olarak sürünüşünü, dünyaya gelene kadar anne karnındaki dokuz aylık sürünme süresi takip etmektedir. Sonra, bezler arasında sürüm sürüm büyümesi, daha sonra da bunu çocukluk, gençlik ve ihtiyarlık safhaları takip etmektedir. Mü'min için dünyanın sıkıntılarla dolu olma ciheti de düşünülecek olursa; onun ölene kadar süründüğü ve bu mânâda ancak ölmekle sürünmekten kurtulduğunu söylemek mümkündür.

Öldükten sonraki Cennet hayatı; dünyadaki sürünmenin bittiği noktada başlamaktadır. Eski Türkçede Cennet'in adı "Uçmak", Cehennem'in adı ise "Tamu"dur. Buradan hareketle; dünyada sürünmekle geçen hayatın uçmaya dönüşmesi için her nefsin ölüm gerçeğini tatması gerekmektedir.

Evet, sıkıntılı dünya hayatından sonra, kanatlanarak "Tamu"yu geçip "Uçmak"a varmak, ne büyük bir saadettir..!

Fetret Dönemi İnsanları

Yer yer bana, bir nevi fetret dönemi olan günümüzde, mazisi itibarıyla değişik günahlara girip-çıkmış insanların tevbe ile arındıktan sonra başka insanlara rehberlik etme durumlarının nasıl olacağı hususu soruluyor.

Her şeyden önce günümüz için "fetret dönemi" ifadelerine katılmamak mümkün değildir. Üstad, Kastamonu Lâhikası'nın iki yerinde bu meseleye temas eder ve günümüze fetret dönemi nazarıyla bakar.[18] Bu mevzuda, zannediyorum Üstad yalnız da değil; ondan başka M. Hamidullah Hoca, Allâme Muhammed Ebû Zehra.. gibi âlimler de günümüzü bir fetret dönemi olarak değerlendirmektedirler. Zira İslâm'ın zuhur ettiği andan bu yana, tarihin hiçbir döneminde insanlık dine karşı bu kadar yabancı hâle getirilmemiş ve bu kadar ilhada itilmemiştir. Dolayısıyla küfür ve dalâletin ilim fermanlı olduğu böyle bir dönemde fetret mülâhazasını nazara almamak ifrat olur zannediyorum.

Buradan hareketle tarif ve tavsif edildiği şekilde, önceleri değişik günahlara girip çıkmış, fakat daha sonra tevbe ile arınmış ve başkalarına rehberlik edecek konuma gelmiş insanlara Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Amr İbn Âs ve daha başka sahabilere de dediği gibi, "Bilmiyor musun? İslâm cahiliye döneminde yapılan her şeyi silip süpürüp götürmüştür."[19] ifadesi zaviyesinden bakılabilir. Dolayısıyla da bir insanın şunca günahı vardı, otuz yaşına kadar bataklığa girip-çıkmıştı.. bu insan günümüzde böyle bir dirilişi nasıl temsil eder? demek yanlış olur. Sahabe-i kiram efendilerimizin bir kısmı istisna edilecek olursa, onların da pek çoğu, kırk-elli hatta altmış yaşından sonra Müslüman olmuş ve o ana kadar da hemen hemen irtikâp etmediği günah da kalmamıştı. Ama bunlar gün gelip Müslüman olunca, velilerin bile ulaşamadığı muallâ bir mevkii ihraz ettiler. Onların yolunda olan bugünün Müslümanları bizler –Allah'a binlerce hamd ve sena olsun ki– İnsanlığın İftihar Tablosu'na ümmet olmuşuz. Yine hamd ve senalar olsun ki, o kadar yâd ellerde sağda-solda avâre dolaştıktan sonra Rabbimizin inayetiyle yeniden Kur'ân etrafında toplanarak din-i mübin-i İslâm'a hizmet etme imkânı bulduk. Zannediyorum "Müjdeler olsun bizlere!" deyip şükretmemiz gerekecek.

Ancak günümüzde Müslümanlığı bilen, Kur'ân'ı tanıyan ve Efendimiz'in

sünnetine vâkıf olan insanların –her ne kadar fetret devri de olsa– sorumluluk açısından diğerlerinden farklı olacakları da muhakkaktır. Bu itibarla onlar da ibadetlerindeki eksiklikleri giderir, bulaştıkları günahlardan tevbe ve istiğfarla arınırlarsa, diğer insanlar gibi değerlendirilebilirler.

Problemlerin Çözümünde Efendimiz

***Soru:* İnsanlığın İftihar Tablosu'nun, bütün beşerî hesapları karıştıran bir hesap muamması ve karışık hesapları çözen bir hesapküşâ olduğunu söylüyorsunuz. Bunu biraz açar mısınız?**

Beşer, evvelki gün de, dün de, bugün de hep yanlış hesapların zebunu olagelmiştir. Bu yanlış hesaplar üzerinde Allah Resûlü'nün yaptığı negatif ve pozitif şeyler vardır. Zaten İslâm bu iki atkı üzerine örülmüş bir dantelâ gibidir; bir taraftan müspet şeyleri işaretle "Şunları yapın, hayatınızı onlarla örgüleyin." der, diğer taraftan da "Şu menfi, olumsuz şeyleri terk edin, onlardan kaçının" ferman eder. Ve yapılması gerekli olan şeyler; farz, vacip, sünnet olarak insanları, seviyeler üstü bir seviyeye ulaştırıp onları Cennet'e ehil hâle getirirken, yapılmaması gereken şeyler de, terk türünden birer sorumluluk olarak onların yükselişlerine yardım eder. Hatta yapılan o müspet şeylerde yer yer insanın içine "riya, süm'a" gibi şeyler girebilir, bazen gönlünde yaptığını başkalarına duyurma arzusu belirebilir –tabiî şahsın durumuna göre bazen de bire on, bire yüz, bire bin sevap da kazanabilir– ama menfi şeyleri terk ederken onda riya, süm'a olmaz. Meselâ bir harama bakacakken insanın "estağfirullah" deyip gözünü kapatması ve bir nefis muhasebesiyle arzularına ket vurması büyük sevaptır. İhtimal bunlar ahirette onun karşısına sürpriz olarak çıkacak, o da: "Yâ Rabbi, ben böyle bir şey bilmiyorum.. nereden geldi bunlar?" diyecek... Hâlbuki onlar, onun iradesinin semeresi olarak kendisine verilmiştir. Çünkü elinde fırsat ve imkân varken bile içki içmemiş, uyuşturucu kullanmamış, faize, tefeciliğe girmemiş ve zina etmemiş.. dolayısıyla bütün bunlar, tıpkı kıldığı namaz, tuttuğu oruç, eda ettiği hac, verdiği zekât gibi onun amel defterinin hasenat hanesine yazılmıştır.

Evet insanlık, değişik dönemlerde bir kısım yanlışlara kilitlenmiş ama her dönemin cahiliyesi farklı farklı olmuştur. Meselâ insanlar, Hz. Nuh döneminde Vedd, Suvâ', Yağûs, Yeûk ve Nesr gibi putlara inanmış. Halbuki İbn Abbas'ın

ifadesiyle onlar, kendi dönemlerinin salih, milletlerine iyilik yapmış âbide insanlarıydılar. Ne var ki avam halk, önce onların birer resimlerini çizip onlara bakarak onların yaptıkları şeyleri hatırlamak ve onları örnek almayı düşünmüşlerdi. Oysaki daha sonra bu maksadı unutmuş ve o resimleri put hâline getirmişlerdi.[20] Yine Hz. Hud'un (aleyhisselâm) cemaati kendilerine göre bir kısım tabular edinmiş, saplandıkları bataklıktan başlarını kaldırıp hakikati görememiş ve eşyanın perde arkasını sezememiş, varlık ve eşyaya takılmışlardı. Gelen peygamberler o problemleri çözmüş ve doğru olanı onlara göstermişti. Ama bütün bunlar birer kavim ve kabile çapında değişimler, yeni ifadesiyle oluşum ve inkılâplardı. Hz. Musa'da da, Hz. Mesih'de de durum aynıydı.. nitekim Kur'ân onların kavimlerine sözlerini hikâye ederken, "Ey kavmim, ey cemaatim.." ifadelerini kullanır. Efendimiz'de ise durum çok farklıdır: O, bütün insanlığa gönderilmiş bir peygamber olarak bunu açıktan ilan etmiş ve "Ben bütün insanlığa gönderilmiş bir peygamberim."[21] diyerek âlemşümul bir elçi olduğunu ilanla işe başlamıştı.

Bu açıdan O (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir taraftan hem kendi dönemindeki yanlış hesapları, yanlış kilitlenmeleri, yanlış beşerî merci ve müdahaleleri –ki onlar Hz. Mesih'ten sonra kendi dönemine kadar devam etmiş şeylerdi– çözmesi ve onları yeniden doğruya programlaması icap ediyordu, hem de kıyamete kadar yaşanabilecek kilitlenme ve düğümlenmelere karşı çözüm yolları ortaya koyması gerekiyordu. Gerçi kendisinden sonra ortaya çıkacak problemler büyük ölçüde tecdit ve içtihat unvanları adı altında ele alınacak, müçtehitler ve mücedditler vasıtasıyla çözülecekti; tabiî bunlar da yine onun ortaya koyacağı âlemşümul kurallara, disiplinlere dayanılarak yapılacaktı. Öyleyse Allah Resûlü'nün hem çözmesi icap eden meseleler, hem de ileriye matuf hatırlatması gerekli şeyler çoktu ve her biri komplike meseleler idi. Nitekim o dönemde bütün hesaplar karışmış, herkes çözeyim derken düğüm düğüm üstüne oturtulmuş; meselâ fert hayatı adına gerçek huzur ve saadete sevk edecek disiplinler unutturulmuş, insanlar hep başka yönlere tevcih edilerek iğfal edilmiş, aldatılmış; telkin edilen menfi şeyler onun demi damarı hâline getirilmiş; meselâ "İçkiyle kafanı bulamıyorsan biraz esrar kullanabilirsin" –muhtemelen o gün başka uyuşturucular vardı– denilerek

nefsanî duyguları sürekli kamçılanmış ve âdeta susuzluk çeken o insanlara "İç de çatla!" dercesine deniz suyu sunulmuştu. Hâlbuki meseleyi tersten ele alacak olursak Gedâî'nin dediği gibi

"Bak şu gedânın hâline,
Bend olmuş zülfün teline,
Parmağı aşkın balına,
Bandıkça bandım bir su ver..."

kendilerine su diye takdim edilen şeyler, onların ciğerini daha da yakmış ve onlarda daha bir içme arzusu doğurmuştu; doğurmuş ve şehevânî duyguları teskin etme adına kendilerine sunulan bohemlik o cismanî duygularının tamamen kabarıp hayvanca bir hâl almasına sebep olmuştu. Küçük meseleler onur-gurur meselesi yapılarak insanlar birbiriyle çatışmaya itilmiş ve bugün de bazı şom ağızlıların, "Bu dünya yaşanacak bir dünyadır; nereden çıkarıyorsunuz ahireti ve şu hayatı zehir ediyorsunuz.." dedikleri gibi o gün de,

Bir geçmiş günü beyhude yâd etme;
Bir gelecek gün için feryâd etme,
Geçmiş gelecek masal hep,
Eğlenmene bak ömrünü berbâd etme...

deyip Ömer Hayyam felsefesi içinde yaşamışlardı ki, bütün bunlar birer yanlışa kilitlenmeydi. İşte Efendimiz'e ait önemli vazifelerden birisi de bu yanlışlıkları herkesin anlayacağı bir dille birer birer ortaya koymak, sonra da onların karşısına doğru alternatifler vaz' etmekti ve işte O bunu yaptı.

Netice itibarıyla Efendimiz'in ister müspet adına yapıp ortaya koyduğu şeylerin yaygınlığı, isterse menfilik adına çözdüğü şeylerin herkesi meşgul edecek kadar ciddî olması ve onların bugün dahi hayatiyet ifade etmesi, O'nun bütün yanlışları çözen bir hesapküşâ olduğuna apaçık işaret etmektir.

İyilik Yapmak

Mü'min, devamlı iyilik yapma fırsatlarını kollayan, böyle bir fırsat ele geçince de hiç vakit kaybetmeden iyilikte bulunan, kendisini iyilik yapma düşüncesine adamış insan demektir. Hatta ona göre iyilik sadece insana değil, hayvana veya bitkiye de yapılabilir. Bu mânâda acıkan bir hayvana yiyecek

vermek, kurumaya yüz tutmuş bir ağacı sulamak da birer iyiliktir. Eşref-i mahlûkat olan insana yapılan iyilik ise, diğer varlıklara karşı yapılan iyiliklerle kıyaslanamayacak kadar kıymetli ve üstündür.

Allah, her insanın içine iyilik yapma hissini yerleştirmiştir. Bu itibarla da her ferdin içinde iyilik yapma hissi potansiyel olarak vardır diyebiliriz. Ancak Allah'ın herkesin içine yerleştirdiği iyilik yapma hissinden kaynaklanan bir iyilik ile, Cenâb-ı Hakk'ı tefekkür etme mülâhazasıyla yapılan bir iyilik arasında fazilet açısından önemli bir fark vardır. Nasıl, severken veya kızarken "Allah için" yapmak gerekiyor; öyle de iyiliği "Allah için" yapmak mü'mine daha fazla sevap kazandıracak ve aynı zamanda bu niyet ile iyilik yapmak amellere ayrı bir derinlik de katacaktır. İsterseniz meseleyi bir misal ile müşahhaslaştıralım: Mü'min, zor durumda kalmış bir karıncayı, özünde potansiyel olarak mevcut olan iyilik yapmak düşüncesiyle, içinde bulunduğu o zor durumdan kurtarabilir. Bunun sevap olmadığını söylemek mümkün değildir. Ancak bunu "Benim içimde böyle bir iyilik yapma düşüncesi var. Ama Allahım, bunu sırf Senin rızanı kazanmak için yapıyorum." duygu ve düşüncesi ile yapmak, iyilik yapmaya ayrı bir derinlik kazandırır.

Hüsnüzan Asıldır

İnsanlar hakkında, mümkün olduğu nispette hüsnüzan etmek lâzımdır. Suizan ise pek çok kötülüğün kaynağıdır. Ayrıca iyi hâl esas; suç ise arızîdir. Buna göre kötülükler kendi emare ve delilleri ile ortaya çıkacağı âna kadar bir insan masum sayılır. Bizim de bu masumiyete saygılı olmamız gerekir. "Beraet-i zimmet asıldır=İspatlanmadıkça kişinin suçsuzluğu esastır." demek olan kural, hukukun temel prensiplerindendir. Biz böyle davranmakla aynı zamanda, Hıristiyanlık'taki "zenb-i aslî"ye benzer şekilde herkesi mücrim görme gibi bir vartaya da düşmemiş oluruz.

Ancak insanlar hakkında hüsnüzan ya da hüsnüşehadette bulunmanın belli ölçüleri vardır. Meselâ, bazen hakkında senâvârî sözler sarf ettiğimiz bir insan, onu hazmedecek kadar olgun olmayabilir ve bizim onun hakkında söylediğimiz sözler, onun küstahlaşmasına bazen de başkalarının aldanmasına sebebiyet verebilir. Bu da Efendimiz'in ifadesiyle, o insanın boynunu kırma demektir. O hâlde bize düşen şey, herkes hakkında hüsnüzan etmekle beraber, onlara

olduğundan fazla pâyeler yüklememek ve Cenâb-ı Hakk'a karşı da onu tezkiye etmemek şeklinde olmalıdır. Evet bazen hakkı olmadığı ölçüde hüsnüzan eder, Allah'a (celle celâluhu) karşı onu tezkiye etmiş oluruz; bazen de aşırı övgülerle küstahlaştırırız. Hele bir de kendini sıfırlayacak kadar bir olgunluğa erememişse...

Vefat eden insanlar hakkında hüsnüşehadette bulunma da, aynı çerçevede değerlendirilebilir. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'de: *"Sizin insanlar üzerinde şahitler olmanız, Resûlü'n de sizin üzerinizde bir şahit olması için sizi orta (dengeli) bir millet kıldı."*[22] buyurmaktadır. Hz. Ömer'in (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir hadis-i şerife göre, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanından bir cenaze geçerken, oradaki insanlar cenaze hakkında senada bulunurlar. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): "Vacip oldu, vacip oldu, vacip oldu." buyurur. Sonra arkadan bir cenaze daha geçer; onu da kötü sözlerle yâd ederler. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine aynı ifadeleri kullanır. Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Ey Allah'ın Resûlü! Vacip olan nedir?" diye sorar. Allah Resûlü de (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu cevabı verir: "Öncekini hayırla yâd ettiniz ona Cennet vacip oldu. İkincisini kötülükle yâd ettiniz ona da Cehennem vacip oldu. Sizler Allah'ın yeryüzündeki şahitlerisiniz."[23]

Görüldüğü gibi hüsnüşehadet, mü'minler için âdeta dua olmakta ve Cenâb-ı Hak böyle bir hüsnüzandan dolayı o kulu affetmektedir. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, bunda da sınır korunmalı ve aşırı tezkiyelerden sakınılmalıdır. Çünkü Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir başka hadislerinde de, birinin Osman İbn Maz'un (radıyallahu anh) hakkında, "Cennetlik oldu." dediğinde onu ikaz eder ve: *"Nereden biliyorsunuz? Ben peygamberim, bilmiyorum!"*[24] buyurur. Oysaki Osman İbn Maz'un (radıyallahu anh), Efendimiz'in vefatına ağladığı iki-üç sahabiden biri ve Medine'de kendisine mânevî kardeş seçtiği tek insandır.

Netice olarak diyebiliriz ki; insanlar hakkında hüsnüzan etme bir esas hâline getirilmeli ve bir disiplin olarak benimsenmelidir; benimsenmeli, zira hamlığımızın gereği, herkes hakkında hüsnüzan edemeyebiliriz; ama İslâmiyet'e ait çoğu meselede olduğu gibi böyle bir düşünce tarzı da işletile işletile insan

tabiatının bir parçası hâline getirilebilir. Bu hususta kendini zorlamayan bir insanın, bu şuura ulaşması çok zordur. Suizan, biraz da psikolojik bir meseledir. Yani devamlı kendisini başarılı görüp beğenen bir insan, hiçbir zaman başkalarını beğenmez ve takdir edemez. Bu hâl ise apaçık bir hastalıktır. Araştırıldığında bu insanların beyinlerinin ukdelerinde bir kısım nodulların olduğu görülecektir. Toplumun selâmeti için bu tiplerin çok iyi bir psikiyatrist tarafından tedavi edilmesi gerekir. Zira psikolog ve pedagoglar, en kötü karakterlerin bile, belli bir terbiyeden geçince, kötü duygularının baskı altına alınabileceğini ifade ederler. Sözlerimizi, Bediüzzaman'ın şu altın sözüyle noktalayalım: "Tezkiyesiz nefs-i emmaresi bulunmak şartıyla, kendi nefsini beğenen ve seven adam başkasını sevmez."[25]

Hz. Ömer'in Bid'atlara Karşı Tavrı

Hz. Ömer (radıyallahu anh), Hudeybiye anlaşması esnasında, altında Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) biat edilen Rıdvan ağacını, daha sonraları bazı kimseler tarafından saygı ve hürmet gösterildiği için kestirmiştir.[26] Vâkıa Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) her hatırasına sahip çıkmak ve onlara saygı duymak güzel bir duygudur. Hatta O'nun o gül kokulu mübarek ayaklarını bastığı tozu-toprağı, bir Kuddûsî edasıyla: "Ol Medine izi-tozu bu Kuddûsî yüzüne tûtiyadır." deyip koklamak isteriz. Ancak başlangıçta hâlis duygu ve düşüncelerden kaynaklandığı hâlde, daha sonraları suistimal edilebilen bu türlü hareketlerin, zamanla ibadete dönüşmesi endişesine karşı önceden tedbir almak lâzımdır ki, Hz. Ömer de bunu yapmıştır.

Evet Hz. Ömer'in, altında Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) biat edilen ağacı bu türlü endişelerden dolayı kestirmiş olması engin bir basiret ve firaset ifadesidir. Ama ne acıdır ki bizler, hiçbir zaman bu dengeyi tam koruyamamışızdır. Ya şöyle-böyle büyüklerle alâkalı eserleri, yerleri takdis eder şekilde ifratlara sapmış, ya da sözde tevhid adına veya bid'atlara karşı tavır alma mülâhazasıyla tefritlere saparak; tarihi tahrip etmiş, evliyâ, asfiyâ ve enbiyâyı hafife almışızdır.

Bu konuda orta yol: Allah (celle celâluhu) indindeki kıymetli yerler ve

büyükler mutlaka tazim edilip büyük kabul edilmeli, ama büyüklüklerine esas teşkil eden nisbeti görmezlikten gelerek bizzat bir takdis ve tazime de gidilmemelidir.

Kâinat Mûsıkîsi

His ve duygularımızı birer bam teli hâline getiren Allah, bizlere en enfes mûsıkîleri duyurmak için âdeta kâinattaki görüntü ve hâdiseleri de birer mızrap yapmıştır. Bu sebeple biz, koyun-kuzu meleyişlerini, böcek ve kuş çığlıklarını, ormanların uğultularını, ırmakların çağıltılarını, yağmurların şıpırtılarını, ağaçların dal ve yaprak hışırtılarını, bulutların o mehib iniltilerini bir mûsıkî gibi duyar, dinler ve coşarız.

"Eşyanın kollarında ve nizamla diz dize,
Büyülendimdi gelince âhenkle yüz yüze...

Rengârenk her yan, tüllenen mânâ buğu buğu,
Bir tomurcuk açar gibi var olmaya doğru...

Her perdede ayrı bir visâl, ayrı bir huzûr;
Vicdandaki irfanla bakınca her taraf nûr...

İç içe güzellik her köşe, iç içe mânâ,
Duruyor karşımda tabiat bir gül-i rânâ,

Sesler, renkler, buudlar.. bu ne müthiş hendese!
Vuruldum kâinat mûsıkîsindeki sese...

Gökler ayrı bir kanaviçe.. ve ötesinde,
Kudret; inse, cinne bir şey anlatma kasdinde.

Yer cıvıl cıvıl insan, hayvan, ağaç ve toprak..
Sema başlar üstünde bir kitap; yaprak yaprak...

Yüzyüze iki levha birbirine bakıyor,
Yıldızlar bizlere davet gamzesi çakıyor.

O'na davet, sonsuza davet bütün soluklar,
Her köşeye nurlar taşıyor nurdan oluklar...."[27]

deyip, tefekkürden zevke, zevkten tefekküre koşar ve kendimizden geçeriz.

Kâinattaki her ses, kendine has dalga boyuyla ruhlarımızı dinlendirip o

müthiş armonisiyle bizi bizden alır bambaşka âlemlere götürür. Yer yer araba kornaları, makine ve fabrika gürültüleri, değişik siren sesleri, sarhoş naraları bizi bu büyülü iklimden uzaklaştırır ve his dünyamızı karartır ama, biz imanımız sayesinde çarçabuk o şerarelerden sıyrılır ve varlığı dinlemeye dururuz. Bizim için günümüzün bütün gürültüleri gayr-i tabiî; kâinattaki sesler ise, Kudret-i Ezeliye tarafından insana göre akort edilmiş ve ruhumuza göre ayarlanmış tabiî nağmelerdir.

İnsanların ortaya koyduğu mûsıkî ihtiva eden edebî eserlere gelince, onlar da kâinattaki renk ve ses cümbüşünden dimağlara, ruhlara dökülen seslerin ifadesidir ve kâinattaki nağmeleri taklit edebildikleri ölçüde mükemmel sayılırlar.

Maslahat Meselesi

Maslahat, "hâl"in icabı karşısında İslâm'ın temel esaslarından ayrılmaksızın gerekli olanın yapılması; Âkif'in ifadesiyle, "Asrın idrakiyle Kur'ân'ın söyletilmesi" hakikatidir.

Mutlak İlim Sahibi Yüce Yaratıcı, insanoğlunun ne olup olmadığını en iyi bilendir. Vaz'ettiği ahkâmda, bildiğimiz veya bilemediğimiz binlerce maslahat gizlidir. Bu maslahatları düşünüp-araştırıp bulmak, İslâm'ın daha iyi anlaşılması bakımından oldukça önemlidir. Ancak bu meselede de bir tefrit noktası söz konusudur ki, o da maslahatın gaye gibi gösterilmesidir. Bence, dikkat edip bu hataya düşmemelidir.

Asla unutulmamalıdır ki, biz İslâm'ın emirlerini, bu emirlerin ihtiva ettiği maslahatlardan dolayı değil, sadece ve sadece Cenâb-ı Hakk'ın emri olduğu için yerine getirir; maslahatları ise, ilâhî bir lütuf ve ikram olarak kabul ederiz.

Tebliğde "Yabancı Dil" Faktörü

İslâm'ı diğer dinlerden ayıran en bariz özelliklerinden biri, hiç şüphesiz onun evrensel oluşudur. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), topyekün ins ve cin âlemine gönderilmiş bir peygamberdir. İşte bu evrenselliktir ki bizi, baştan başa bütün dünyaya, O'nun rahmet ve şefkat yüklü mesajını duyurma sorumluluğunu yüklemektedir. Müslümanın dünyada bulunmasının, yaşamasının yegâne sebebi ve hikmeti bu vazifeyi ifa etmektir. O, bu hedef ve gayeye

ulaşmaya çalışır, ulaştığında da, *“Beni Müslüman olarak vefat ettir ve beni salihlere ilhak eyle!”*[28] duasıyla riya ve süm’aya girmeden ötelere ulaşma düşüncesine bağlanır.

Bu ideali gerçekleştirmek için hakikat erlerinin önünde, “dil” gibi büyük bir engel bulunmaktadır. Zannediyorum bizim için, İslâmî meseleleri hazmetmiş ve bunun yanında en az bir yabancı dil bilen pek çok insana ihtiyaç var. Ne var ki, realitelerden kaçmanın da yararı yok; böyle bir gençliğe ulaşmanın –hiç olmazsa belli bir zaman için– bir hayli müşkil olduğu da bir gerçek. İslâm mesajının mutlaka dünyaya duyurulması gerektiğine inananlar, ne yapıp yapıp bu önemli vazifeyi yüklenecek kimseleri yetiştirmek için akademik merkezler kurarak, bir an evvel profesyonelce bu işi ele almalıdırlar.

Niyette Asıl

Niyette esas olan onun kalben yapılmasıdır. Dil ile yapılması gerektiğine dair Sünnet-i sahihada bir şey görmedim. Hatta dille niyetin kalbî teveccühe engel teşkil ettiğinden dolayı mahzurlu olduğu bile söylenebilir. Aslında şekilciliğe takılıp kaldığımızdan bu mesele de zannediyorum hafife alınıyor. “Durdum divana, uydum Kur’ân’a, döndüm kıblem Kâbe’ye..” gibi lafzî niyet veya başka herhangi bir lafızla gerçekleştirilmeye çalışılan böyle bir kalbî teveccüh, bazen gönlün tam ifrağına engel bile teşkil edebilir. Dikkat etmek lâzımdır!..

Risalelerin İmtihan Unsuru Olması

Nasıl ki bir kısım kimseler Kur’ân’ı, Kur’ân dilinin inceliklerini görüp duydukları hâlde anlamaz, zevk etmez, bilemezler; hatta ona karşı ön yargılarına devam ederler. Ve yine onun o büyüleyici ifadeleri, bazı kimselerin evc-i kemale yükselip, gerçek insanî ufka ulaşmasına vesile olurken, diğer taraftan kimi insanların da dalâlet ve küfrüne vesile olmaktadır; bunun gibi Risalelerin de, insanlar için imtihan olabilecek yanları vardır. Meselâ, bizim için Risaleler, çok büyük ve çok önemli mânâlar ifade eden ve bir yönüyle geleceği şerheden ve hatta bu daire içinde yetişecek büyük velilere, mürşidlere, ebrara, mukarrabîne rehberlik yapacak tertemiz bir kaynak olmasına rağmen bazıları için hiçbir değer ifade etmemekte; dahası onun

hakkında, dili bozuk ve çok muğlak, bir şey anlayamıyoruz demektedirler. Haddizatında onun hakkında böyle denmesinden ciddî rahatsızlık duyduğumu söyleyebilirim. Çünkü sizin, çok dâhi dediğiniz insanlar, birtakım güzel ifadelerde bulunabilir ve onlar da çok orijinal sözler olabilir. Ancak Risalelerde öyle dâhiyane söylenmiş sözler vardır ki, bunlar âdeta söylenemez türden şeylerdir.. ve Üstad'ın ifadesiyle Lemeât bir bakıma çekirdek, Mesnevî-i Nuriye rüşeym, diğer Risaleler de o feyyaz yamaçların fidanlığıdır.[29] Ben, kuru nassçılığa gömülmüş insanların, onlardan istifade edeceğine çok ihtimal vermiyorum. Ama yine de ah ne olurdu onlar da onu tanıyıp tatsalardı! Bu onlar için de ayrı bir derinlik olacak ve düşünceleri, heyecanları ayrı bir tesir icra edecek, ayrı bir zenginliğe ulaşacaktı. Neylersin Allah (celle celâluhu) nasip etmemiş. İcraatından akılların hayrette olduğu Allah'ı tesbih ve takdis ederiz. Bizi nefsin ve şeytanın iğvâsına maruz bırakmasın. Dünyada bizden daha akıllı çok insan vardır. Ancak bir akıl var ki bir tohum gibi küçük ama öldüğü zaman yok olmuyor; aksine başak veriyor. İmam Gazzâlî Hazretleri buna ukbâ buudlu, ukbâ derinlikli akıl diyor. Öbürü sadece bedenin yaşamasında kullanılan akıl ki, bazıları onun da altından kalkamıyor.

İnanmak

Hidayet, zatında Allah'a ait olmasına rağmen, esbap, şart-ı âdî –Üstad'ın tabiriyle meyelanda tasarruf– plânında, insana aittir.[30] Zira ondaki bu meyil ve irade hesaba katılarak onun hakkında değişik takdirler yapılmıştır. Ancak Allah (celle celâluhu), bazen birisinin çok ciddî gayreti neticesinde ona hidayet eder, bazılarının da küçük bir temayülüne lütufta bulunur. Böyle bir muamele tamamen rahmetin genişliği, biraz da o insanın samimiyetiyle alâkalıdır. Adalet, bir kimsenin gösterdiği cehd ve gayret kadar karşılık görmesi demektir. Bu muameleye göre, insan, dünyada hiç gözünü kırpmadan ahiret için çalışması hâlinde ihtimal Cennet'e gidebilir. Çünkü adalet, ebedî mesut olmaya karşı ebedî çalışmayı gerektirir. Oysa Allah'ın rahmeti her zaman öndedir;[31] kullarına, benim farz kıldığım şeyleri yapın, haram kıldığım şeylerden de kaçının; arada meydana gelen boşlukları Ben rahmetimle doldururum demiştir ki, bu da O'nun rahmetinin enginliğine işarettir.

Evet, Allah'a iman çok güzel ama çok zor bir meseledir. Hucurât sûresinde Allah (celle celâluhu), "İnandık" diyen bedeviler için: *"De ki: Siz iman etmediniz ama "İslâm olduk." deyin. Zira henüz iman kalblerinize yerleşmedi."*[32] buyurmakta ve bir sonraki âyette de gerçek inananları, *"Gerçek mü'minler ancak Allah'a ve Resûlü'ne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla mücahede edenlerdir..."*[33] diye tavsif etmektedir. Demek iman, riyazî kat'iyet içinde, aksine ihtimal vermeyecek ve perde-i gayb açılıp aksi gösterilse sarsıntı yaşamayacak şekilde bir iz'an gerektiriyor. Ben, avam halktan öyle insanlar tanıdım ki, akla, mantığa açık bir dimağı olmadığı hâlde, inandığı şeylere, aksine ihtimal vermeyecek şekilde inanıyor ve çok rahat bir şekilde, "Biz toprağın altına girecek, oradan Allah'ın huzuruna gidip hesap vereceğiz. Ne olacak bizim hâlimiz?" diyorlardı. Yani bunlar, insanın kemikleri bile çürüdükten sonra toprağın altında nasıl canlanıyor ve o huzura gidiliyor? diye düşünmüyorlardı. Demek onlar, akıl ve mantığın meydana getirdiği bir kısım boşlukları, safvet ve samimiyetleri ile aşmışlar. Bu durum, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) عَلَيْكُمْ بِدِينِ الْعَجَائِزِ *"Size yaşlı kadınların inandıkları gibi inanma düşer."*[34] sözleriyle ne kadar da örtüşüyor! Yani onlar bir delile, bir işarete ihtiyaç duymadan inanıyorlar.

Sahabe efendilerimizin imanı da bir yönüyle böyleydi; onlar –muhalfarz– Efendimiz'i, peygamberlik mânâsının tersi bir noktada görseler, O'nun hakkında hiç mi hiç kanaatleri değişmezdi. Meselâ, hiçbir zaman "Neden diğer insanlar dört kadınla evlenebiliyorlar da, Allah Resûlü'nün dokuz tane?" diye akıllarının köşesinden bile geçmemişti. Kaldı ki onların çoğunun bir tane hanımı ya var ya da yoktu. Nitekim Suffe ashabı arasında evlenmeye fırsat bulamayan onlarca insan mevcuttu...

Mü'min ve Kâfir Kul

Allah'ın bir mü'min, bir de kâfir kulu vardır. Kâfir O'nu inkâr ediyor hem de âfâkî ve enfüsî onca delil ve burhanlara rağmen. Mü'min ise kâinat meşherini didik didik edip âdeta altını üstüne getiriyor ve O'nu anlamaya, duymaya çalışıyor. İşte bundan dolayı elbette yeryüzü, onu anlayan ve duyana ait olacak;

onu anlamsız, çöplüğe atılacak bir cisim, bir nesne olarak görene değil. Zaten Allah (celle celâluhu), dünyayı salih kulları için yarattığını, onları yeryüzünün mirasçıları kıldığını, *"Şurası muhakkak ki Biz, Tevrat'tan sonra Zebur'da da: "Dünyaya salih kullarım vâris olacak." diye yazmışızdır."*[35] âyeti ile ifade etmektedir. O hâlde mü'min, dünyanın dört bir yanına yayılmalı ve ruhunun ilhamlarını boş gönüllere üflemeye çalışmalıdır. Ayrıca Allah (celle celâluhu), kâfirlerin, mü'minler üzerinde hâkimiyet kurmalarına fırsat vermeyeceğini beyan etmektedir ki,[36] bu da çok önemlidir.

Yalnız burada dilin hususiyetlerini de göz önünde tutarak bir hususa dikkat çekmek istiyorum: Âyette hem "kâfirler" kelimesinde, hem de "mü'minler" kelimesinde harf-i tarif vardır. Bunun anlamı; Allah (celle celâluhu), imanda mutlak kemale ermiş mü'minler üzerine kâfirlerin hâkimiyetine yol vermeyecek demektir. Aksi hâlde, onlar kâmil mânâda mü'min değilseler, kâfirler onların üzerinde hâkim olabilirler demektir. O hâlde herkes başının çaresine bakmalı, kat'iyen ferden ya da cemaaten başka milletlerin sultası altına girmemelidir.

Felak ve Nâs Sûreleri

Bazı ilim mahfillerinde Felak ve Nâs sûrelerinin namazda okunamayacağına dair yanlış bir kanaatin olduğu söylenmektedir. Böyle bir kanaatin uyanmasına, İbn Mes'ûd'un Peygamberimiz'in sağlığında tertip ettiği Kur'ân'da bulunan sûrelerin arasında, bu iki sûrenin olmadığıyla alâkalı rivayet sebep olmuştur.[37] Oysa İbn Mes'ûd'dan bize ulaşan bu haber, mütevatir bir habere muhalefetinden dolayı şâz sayılır.[38] Zaten İbn Hacer gibi pek çok hadis uzmanı, Efendimiz'in bu iki sûreyi namazda okuduğuna dair gerek Müslim'in *el-Câmiu's-Sahîh'*inde[39] gerekse Saîd b. Mansûr'un *Sünen'*inde pek çok sahih rivayetin bulunduğunu kaydetmişlerdir.[40]

İbn Mes'ûd'dan rivayet edilen mezkûr görüş incelenirken dikkat edilmesi gereken birkaç husus vardır: Öncelikle İbn Mes'ûd, bu iki sûrenin Kur'ân'dan olduğuna değil, mushafta bulunmasına karşıdır. Zira İbn Mes'ûd, Peygamberimiz'in Mushaf-ı Şerif'e bizzat izin verdiği şeylerden başkasının konulmaması hususunda ısrarcıydı. Bâkillânî'nin yorumuyla ifade edecek

olursak, bu hususta Efendimiz'in verdiği izin ona ulaşmamış olabilir.[41]

İlgili rivayete başka bir zâviyeden bakıldığında, Resûlullah'ın bu sûreleri namazda okuduğu sıralarda İbn Mes'ûd Hazretlerinin hazır bulunamamış olduğu da söylenebilir. Ayrıca Merhum Elmalılı'nın da belirttiği üzere İbn Mes'ûd'dan böyle bir rivayetin bulunması, bu iki sûrenin nüzûlünün son zamanlarda olmasından, yahut Mekke döneminde hadis-i kudsî kabîlinden iken Kur'ân olmak üzere tespitine dair vahiy sonradan vârid olması hasebiyle İbn Mes'ûd'un ona vâkıf olmamış bulunmasından kaynaklanmıştır.[42]

Ayrıca, bu konuda İbn Mes'ûd'un o kanaatinden dönmüş olabileceği mülâhazası da her zaman söz konusu olabilir. Hatta o zat, bu meselenin temel esprisini kavrayamamış da olabilir. Yani Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) sihir yapıldığında ve ayrıca yatarken onları okuduğunu bilen İbn Mes'ûd, bu iki sûreyi Nebiler Serveri'nin kendi dualarından sanmış olabileceği de düşünülebilir.

Bütün bunlardan sonra diyebiliriz ki Felak ve Nâs sûrelerinin namazda okunmayacağına dair bir rivayetin varlığından söz etmek mümkün değildir. Hatta bu meseleye tersten bakılınca şöyle de diyebiliriz: Hadisler bütünüyle incelendiğinde, Efendimiz'in Kur'ân'ın her yerini okuduğunun herkes tarafından duyulduğuna dair bir haberle karşılaşmak mümkün olmadığı gibi, Peygamberimiz'in namazda bütün Kur'ân'ı herkesin bileceği şekilde okuduğu da söylenemez. Aslında böyle olması da çok tabiîdir. Bu konuda her bir sahabi kendi duyduğu şeyleri nakletmiştir. Meselâ Efendimiz'in Secde ve Mülk sûrelerini okuduğuna dair rivayetleri bulunan sahabiler vardır. İbn Mes'ûd, Efendimiz'in Bakara, Âl-i İmrân ve Nisâ sûrelerini okuduğunu söylemektedir. Ümmü Seleme Validemiz de Efendimiz'in Tûr sûresini okuduğunu haber vermiştir. Bütün bu haberlerden yola çıkılacak olursa, Kur'ân'ın diğer yerlerinin namazlarda okunamayacağı şeklinde bir fikir çıkarmanın doğru olmayacağı açıktır.

1el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl* 2/204. Ayrıca benzer manadaki hadisler için bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/359; Abd İbn Humeyd, *el-Müsned* 1/417.
2Mâide sûresi, 5/99.
3Bediüzzaman, *Mektubat* s.20 (Beşinci Mektup).
4Buhârî, *husûmât* 1, *enbiyâ* 31, *rikak* 43, *tevhîd* 31; Müslim, *fezâil* 157.
5Kalem sûresi, 68/48.

6Buhârî, *enbiyâ* 35; Müslim, *fezâil* 166-167.
7Ebû Dâvûd, *edeb* 9; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/70.
8Âl-i İmrân sûresi, 3/191.
9Tirmizî, *zühd* 11; İbn Mâce, *fiten* 12.
10Bkz: Nahl sûresi, 16/125.
11En'âm sûresi, 6/107.
12Tirmizî, *cenâiz* 34; Ebû Dâvûd, *edeb* 42.
13İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 41/55-56.
14Buhârî, *ezân* 7; Müslim, *salât* 10.
15Müslim, *salât* 12; Ebû Dâvûd, *salât* 36; Nesâî, *ezân* 36.
16Âl-i İmrân sûresi, 3/185.
17Tirmizî, *kıyâmet* 26, *zühd* 4; Nesâî, *cenâiz* 3; İbn Mâce, *zühd* 31.
18Bediüzzaman, *Kastamonu Lâhikası* s.83.
19Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/198, 204, 205; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 9/98, 123.
20Buhârî, *tefsîru sûre* (71) 1; el-Fâkihî, *Ahbâru Mekke* 5/163.
21Buhârî, *teyemmüm* 1, *salât* 56; Müslim, *mesâcid* 3, 5.
22Bakara sûresi, 2/143.
23Buhârî, *cenâiz* 3; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/237, 6/436.
24Buhârî, *cenâiz* 3; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/237, 6/436.
25Bediüzzaman, *Lem'alar* s.335 (Yirmi Sekizinci Lem'a).
26Bkz.: İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/100; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 2/150.
27M. F. Gülen, *Kırık Mızrap* s.159-160 (Rûhumun Emeli).
28Yûsuf sûresi, 12/101.
29Bkz.: Bediüzzaman, *Mesnevî-i Nuriye* s.3 (Mukaddime, Üçüncü-Dördüncü Noktalar); *Emirdağ Lâhikası*-2 s.42.
30Bediüzzaman, *Sözler* s.508 (Yirmi Altıncı Söz, İkinci Mebhas).
31Bkz.: Buhârî, *tevhid* 22, 28, 55, bed'ü'l-halk 1; Müslim, *tevbe* 14-16.
32Hucurât sûresi, 49/14.
33Hucurât sûresi, 49/15.
34el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 3/78; es-Sehâvî, *el-Makâsıdü'l-hasene* s.290.
35Enbiyâ sûresi, 21/105.
36Bkz: Nisâ sûresi, 4/141.
37Bkz.: el-Bezzâr, *el-Müsned* 5/29; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 9/234-235.
38Bkz.: el-Bezzâr, *el-Müsned* 5/29.
39Müslim, *salât*ü'l-müsâfirîn 264-265
40Bkz.: İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* 8/742-743.
41Bkz: İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* 8/743.
42Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili* 9/6358.

Dördüncü Bölüm

PERSPEKTİF

Hareket ve Düşünce Sahası Daraltılmamalı

Temel bazı prensiplere riayet esas olmak kaydıyla insanların hareket ve düşünce sahası daraltılmamalıdır. Temel meselelere bağlı olarak, ortaya konan hareketin gidişatıyla alâkalı içtihat edebilecek serbestiyet akla verilebilmelidir. Yeter ki, fikr-i sâbitlere takılı kalıp ısrarcı tavırlar içinde olunmasın.

İnsan, her mesele karşısında hakperestçe hareket ederek gerektiğinde doğru bildiklerinden dahi dönmesini bilebilmelidir. Ebû Hanife Hazretleri'nin, hakperest davranarak, içtihat ettiği meselelerin yüzde altmışından döndüğü bilinmektedir. Zira kendi görüşünde ısrar edip dönmesini bilmeyenler, hem inkişafı inkıtaa uğratıp önünü kapatmış olurlar, hem de neticeden dolayı Allah'a hesap verirler. Herhangi bir insanın ortaya koymuş olduğu bir görüş, kendi dar dairesinden bakıldığında doğru olabilir. Ancak aynı görüş, daha geniş bir dairede yorumlandığında veya yorumlatılabildiğinde o dar dairedeki doğrunun geniş dairede yanlış olduğu her zaman ihtimal dahilindedir. Onun için insan, kendi idrak seviyesine takılıp kalmamalı ve kendisinden daha doğru düşünen veya düşünenlerin olabileceğini de kabul etmelidir.

Maalesef bazı insanlar, kendilerine gölge etmesin diye etrafındakileri hep düz insanlardan seçmektedirler. Böyle olduğu için de, o tür insanların arkalarında, bırakabilecekleri vârisler yetişmemektedir. İnsan, etrafında bulunan insanların gelişip inkişaf etmesi için onlara hep fırsat tanımalıdır. Aksi takdirde "Herkes beni dinlesin, benim dediğimi desin, ben ne yapıyorsam, nasıl düşünüyorsam öyle olsun" anlayışı kişinin yakınlarına bir baskı kurması demektir ki, bu baskı da onların kabiliyetlerini bütün bütün köreltme demektir.

Doğu ile Batı'nın Kaynaşması

Doğu ile Batı'nın gerçek iman mevzuunda kaynaşıp kader birliğine ulaşması, hayatımın en büyük gaye ve emellerinden biri olmuştur. Bana gelip, tam Cennet'e girmenin eşiğinde bulunduğum bir sırada, Doğu'yla Batı'nın bütünleştiğini, kendi değerlerini koruyarak ve birbirlerine saygı içinde bu iki dünyanın iç içe girdiğini söyleseler, bunu hayatımda bana verilmiş müjdelerin en büyüklerinden biri kabul ederim. Kim bilir belki böyle bir müjde karşısında Cennet'e girmekten bile vazgeçerim. Hatta zannediyorum ki, –bir kere rüyamda

yaşadığım gibi– böyle bir misyon adına beni Cennet'e koysalar ve semavî maideler gökten inip önüme konsa; ben kendi kendime "Buradan dışarıya çıkmam lâzım; çünkü Doğu ile Batı'nın kavuşması yolunda duygumu ve düşüncemi gözyaşlarımla yoğurup insanlara anlatacağım daha çok şey var; onlara bu hakikatleri anlatmak için şimdilik Cennet'i de istemem." der ve fırsat verilirse oradan ayrılırım. Benim bu his ve düşüncelerim bazı kimselere biraz fazla gelebilir, belki bu hislerime taklit de denebilir, ama ta en eski hasbîlerden günümüzün Bediüzzaman'ına kadar bir hayli diğergâm, "Gözümde ne Cennet sevdası var, ne Cehennem korkusu. Cemiyetin, yirmi beş milyon Türk cemiyetinin imanı namına bir Said değil, bin Said feda olsun. Kur'ânımız yeryüzünde cemaatsiz kalırsa Cennet'i de istemem; orası da bana zindan olur. Milletimizin imanını selâmette görürsem, Cehennem'in alevleri içinde yanmaya razıyım. Çünkü vücudum yanarken, gönlüm gül-gülistan olur."[1] demiştir ki, bu nurefşân zatın, yetmiş-seksen sene evvel söylediği bu sözleri tekrar etsek acaba çok fazla bir şey mi söylemiş oluruz?..

Pasif ve Aktif Anlatma

Tebliğ ve irşadda "pasif" ve "aktif" olmak üzere iki türlü anlatma metodu vardır. Pasif anlatmada, fert bütün civanmertliğiyle Müslümanlığın insanî yönlerini ortaya çıkarmaya çalışır. O, değişik vesileler bularak insanların gönlüne nüfuz etmeye gayret gösterir; düğün, sünnet, yaş günü, evlilik yıl dönümü, hasta ziyareti, yemeğe davet… gibi insanlarla temas kurulup alâkadar olunabilecek bütün vesilelere baş vurarak, devamlı verici olma durumunda olur. Zira kollanan bu fırsatlar neticesinde bir kaynaşma meydana gelir ve tebliğ insanına güven duyulmaya başlar.

Kendisine karşı ihtiram hisleri uyanan ve sempati duyulmaya başlanan mü'mine, daha sonra "Niye, niçin?" diye sorular sorulmaya başlandığında işte o zaman, konuşma fırsatı doğmuş olur. Bu şekilde aktif anlatma fırsatını yakalayan mü'min, kendisinde olan güzelliklerin kaynağını usûlünce anlatma fırsatını sonuna kadar değerlendirir.

Mü'min, hâlin, tavrın ve davranışların açık bıraktığı yerde, aktif anlatmayla bu boşlukları tamamlamasını bilmelidir. Ancak önce pasif anlatma gelir. Pasif

anlatma yapmadan ve karşı tarafta tam kıvamı elde etmeden aktif anlatma yoluna gidilmemelidir.

Islah Erleri

Asr sûresi, tarihî tekerrürler devr-i daimi içinde önemli bazı hususları ifade etmektedir. Cenâb-ı Hak bu sûrede meâlen şöyle buyurur: *"Yemin ederim zamana, insanlar hüsranda; ancak iman edip makbul ve güzel işler yapanlar; bir de birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna."*[2]

Tasviri yapılan bu yiğitleri, Efendimiz'in şu hadiste anlattığı gariplerle irtibatlandırmak mümkündür: *"Gariplere müjdeler olsun! Onlar halkın kendisini fesada saldığı ve bozgunculuk yaptığı; dolayısıyla, kargaşa ve fitnenin dört bir yanda kol gezdiği bir dönemde (salâh erleri olarak dövene elsiz, sövene dilsiz ve gönülleri kırıldığı zaman bile) hep ıslah için koşturur dururlar."*[3] Evet, kalbinde salâha kavuşmuş ve salih amel işleyen, aynı zamanda salâhı da şiâr edinmiş, onu başkalarına da aşılayan bu ıslahçılar, bozguncuların yaptığı ifsada karşılık her zaman ıslah eri gibi davranırlar.

Arapça grameri açısından mesele incelenecek olursa; hadiste ifade edilen ıslah ve ifsat kelimeleri müteaddi fiil olmaları açısından; başkalarını içine alabilecek ifsattan –yani sadece şahsın nefsine münhasır kalmayan bir ifsattan– bahsedildiği görülür. Başkaları nasıl ki, fesadı tamim edip yaygınlaştırmak için uğraşıyor, mü'minler de buna mukabil ıslahın yaygınlaşması ve halkın sulh ve güven içinde olması adına hep ciddî bir cehd ve gayret göstermelidirler.

İfsat, Allah nezdinde ne kadar merdut ve müfsit de ne kadar melunsa, ıslaha gayret ve muslih de o kadar makbuldür.

İdeal İnsan

İnanmayan insanların, kendi inançlarının gereğini sergilemeleri yadırganmaz da, inanan bir insanın, bir kâfire ait duygu ve düşünceyi taşıması, ona ait ses ve soluğu seslendirmesi, hiçbir şekilde kabul edilemez, aslında edilmemeli de. Meselâ, bir insan, bir müessesede, yapılan hayırlı hizmetleri engelliyorsa, kâfir olmasa bile kâfirce bir şey yapıyor demektir. Aynı şekilde birinin kıvamını bozmak suretiyle, daha aktif hizmet yapmasına mâni oluyorsa; kendi hırs, kendi

kıskançlık, kendi bencilliğine yenik düşüp başkalarına çelme takıyor ve böylece aşk u şevkle hizmet edenlerin moralini bozuyorsa, kâfirler gibi davranıyor sayılır.

Allah (celle celâluhu), çok defa mü'minin mü'min, kâfirin de kâfir olmasına göre değil de, mü'minde mü'min sıfatlarının, kâfirde de kâfir sıfatlarının olmasına göre muamele etmektedir. Bu itibarla da, her mü'minin mü'mince davranması çok önemlidir. Değilse kâfirce sıfatların mağlûbu ve dolayısıyla da onların mahkûmu olur. Başka bir ifadeyle, eğer iman, onun içinde mü'min sıfatlarının öne çıkmasına vesile olamamış ve sistemli çalışamama, vahdeti koruyamama, kendi insanına karşı hazımsız davranma, küçük meseleleri büyütme ve onlarla kavga çıkarma gibi kâfirce sıfatlardan uzaklaştıramamışsa, o kendinden beklenen fonksiyonu eda edemiyor demektir ki, bu da, böyle olumsuz şeyleri kambur gibi sırtında taşıyan bir mü'minin muvaffak olmamasını netice verir. Benim, böyle bir durumda bir mü'minden beklediğim en önemli tavır, onun en mukaddes şeyleri üzerine yemin edip, nerede olursa olsun hırgür çıkarmayacağına söz vermesidir. Böyle bir tutum karşısında ne kâfirin gücü, ne şeytanın plânı, ne de ifritlerin dehası kat'iyen ona tesir edemez.

Evrensel Dil: Hâl Dili

İlâhî hakikatleri, gidilen ülke insanlarına anlatmak için o insanların dillerini öğrenmek önemli bir vesiledir. Zaten her peygamber de kendi kavminin diliyle mesajını sunmuştur. Ancak havarilerin halka müessiriyetlerini sadece gittikleri halkın dilini konuşmalarına bağlamak yanlıştır. Hatta ben, bu iddiayı tarihî çok önemli bir gerçeğe kılıf bulma gayreti olarak değerlendiriyorum. Evet havariler gittikleri her yerde çok ciddî müessir olmuşlardır. Ama onların bu müessiriyetlerinin altında yatan gerçek, halka yaklaşımlarında evrensel bir dil kullanmalarıdır ki, o evrensel dil de hâl dilidir. İnsanlığın İftihar Tablosu'ndan sahabeye, sahabeden günümüze kadar bütün gönül sultanları hep bu dili kullanarak kalbleri fethetmişlerdir.

Gittikleri halkların dillerini çok kısa bir zamanda öğrenmelerinin nasıl olduğu –eğer doğru ise– o kadar önemli değildir. Bu durum, Allah'ın o insanların tebliğ aşk ve iştiyaklarına mukabil bir ikramı olabileceği gibi ölesiye gayretlerine de verilebilir.

Hasta Ruhlar

Her devirde nebilerin dizinin dibinde bile olsa, kalbinde marazı olan hasta ruhlar bulunagelmiştir. Günümüzde de, kalbinde maraz bulunan bir hayli böyle ruh vardır. Şöhrete talip olma, "benim yaptığım" deme, yalnız kendiyle alâkalı şeylere alkış tutma.. işte bütün bunların hepsi ihlâssızlık belâsıdır ve hizmette ayak bağıdır, yani marziyat-i ilâhiyeye kilitlenememe ve ihlâssızlık problemidir.. evet bu durum, insan için en büyük bir belâ ve problemdir. Hem öyle bir belâ ve problemdir ki, bir yerde ihlâssız böyle bir adamın bulunması, genel âhenk ve havayı bozmaya yeterlidir. Zira bir cemaati teşkil ettiren fertlerin her biri, âdeta bir çark hükmündedir. Çarkların birinde bir balanssızlık varsa bu, bütün çarkların âhengine tesir eder. Bu itibarla iman ve Kur'ân hizmeti yolunda her fert kendisine terettüp eden işe talip olmalı ve asla inhiraf da göstermemelidir. Bunun için de, iman ve Kur'ân hizmetini bir beyin gibi kabul edip bütün bencil ve egoist duygulardan sıyrılıp genel hedef istikametinde kalma adına Allah'tan hep ihlâs ve samimiyet murad etmek gerekir. İman hizmetinin, genel hedeflerine ve kurgusuna tâbi olmayıp kendi bencilliğini aşamamışlara fırsat vermek ise, Allah (celle celâluhu) davasına ihanet etmek demektir.

Bir hizmet insanı şunu gönlünden gele gele her zaman rahatlıkla söyleyebilmelidir: "Ben, arkadaşlarım olmadan Cennet'e bile gitmemeliyim." Bizim hizmet ahlâkımız hasbîlik, diğergâmlık ve fedakârlığa dayanmaktadır. Zaten bu dava bir körük gibidir; er geç ihlâssızları süpürüp atar. Bu tür insanlar, bulundukları müddetçe âhenksizliğe sebebiyet verir, problem çıkarır ve diğer fertleri de meşgul ederler.

Fakir, şu anda kâfir ve münafık olacağından korktuğum çok kimse var. Onun için onları kendi dünyaları içinde tutarak İslâm ve toplum adına ordubozanlık yapmalarına ve telef olmalarına mâni olmaya çalışıyorum. Bunlardan dolayı çok defa oturup hıçkıra hıçkıra ağladığım da az değildir. Bu insanlar her zaman kendilerine biraz teveccüh edilince, hemen bencilliklerine takılıp önü alınmaz problemlere sebebiyet verebilmektedirler. Hz. Mesih, on iki havarisinden Yahuda'nın önünü alamadığı gibi, bu insanları engellemek de zorlardan zor olsa gerek. Bunlar, teveccühü hazmedemeyen egoist ruhlu insanlardır. Aslında

mü'min, meyve yüklü ağaçlar gibi her zaman toprağa doğru eğilmesini bilmelidir. Bu tür insanlarsa, onlara azıcık bir imkân verildiğinde, kendi bildiğince gittikleri, kendince ekip yapıp grup kurmaya kalktıkları ve bir de bu imkânlarla caka yaptıkları görülmektedir. Onun için milletin başındakiler çok basiretli ve uyanık olmalıdırlar. Bu insanlar, tarih boyu bir imtihan olarak hep var olmuş öyle habis ruhlulardır ki, hemen her fırsatta hizmete giden yolları tıkayan birer belâ olagelmişlerdir. Allah bu ümmeti böyle belâlardan korusun!

Peygamberlerin bile kendi dönemlerinde böyle belâların önünü alamadıkları, sadece dondurabildikleri görülmektedir. Bir insan, hangi heyetle olursa olsun, o heyet ve toplum için esas sayılan hususlara mızıkçılık etmeden uymasını bilmelidir. Nitekim Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud'da her şeye rağmen heyetin aldığı karara tâbi olmuştur.[4] Evet, vahiy ile müeyyed olan bir Zât bile eğer istişare kararına uyuyorsa, dar akıllı ve dar ufuklu bir insanın itirazda bulunmaya hiçbir hakkı olmamalıdır. İnsan, istişare meclisinde, şayet bir düşüncesi varsa onu seslendirmelidir. Bu düşünce kabul gördüyse mesele yok.. ancak kabul görmediyse ondan sonra o kişiye susmak ve alınan karara uymak düşer. Allah milletçe hepimize insaf ve istikamet versin!

İslâmî Meselelerde Orijinalite Arayışı

Günümüzde bazı bilim adamları, anlaşılması zor ve genellikle de oryantalistlerin çeşitli gayelere matuf olarak Müslümanların düşünce hayatına soktuğu bazı meseleleri, çok önceden yazılmış olmalarına rağmen, bunlar o kabîl şeylere yeni muttali olduklarından, ya orijinal bir şey söyleme ya da "yazılan her şey söylenmelidir" mülâhazasıyla yazıp çiziyorlar. Oysaki bunlar çok önceleri söylenmiş ve cevabı verilmiş olan hususlardandır.

Meselâ bir ilâhiyatçı –Allah selâmet versin!– bu tür eskiden söylenmiş olan birkaç mevzuu kitabına alıp değerlendirebilmiştir. Bu haber bedevî Arap milleti, cahiliyesini yaşarken Efendimiz'in de onların putlarına kurban kestiği ile alâkalı sakim bir haberdir. Böyle bir habere hiç kimse itibar etmemiştir; zira bu haber hadisçiler nezdinde yalancılığıyla meşhur Kelbî tarafından rivayet edilmektedir.

Benzer sakat görüşlerden biri de Prof. Pilip K. Hitti'nin iddia ettiği: "Aslî

şekliyle İslâmiyet, Sâmî kavimlere ait dinlerin mantıkî mükemmelleşmesidir.” şeklindeki fikirdir. Bu fikir aslında, Allah’ın bir kabile dinini, bir ölçüde evrenselliğe açılma faslında getirip âlemşümul bir din öğretmesi mânâsında doğrudur. Ama nasılsa Hoca, mübarek bir isme bağlı kitabında bu meseleyi ifade ederken, bir dinler tarihçisi yaklaşımı içinde, bu dinin toplum içinde tekâmül ede ede bu hâle geldiğini beyan etmektedir ki, bunun doğru olduğuna inanmak mümkün değildir. Dahası hocamız, bu fikri naklettikten sonra, bu düşünceye katıldığını da ifade etmektedir.

Oysaki biz Müslümanlar, çarpıklığın her türlüsünden uzak durmamız gerekmektedir. Selefimiz bu fikirlere dalâlet demiş ve bu fikirlerle uğraşanları “fırak-ı dâlle” içinde mütalâa etmişlerdir. Evet! Bu hususlarda temkinli davranmak gerekmektedir.

Kur’ân’ın tarihselliğini savunan kişiler de benzer hataları irtikâp etmektedirler. Oysaki, her meselenin temel bir kısım prensipleri vardır ve o prensiplere müdahale edildiği takdirde bütün meseleler alt-üst olur. Binaenaleyh, “Hükümlerin illeti değişince hükümler de değişebilir.” gibi yaklaşımlar, bence suiniyetlilerin kaba tevili olsa gerek. Bunlar, avlamak için zehire bal sürmek kabîlinden şeylerdir. Buna kâil insanlara ilk cevap verenlerden biri de *“es-Sünnetü ve mekânetühâ fi’t-teşrîi’l-İslâmî”* adlı kitabıyla tanıdığımız merhum Mustafa es-Sibâî’dir.

Bizim buradaki itirazımız, daha çok oryantalistler tarafından sürekli gündeme getirilen bu tür görüşlere cevap verme değil, bu hususların incelenip araştırılmadan, ilim adamlarımız tarafından eserlerine alınması ve neredeyse müsteşrikler gibi davranıp, çözüm üretmekten öte problem sunma metodu ile İslâmî meselelerin içinden çıkılmaz hâle getirilmesine bir itirazdır.

Hatalarımız ve Perdeyi Yırtmamak

***Soru:* Günümüzde mü’minler, birbirlerinin yüzlerine karşı hep müspet yanlarını söylerken, menfi taraflarını söylemekten kaçınmalılar mı? Böyle bir durum insanı kısmen de olsa şımartmaz mı?**

Bence perde yırtılmamalı ama eksik-gedik de mutlaka giderilmeye çalışılmalıdır. Asr-ı Saadet’e bakıldığında, Hz. Ebû Bekir’le Hz. Ömer gibi üstün insanlar arasında dahi zaman zaman birbirlerini tenkit etme mahiyetinde

muhaverelerin cereyan ettiği görülecektir. Evet, esasen bu bir sahabi ahlâkıdır. Onlar birbirlerinde gördükleri yanlışlıkları, bütün bir ihlâs ve samimiyetle gidermeye çalışırlardı. Tıpkı onlar gibi bugünkü mü'minler de belli bir üslûpla Allah için yapılan işlerde birbirlerini ikaz etmeli ve buna kendilerini alıştırmalıdırlar. Bu ikaz etme meselesi yüz yüze yapıldığı takdirde, gıyabında konuşma da kendiliğinden kalkacaktır.

Burada üslûp meselesinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu tür yüz yüze olan bire bir görüşüp konuşmalarda, perdeyi yırtmadan, muhatabı, kırıcı söz ve tavırlarla rencide etmeden, onun kuvve-i mâneviyesini kırmadan ve suçlayıcı, karalayıcı bir üslûp kullanmadan, yol gösterici mahiyette, tamamen Allah rızasını gözeterek hareket etmek çok önemlidir. Bu bir ahlâk hâline getirildiğinde hem kardeşlik duygusu tecellî edecek, hem de gıybet kapısı kapanmış olacaktır.

Allah'ın, bir insana en büyük lütfu, ona kendi ayıplarını göstermesidir. Basiret sahibi gerçek mü'minler kendi kusurlarını, Allah'a karşı samimî kulluk performansındaki düşüklüğün bir neticesi olarak görebilirlerse, bir ölçüde kendilerini de düzeltebilirler.

Ayrıca herkesin bir hayırhâh edinmesi, kusurlarını düzeltmesi açısından çok tesirli çarelerden biridir. Kişi, samimî olduğu bir arkadaşına "Bende gördüğün her türlü yanlış ve eksikleri yüzüme karşı söylemen için sana yetki veriyorum." diyerek bir hayırhâhlık mukavelesi imzalıyor gibi birinin gözüyle kendini kontrol altına almalıdır.

Yaşadığımız çağ itibarıyla, dört bir tarafı saran kötülük virüslerinin ruhta kök salması, sonra da dönüp insanı teslim alması her zaman ihtimal dahilindedir. İşte böylesi bir atmosferde çoğu kere ülfet ve ünsiyet girdabına düşen bir insanın metafizik gerilimini muhafaza etmesi zorlardan zor bir mesele hâline gelir. Ancak çehresi hakikat gamzeden ve iradesinde Allah iradesi çağlayan bir hayırhâhın olması kişiyi ihtimal böyle bir iklimden uzaklaştırarak gerilimini korumasına yardımcı olur.

Asırlar boyunca pek çok âlim, insanın kendi kusurlarını bilmesi istikametinde alternatif yol ve yöntemler aramış ve geliştirmişlerdir. Bence günümüzde gerek sosyal, gerekse fen ilimlerinde yaşanan muazzam inkişaflara

imza atan insanoğlunun, bugün mânevî buhran ve tedenni açısından kendi kusur ve hatalarını görüp tedavi etmesi istikametinde bir kısım yeni yöntemler geliştirmesi gerekmektedir. Bunun için ne kadar gayret edilse ve ne kadar bilim adamı istihdam edilse azdır. Kusurlarını göremeyen insan, insanlığı ile beraber her şeyini kaybetmekle karşı karşıyadır; zira insanın bozulması hiçbir bozulmaya benzemez.

İlhamların Önünü Açmak

Ömer b. Abdülaziz (radıyallâhu anh), birine çok edebî bir mektup yazar; sonra da, mektubu çalımlı ve tumturaklı ifadelerle yazdığını fark edince, nefsine bundan pay çıkarmış olma ihtimaline binaen mektubu yırtıp atar.

Evet, yapılan hizmetler, vazifeler insanda nefsanî bir coşma ve kendini beğenme gibi bir hâl meydana getiriyorsa, işin içine şeytandan bir şeyler karışmış olabileceği mülâhazasıyla, Ömer b. Abdülaziz gibi davranarak hemen nefsi dizginleyip Allah'a teveccüh etmeliyiz.

Bununla beraber cüz'î ve küllî, nefsin istihsanlarının her zaman işin içine karışmasının muhtemel olması mülâhazasıyla bu yol her zaman herkes için pek de mümkün olmasa gerek. Çünkü bu durumda insanın, meselâ yazdığı yazıları sürekli yırtıp sonra tekrar yazması lâzım gelecektir. Kanaat-i âcizânemce, Mevlâna'nın *Mesnevî* ve *Divan-ı Kebir* isimli eserlerinde, Üstad'ın ise bütün Risalelerde yaptığı gibi; durum, şartlar, insanların istek ve ihtiyaçları nazar-ı itibara alınarak ona göre bir şeyler konuşulmalı, daha sonra imkânlar el verdiğinde de onlar düzeltilerek yazıya geçirilmelidir. Bu şekilde yazılan yazılar daha az hatarlı olacak ve nefisler de işin içine çok karışamayacaktır. Nitekim *Divan-ı Kebir* isimli eser, Mevlâna'nın semâ anında söylediği sözlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelmiştir. Yine o, Mesnevî'yi, Hüsameddin Çelebi'ye yazdırmıştır. Üstad'ın da bu metodu kullandığı görülmektedir. Hatta Üstad'ın bizzat kendisinin yazdığı şeyler çok mahduttur. O, –eserlerindeki üslûptan da anlaşıldığı üzere– talebelerine vaaz ediyor gibi konuşmuş, talebeleri de bunları yazıya geçirmişlerdir. Daha sonra ise kendisi bunları redakte etmiştir.

Risaleler genel itibarıyla şu şekilde vücuda gelmiştir: Üstad'a etrafındaki kişiler tarafından sorular sorulmuş, o da bu soruları şartların el verdiği ölçüde

cevaplandırmıştır. O, kabz ve bast hâllerini yaşaması durumuna göre bazen çok mufassal tasniflere girmiş, bazen de ihtisar etmiştir. Hatta bazen sadece âyetleri zikrederek konuyla irtibatlandırmış ve birer kelime ve cümle ile deryalara işaret etmiştir. O esnada uzun boylu meseleyi açmaya ruh hâli müsait olmadığı için, işi tabiîliği içinde bırakmış ve kesinlikle hiçbir yerde, hiçbir zaman sun'îliğe girmemiştir. Bu sebeple Risalelerdeki bu türlü yerler cilt cilt şerh edilmeye muhtaçtır.

Burada istidradi olarak şunu da ifade etmekte fayda görüyorum. Meselâ bir kimseyle herhangi bir konuda mülâkat yapılacağını düşünelim. Şimdi bu durumda kişi önce genel bilgi açısından teferruat ve detayına inmeden konuyu kaynaklarından bakmalı, genel değerlendirmeyi ise mülâkat esnasındaki atmosferin ona üfleyeceği ilhamlara bırakmalıdır. Böyle olmadığı takdirde kişi, oraya bir hafiza hamalı olarak gelecek, her şeyi hafizasında tutmaya çalışacaktır.. ve tabiî sun'îliklerden de kurtulamayacaktır; kurtulamayacak ve ilhamın kolunu, kanadını kırarak sadece mantık hokkabazlığı yapacaktır. Vicdana açık durmadan başka hiçbir şeyin ruhun kanatlanmasını sağlaması mümkün değildir.

Aktif - Pasif Ümit

İnsan hiçbir zaman ümidini yitirmemeli; aksine hep ümitli olmalıdır. Bazen hiçbir şey yapılamasa bile, kişinin ümitli olması yeter ve bu kadarı bile ona sevap kazandırır. M. Âkif, İstiklâl Marşında:

Doğacaktır sana vaad ettiği günler Hakk'ın
Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın

derken bu duruma işaret eder ve hiçbir şekilde yeise düşülmemesi gerektiğini salıklar. Üstad ise, aynı duruma, "Yeis, mâni-i her kemaldir."[5] sözleriyle işaret eder.

Evet, aktif sabır gibi, aktif ümit.. siz tavuğu, yumurtalarının üzerine abanmış yatarken gördüğünüzde, bu hayvan, miskin miskin yumurtaların üzerinde yatıp duruyor dersiniz. Oysa o, aktif bir sabır örneği sergilemektedir. O, üç hafta boyu ne sancılar ne sancılar çekiyor bilemezsiniz..! O âdeta bütün hararetini göğsünde toplar ve o sıcaklığı gece-gündüz gözünü kırpmadan yumurtalara

vermeye çalışır. Yumurtalarını fevkalâde bir titizlikle çevirir ve onları kıracağım diye ödü kopar. Onun yanlış hareket ederek, kendi yumurtalarını zayi ettiği hiç mi hiç görülmemiştir. Tavuğun, o incelerden ince hassasiyeti, titizliği, hayvanî şuuru ile sergilediği o aktif sabır gibi bizim de insana yakışır şekilde bir aktif ümidimiz olmalıdır.

Pasif ümit, biraz dervişâne bir ümittir; mektep ve medresenin vâridâtı bütünleştirilememiş ve aynı zamanda bu anlayışın kışla disiplinine de bir menfezi yoksa, o pasif bir ümit sayılır. Bu anlayışta olanlar, "Allah nasıl olsa verecek.." derler. Oysaki O (celle celâluhu), istemeden vermez. Tabiî istemenin değişik yolları vardır; biri el açıp yalvarma ise, diğeri de hiç durmadan esbabın kapısını dövme, sebepleri sonuna kadar zorlamadır.

İnsan Yetiştirme

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de insan yetiştirme, yetiştirip istidat ve kabiliyetleri yerli yerince değerlendirme büyük önem arz etmektedir. Ancak, bu çok önemli vazifenin yapılabilmesi için öncelikle sağlam bir alt yapının oluşturulması şarttır. Bunun için de en başta sağlam bir aile yapısı, her türlü melanetten arındırılmış bir sokak ve en iyi şekilde dizayn edilmiş değişik terbiye müesseseleri gerekmektedir. Günümüzde böyle bir alt yapıdan bahsetmek oldukça zordur. En başta, çocuk yetiştirme düşüncesine bağlı bir aile yapısı kalmamış, sokaklar çirkinliklerle dolup taşmakta.. mektepler ise büyük ölçüde kendilerinden bekleneni eda edememekte ve uygulanan sistemle âdeta istidatları köreltmektedir.

Eskiden medreselerde hakaike, tahlil ve terkibe kapalı "hafız-ı Kur'ân" yetişirdi, günümüzde de okullarda, sadece "hafız-ı kimya", "hafız-ı fizik" vs. yetişmekte. Ezbercilik muhakemenin önünde, zekâ dogmalara bağlı ve dumur yaşamakta, buna karşılık şablonculuk gırla gitmekte... İşte böyle bir ortamda –Einstein ruhlu insanlar bile olsa– hiçbir zaman o ayarda dâhiler yetişmeyeceği açıktır. Çünkü zemin, böylelerinin yetişmesine müsait değildir; kalıplar önceden konmuş ve ona uygun insanlar yetiştirilmektedir. Öyle ki o şablonun dışına çıkanlar asi sayılmaktadır. Bu itibarla, en başta bu yanlışlığın düzeltilmesi gerekmektedir.

Yine iyi bir idarecinin yetişmesi için de, aynı şekilde yetiştirici esaslarıyla

işleyen iyi bir devlet mekanizmasının olması lazımdır. Ufku dar ve kapalı bir sistem içinde insanüstü dâhileri bile istihdam etseniz ve onlara, “Siz sadece size gelen emirleri uygulayın, başka bir işe karışmayın.” deseniz, onların dâhiler olarak kalmaları şöyle dursun, normal insanlık kabiliyetlerini de kaybedecekleri bedihîdir. İşte böyle bir politika çarkı içinde bir idarecinin, bir içtimaiyatçının kendi istidat ve kabiliyetini inkişaf ettirmesi mümkün değildir. Her şeyiyle sürüm sürüm böyle bir sistemde sloganlar, atıp-tutmalar vardır ama, başarı yoktur. Yanlış anlaşılmasın; ümitleri yıkıp, bir şey yapamadığımızı/yapamayacağımızı söylemek istemiyorum. Demek istiyorum ki bu hâlimizle devletler muvazenesinde bir cihan devleti olmamız mümkün değildir. Bir zamanlar ülkemiz, kritik bir dönemden geçiyordu. Düşmanlarımız, âli bir devletten geriye kalan bir milletin kolunu kanadını kırmak, ondan da önemlisi azmini, ümidini parçalamak için bahaneler arıyor ve “Sizin dışarıda işiniz yok; size çizilen sınırlar içerisinde kalacaksınız…” diyorlardı ki, böyle bir dönemde, “cihan” davası güdülemezdi. Değil cihan davası, ülkemizin hasımları en küçük bir adaya dahi müdahale hakkı vermezlerdi. Bu yüzden o gün bir maslahat için söylenmiş bazı sözler olabilir. Ancak günümüzde şartlar olabildiğine değişmiştir; dolayısıyla o sözlere takılıp kalınmamalı ve yeni stratejiler takip edilmelidir.

Mevzu ile alâkalı olarak bir misal daha vermek gerekirse; bizler ilim telâkkisi konusunda da ifratlardan kendimizi kurtaramamışızdır. Şöyle ki, Mustafa Reşit Paşa’nın, Auguste Comte’nin sadık bir talebesi olmaya soyunduğu Tanzimat yıllarında biz, ilimde batıdan daha pozitif olmuşuzdur. Şüphesiz pozitif metodun ilimde tartışılmaz bir yeri vardır; ancak pozitif mülâhaza, suistimal edilmezse, ilmîliğin televvünlerinden sadece biridir. Ama aydınımız bu konuda da ifrat etmiş ve yanlış yapmıştır. Bu konuda, Attila İlhan’ın söylemiş olduğu bir sözü nakletmek istiyorum. O, bir televizyon programında, “Tanzimat’tan bu yana Türkiye’de işleri hep aydınlar bozmuş, arkadan halk gelip onu düzeltmiştir.” demişti.

Evet, ilim çok önemlidir, bu yüzden dinimiz de ona büyük ehemmiyet atfeder. Ancak ilim, ne sadece aklî yollarla elde edilen şeyler ne de “havass-ı selîme” dediğimiz duyu organlarının ihsasıyla ulaşılan neticelerdir; bunların

yanında o, mütevatir haberi de kapsayan geniş bir referans alanına sahiptir. Bu itibarladır ki eğer ilim vahyin tayfları altında şekillenmez ve Allah'a teslim olmazsa, ilim müesseseleri günümüzde olduğu gibi farklı mecralara kayar ve kendisinden bekleneni eda edemez. Hatta belli ölçüde bu müesseseler devletin istikrarına, milletin ümidine indirilmiş birer darbe olabilir. Netice itibarıyla, her şeyi, kıymeti miktarınca kabullenmek ve değer atfetmek çok önemlidir.

Son olarak bir hususa daha işaret etmek gerekirse; biz millet olarak tarihten bugüne çok istidat ve kabiliyetli insanların başını yemişizdir. Yıllardır ülkemizde bir kaht-ı ricalin yaşanması da Cenâb-ı Hakk'ın bize vermiş olduğu bir ceza sayılabilir.

Kimlik Bunalımı ve Kudsîler

Biz, materyalist düşüncenin fikir hayatımızı hâkimiyeti altına aldığı, ilhad düşüncesinin her yanı tuttuğu çok sıkıntılı, bunalımlı ve talihsiz bir zaman diliminde neş'et ettik. "Kimlik arama" sözü bundan 20-30 sene evvel hem milliyetçi, hem de dindar cephede çok üzerinde durulan bir mevzu idi. O dönemlerde kendi duygu ve düşüncemize ait ne bir kıpırdanış, ne de bu mevzuda ümit vaad edebilecek bir düşünce bulmak mümkündü. Ama biz, o dönemde de her şeye rağmen değişik düşünce akımları karşısında, "Hele şu inançlarımızı koruyalım da Mevlâ görelim neyler, neylerse güzel eyler." diyor, her zaman sürpriz inayetler bekliyorduk.

Askerlik öncesi Edirne'de bulunduğum zaman içinde yer yer Darvinizm'den de bahseden bir Türk yazarının romanını okumuş ve cidden çok müteessir olmuştum. O dönemde bütün düşünce sistemleri, sanki din her türlü terakkiye mâniymiş gibi dine saldırıyorlardı. İşte o günlerden bugünlere –Allah'a binlerce hamd ü sena olsun– çok tehlikeli dönemeç ve uçurumlardan geçilerek gelinebildi. Şimdi dünyanın dört bir yanında güller açıyor, bülbüller ötüyor ve nesiller ellerinde demet demet güllerle İnsanlığın İftihar Tablosu'na yöneliyor ve O'na "Selâmün aleyküm" diyebiliyorlar. Bu açıdan bugünkü nesiller, geleceğin bundan da güzel ve mükemmel olacağına inanmalı ve ona göre çalışmalıdırlar. Ne mutlu ikinci dirilişin aydınlık süvarilerine...

İrşad İnsanlarına Bir Mesaj

Bugün dünyanın, Müslümanların sunacağı mesajlara her zamankinden daha fazla ihtiyacı var. Zira sırtında birçok problem taşıyan dünya, bu üst üste kamburları daha uzun süre taşıyamaz. Evet bugün dünya, âdeta "Ben artık sırtımda bu günah yükünü taşıyamıyorum." diyor ve dönüp acı acı nübüvvet davasının temsilcilerinin yüzüne bakıyor.. bakıyor ve: "Gelin Allah aşkına dünyayı Sodom ve Gomore'ye çevirmeyin." diyor. Dilerim ak yolun yolcuları bu çağrıya "Lebbeyk" diyerek, cevab-ı savap verirler ve bulundukları her yerde şimdiye kadar olduğundan daha fazla bir canlılık ve gayretle şu köhnemiş dünyayı son bir kez daha ihya ederler. Yoksa şimdiye kadar birkaç defa dolup boşalan bu yaşlı dünya, bütün bütün bir Cehennem'e dönüp yaşanmaz hâle gelme ihtimaliyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Bizden kaynaklanan bir sıklet-i mânevî ile onun sık sık omuz silkmesi, böyle bir tenbihi ihtiva ediyor gibi. Keşke ibret alsak da tekerrür etmese...

Fert ve Cemaat Gururu

İnsanın kendi tabiatındaki gurur ve bencillik gibi hâller, bazen cemaat içinde o cemaatin de parlak ve cazip yanlarına dayanarak –buna aidiyet mülâhazası da diyebilirsiniz– ferdî olmaktan çıkar ve bir cemaat gururu, cemaat bencilliği hâline gelebilir.

Bunu biraz daha açmak gerekirse; bizler, Yüce Allah'ın, birlik hâlinde hareket eden insanlara iyi işler gördüreceğine inanırız; zira birlik ve beraberlik ruhu içinde hareket edenlere O'nun inayet edeceğine dair garanti ifade eden nasslar vardır.. ve bu garanti kat'iyen ferdî hareket edenler için söz konusu değildir. Bu yüzden ferdî sürçmeler, ferdî kaymalar, cemaate göre her zaman daha fazla olur. Meselâ Cenâb-ı Hak değişik alanlarda hizmet eden mü'minlere değişik başarılar ihsan eyledi; bunu inkâr etmeye imkân yoktur. Ancak bazen bir kısım kimseler yanlışlıkla bu başarıları, kendinden bilerek, "Şu kadar zamandan beri bu işin içindeyim." gibi enaniyet kokan laflar edebilir. Yine yerinde bir reca, bir ideal, bir ümit olarak düşünülmesi ve öyle kabul edilmesi gereken, bazı kimselerin bizler hakkında "Dünyayı kurtaran kahramanlar, âleme yeniden bir çehre kazandıracak insanlar, geleceği kuracak fikir işçileri" vb. iltifatkâr ifadelerine kapılıp kendimizi bir şey zannedebiliriz. Bazen de bu düşünceler, bütün bir cemaatin duygu ve düşüncesi hâline gelir de, "Allah

(celle celâluhu) bizleri el ele, omuz omuza, diz dize verdirdi, bizi başarılı kıldı, sa'yimize semere lütfeyledi." deyip gurura girebiliriz. İşte bunlardan biri ferdî gurur, ferdî çalım; öbürü de cemaat gururu olur ki, bunların ikisi de mahvedici birer maraz ve bütün kazanımları yok eden bir virüstür.

Oysaki, böyle iltifatlara muhatap olanlar; "Bizler mü'miniz; Ehl-i Sünnet anlayışı içerisinde, sa'yeder, cüz'î irademizi sonuna kadar kullanırız ama inanırız ki, bütün başarıları, muvaffakiyetleri Allah yaratır. Bizim yaptığımız şeyler sadece esbaba tevessülden ibarettir. Dolayısıyla, Allah'ın bize ihsan ettiği bu lütuflar, bizim cehdimizle elde edilebilecek gibi şeyler değildir; aksine tamamen O'nun inayetinin neticesidir. Öyle ise netice itibarıyla bunları O'na vermemiz icap eder." demeleri gerekir. İşte böyle hareket edildiği takdirde, ne başkalarına karşı bir üstünlük iddiası, bir fahirlenme, ne de başarısız kalındığı zaman ümitsizliğe düşüp üzülme söz konusu olur.

Evet, insan neticeye dilbeste olunca, sanki çalışmalarının karşılığını mutlaka alması gerekiyor gibi bir tavır içine girebilir ve alamayınca da ümitsizliğe düşebilir. İman ve Kur'ân hizmeti açısından meseleyi değerlendirecek olursak; meselâ, ev açtık bir şey olmadı, okul açtık bir şey olmadı, Asya'ya gittik, Pasifiklere açıldık yine bir şey olmadı.. diyerek yeislere düşülebilir. Hâlbuki bu şeylerin olması Allah'a aittir; siz bütün şartları haiz olabilirsiniz ama Allah dilemezse olmaz. Sadeddin Teftâzânî'nin iman tarifinde olduğu gibi iman, sizin gayretleriniz sonucu Allah'ın içinizde yaktığı bir meş'aledir. Siz iradenizi ortaya koyar gayret edersiniz, o meş'aleyi Allah ya yakar ya da yakmaz; o, O'nun bileceği bir iştir. Nitekim dünya kadar insan, şu kâinat fenleri arasında dolaşıp durduğu hâlde, "Vermeyince Mâbud, neylesin Mahmud." misali, gözü açılmaz ve bir ümmî insanın elde ettiği mârifeti dahi elde edemez ve Allah'la münasebetin en küçüğünü dahi temine muvaffak olamaz.

Bu yüzden insan evvelâ kendi vazifesini yapmalı, "Ben çalışacağım, belki şimdi vermedi ama O verecek olduğuna göre elbet bir gün verecektir." deyip şe'n-i rubûbiyetin gereğine karışmamalı. Zamanı gelince O (celle celâluhu), kendi şe'ninin gereğini yaratır ve hiç beklenmedik şekilde onu bir sürprizle karşı karşıya getirebilir.

Ancak bu anlayış mârifet adına bir seviye işidir; belli bir seviyeye

ulaşmamış insanlar için bu şekilde düşünmek fazla olabilir. Çünkü yapılan bu vazife, bir dönemde peygamberlerle gerçekleştirilen vazifedir. Dolayısıyla Zât-ı Ulûhiyet hakikati, haşrüneşr hakikati, Allah'a kulluk ve tevhid-i rubûbiyet hakikatleri gibi esas peygamberlikle hedeflenen şeylere talip olan insanların duyguda, düşüncede belli bir seviyeye ulaşmış olmaları gerekir ki, çevrelerinde hiç kimse olmadığı zaman bile, tıpkı peygamberler gibi asla ümitsizliğe düşmesinler; düşmeyip yollarına devam etsinler. Nitekim Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), enbiyâ-i izâma ait hususiyetleri câmî, makam-ı cem'in sahibi olması hasebiyle, geçmiş ümmetlere ait bütün hususiyetler, başka bir ifadeyle Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih, Hz. Lut, Hz. Musa kavimlerine ait, ölçünün tartının alt-üst olması, ihtikârın, ihtilâsın, spekülasyonların toplum hayatına yön vermesi, ticari emniyet ve güvenin sarsılması gibi daha nice mesâvî, bugün bu ümmet içinde yaşanmaktadır. Ve bu problemler sadece bir yere, bir bölgeye has da değil, dünyanın çeşitli yerlerine yayılmış durumda. Yine onları ıslah edecek bir Nuh, bir Hud, bir Salih, bir Şuayb, bir Musa da yok. Dolayısıyla onların işi daha da zor görünmektedir.

Bu açıdan Muhammedî ruh ve mânâyı dünyanın dört bir yanına taşımak suretiyle bütün bu mesâvîyi yok etmeye azmetmiş hizmet erleri, muvaffakiyetleri Allah'tan bilerek yollarına devam etmelidirler ki, gurur-kibir gibi öldürücü duyguların altında kalıp ezilmesinler ve takılıp yollarda kalmasınlar.

Cemaat Olgusu

Bugün bizim cemaat dediğimiz olgu; tıpkı günahlarımızdan arınalım diye Hac yollarına dökülüp arefe günü Arafat'ta toplanan insanlar gibi, aynı duygu, aynı düşünceyi paylaşan ve "Milletimize nasıl hizmet ederiz, ülkemizi maddeten ve mânen nasıl kalkındırırız, aklı nasıl ziyalandırır, kalbi nasıl nurlandırırız?" düşünceleri etrafında himmetlerini birleştiren insanların meydana getirdiği sivil topluluklardır. Eğer bu tür bir araya gelmelere cemaat denecekse, *"fe ni'me ve bihâ.."* Bu anlamda, meselâ bugün karşılaştığımız herkese eğitim seferberliği tavsiye ederiz. Biliriz ki, Anadolu insanı vefalıdır; makul, müspet, yararlı bir hizmete inanırsa, ona gönül verir ve o yolda koşar. Nitekim buna inananlar, bugün Asya'ya, Avrupa'ya, Amerika'ya ve hatta Afrika'ya açılmış

ve gittikleri yerlerde yüzlerce okul inşa etmişlerdir. Tabiî bu dile kolay.. Cumhuriyet'in onuncu yılına gelindiğinde, Türkiye'deki bütün okulların sayısı ancak 60 veya 70 kadardı. Evet, belli bir medeniyeti, kültürü, vâridâtı olan bir devletin okul sayısı bu idi...

Yine bu insanlar, bu başarıları değişik engellemelere rağmen elde etmişlerdir. Meselâ bir yerde bir okul açmaya teşebbüs ettiklerinde, burada okul açacaksınız da ne olacak, burada okul yok mu diye bir sürü bahane çıkarmışlardır. İnanıyorum ki, bu mevzuda insanımızı az ayağa kaldırır ve bu şuura uyandırabilirsek, milletimiz adına daha hayırlı hizmetler yapılabilecektir.

Kur'ân-ı Kerim'in Büyüleyici İklimi

Kur'ân her yönüyle çok güzeldir; onun güzelliği âdeta beni büyüler ve azıcık aklımın erdiği yerlerde duygularım heyecanla köpürür. Evet her yönüyle Kur'ân'a hayran olduğumu bütün samimiyetimle söyleyebilirim. Bu hayranlığım, sadece onun Allah kelâmı olmasından ötürü ve mutlaka hayranlık duymamız gerektiği için değildir. Çok defa onu okuduğum zaman âdeta beni büyülüyor gibi olur ve kendimi onun hayranlık uyandıran ikliminde bulurum. En güzel şeylerden bile insan usanabilir ama Kur'ân'dan usanmak mümkün değildir. Onu kıraat ederken bazen kendinize o kadar yakın hissedersiniz ki "Şu sözler bana ne kadar yakın, sanki benim benliğimden fışkırıyor." dersiniz ve o, size çok duru, tabanı berrak taşlarla örülmüş bir su gibi gelir. Ayağınızı atınca, ancak dizinize çıkar zannedersiniz, içine daldığınızda ise elli defa boyunuzu aşar fakat yine de o arîz-amîk enginliğinde onda hep bir duruluk içinde seyahat edersiniz.

Evet Kur'ân, bugünün ve yarının gerçeğini ve iç yüzünü terennüm ediyor; kim bilir o ahirette nasıl inkişaf edecek!.. Belki size, "Haydi gelin, kızartılmış kuşlar, püryan olmuş dana butları ve daha ne istiyorsanız hepsi var, yiyin.." denecek, ama siz, "Hayır, ben şimdi Kur'ân yiyor, Kur'ân içiyorum." diyeceksiniz.

Ayrıca olmuş-olacak hâdisât bütün satırları, sayfaları, paragrafları, cümleleri ile hep onda mündemiçtir. Ama onca muhteva farklılığına rağmen o ne tenasüp, ne üslûp, ne anlatış, ne enginliktir! Ne var ki, bu da anlatma ile değil; doğrudan doğruya vicdanların duymasıyla bilinir. Ben şahsen, meseleye

bu zaviyeden baktığımda, nesillerimizin nasıl tali'siz hâle getirildiğini görüyor ve bir de ona ağlamak istiyorum. Onlar da fazla değil bizim bildiğimiz bu kadarcık bir bilgi ile, Rabbilerinden gelen mesajı okuyup heceleyebilselerdi.. ama bu nesil ondan da mahrum. Ne olurdu bazı mekteplerde azıcık Arapça okutulsa ve dinin dili öğretilse idi!.. Herhâlde o zaman ufukları daha bir inkişaf eder ve insanlar daha derin düşünebilirlerdi!.. İnşâallah bu aczimizi, fakrımızı, yetersizliğimizi, tutarsızlığımızı birileri görür; "Derbeder ağızlarda, fütursuz beyanlarda Kur'ân'ın ızdırap çektiği yeter." der ve ona sahip çıkar...

Rüyaların Bize Bakan Yönü

Bir dönemde, sahabe efendilerimiz, İslâm'ın yerleşip kök salmasında çok önemli hizmetler görmüşlerdi. Bir taraftan İslâm yerleşip yapılanıyor, diğer taraftan da onlar o yapılanmanın hademeleri, fikir işçileri gibi işin içinde harıl harıl çalışıyorlardı. Dolayısıyla nazil olan âyetler, Efendimiz'den şerefsudur olan beyanlar, hep onlarla irtibatlı oluyordu. Bu mevzuda Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Falan şahıs şunu yaptı, Allah indinde şöyle hora geçti; filan insanı gördüm, durumu Allah nezdinde şöyle idi." vb. tebşirat, tebcilat ifade eden sözleri, meseleye ilk misal teşkil eden o insanları şahlandırıyor ve şevklerini artırıyordu. Bu anlamda meselâ bir sahabi bir iyilik yaptığında hemen bir âyet iniyor, Efendimiz o şahsa, bu âyet seninle alâkalı diyor, o sahabi de oturup hıçkıra hıçkıra ağlıyor ve "Demek Rabbim benden bahsetti." veya "Rabbim benim amelime böyle mukabelede bulundu."[6] diyordu...

Bugün ise, o dönem tamamlandı. Biz nasıl hareket edeceğiz, ne tebcil görüyor ne de takdir, denecek olursa; bizler de yine işlerimizi Kur'ân ve Sünnet muvacehesinde ayarlayıp plânlayacağız. Onları yaparken de, mübeşşirat nev'inden bir kısım rüyalarla[7] ya da yakaza hâlinde bazı şeyleri müşâhede ile muştulanır ve sevindirilebiliriz. Çünkü rüyalar, berzah âlemine açılan birer menfezdir ve insan, o menfezlerin aralığından her zaman en enfes temâşâlara ulaşabilir. Nitekim bu daire içinde, kadimden bu yana çok rüya görülüyor. Görülen o rüyalar toplansa, zannediyorum dört-beş klâsör oluşturur; tabiî bir o kadar da anlatılmayanları var.

Evet, Cenâb-ı Hak günümüzdeki insanları, ya firasetli bazı kimselerin bu mevzudaki müjdelerini sunmalarıyla veya yakazaten bazı şeyleri göstermekle sevindiriyor, hizmetin şevkiyle şahlandırıyor ve bütün bunlar günümüzün hak erleri için birer avans oluyor. Nitekim Hz. Sâdık u Masduk, ahir zamanda en doğru olan şey rüyalardır, buyururlar. Bizler beşeriz; belli zaaflarımız var ve belli engeller karşımıza çıkınca, takılıp yollarda kalma ihtimali söz konusudur. Takılıp kalmamamız için de, Cenâb-ı Hak, ister şekerleme nev'inden sayılsın, ister avans, isterse ahirette vereceği lütufların berzahî gölgeleri, akisleri sayılsın onlarla inayet ediyor, bizim bu yolda devam etmemizi sağlıyor.

Diğer taraftan, her şey o devirde Kur'ânî hakikatler üzerine bina ediliyordu, bu devirde sadece rüya görülüyor denemez; o devirde de yine mübeşşirat nevinden görülen rüyalar, verilen müjdeler vardı ki, zannediyorum onlar da toplansa bir cilt kitap olur.

Himmette Tadil-i Erkân

Nasıl ki tadil-i erkân –önemli olmakla birlikte– namaza göre ikinci bir mesele, yani öncelikle namazın eda edilmesi esas; öyle de, eğer infak etmenin de kendine göre bir erkânı, bir âdâbı varsa, onlar da vermeye göre tâli şeylerdir denebilir. İsterseniz bunu biraz daha açalım:

Kendilerine namazın farz olduğu anlatılan insanların, ilk anda belki sadece farzları kılmaları, belki de çoğu kez onu da verip veriştirmeleri ve ancak zamanla namaz insanı hâline gelmeleri gibi infakta da evvelâ zatî verme matluptur; yani insanlar, öncelikle infak etmeye alışmalı, onu vicdanlarında duymalı ve tabiî davranışlarından biri hâline getirmelidirler. Böyle bir infakta, başta ihlâs ve marzî-i ilâhînin gözetilmesinde bir boşluk olsa da, zannediyorum vermenin zatî değeri, o boşlukları kapatır. Zaten marzî-i ilâhî, dinin i'lâsı gibi mülâhazalar olmasa, insanın kendi kazandığı şeyden vermesi de çok zordur. Hele hele bir insanın kendisi sıkıntı içinde olduğu ve belki kendi borçlarını ödeyemediği bir zamanda, infak edeceği şeyleri düşünmesi mümkün değildir. Gün gelip de o, eğer verme yollarını kollayıp gözetiyor, "Arkadaşlarımdan geri kalmamam lâzım." diyebiliyorsa, zannediyorum artık ona menfi başka duygular yol bulup tesir edemeyecektir. Çünkü bir insan ne kadar alışırsa alışsın, tıpkı oruç tutmaya alışan bir insanın, yine açlığı, susuzluğu hissetmesi gibi, o

duygular olmadan, malından bir parça ayırıp vermesi ona çok dokunur. Hele o insan sıhhatli ve çoluk çocuğu da varsa, evet işte o zaman verme daha da zorlaşacaktır.

Vermeyi tabiî bir ihtiyaç hâline getirmiş insanların bu davranışları zamanla tabiatlarının bir yanı hâline gelir ve –her ne kadar vermenin sıkıntısını belli ölçüde içlerinde duysalar da– o insanlar riyaya, süm'aya girmezler. Tıpkı beş vakit namaz için camiye giden bir insanın, camiye giderken dellal tutup "Ben camiye gidiyorum, âlem duysun." demediği gibi, onlar da gizli-açık infak ettiklerinde asla bu türlü duygulara girmezler.

Allah (celle celâluhu), bana ne ciddî bir şey kazandırdı ne de verdiğim zaman tam dokunacak şeyler verdi. Ama Kur'ân, insanın cibilliyetinde cimrilik vardır diyor. Yine tefsirciler, وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ[8] âyetindeki "hayr"ı mal diye yorumlarlar.[9] Demek mala karşı insanın çok şiddetli hırsı var ve hatta bazen o uğurda canını bile verebilir; verebilir de malını vermez. Bu, insan tabiatının sesi, soluğudur. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Malı uğrunda mücadele ederken öldürülen şehit olur."*[10] diyor. Dolayısıyla bir insanın uğrunda öldüğü şeyi, başkalarına vermesi çok kolay bir şey olmasa gerek. Ama eğer bazı kimseler vermeyi kolay hâle getirmişlerse, demek bunu epey işlemişler veya bu insanların gönül koydukları, göz koydukları, bakıp büyülendikleri çok önemli bir mesele var...

Maksadı İfade

Toplum karşısına çıkıp konuşma durumunda olan kimselerin mümkün mertebe insanları şaşırtacak, onları tereddüde sevk edecek ve kendi değerlerimiz hakkında içlerine kuşku salacak ifadelerden sakınmaları gerekir. Her zaman halk efkârında istikameti korumak, aydınlarımızın sorumluluğu cümlesindendir. Bazı konular vardır ki yer yer onları ifade mecburiyetinde kalabiliriz. Ancak ele aldığımız mevzu yanlış anlaşılmaya müsait ise, icmalde kalmak tafsilden daha iyidir. Yoksa mesele suitevil ve tefsire uğrar, yanlış anlaşılır. Bunu biz Müslümanlar kendi yaptığımız hizmet adına da söyleyebiliriz. Bence çoğu insanın hizmetler adına susması daha iyidir; zira önemli bir kitlenin gıyabında konuşurken, ağzımızdan onları olduğundan farklı

gösterecek veya farklı mânâlara çekilebilecek sözler çıkabilir...

Bilhassa idareciler, hangi müessese olursa olsun iktisatlı konuşmalıdırlar; meselâ bir düşünceyi kafasında evirip çevirmeli, acaba bunu kaç kelime ile anlatırım deyip onun hesabını yapmalı ve öyle konuşmalıdır. Sofîler, kıllet-i kelâmı (az konuşma) riyazet yolunun önemli esaslarından biri saymışlardır. "Sözün en hayırlısı, az ve delâletli olanıdır." altın sözü, Hz. Ömer'e aittir. Atalarımız da, "Çok konuşanın çok sakatatı olur." demişlerdir. Hayvanın sakatatı bellidir; bağırsağı, karnı, bacakları vs. Fakat çok konuşan insanların bütün varlığı sakatat olabilir. Sakatat hâline gelmemek için, çoğu zaman sükut tercih edilmelidir.

Vefa

İnsana ancak iman soluk aldırtabilir. Benim çok farklı bir vefa hissiyatım var. Bu, başkalarına tuhaf gelebilir ama, benim için gayet tabiîdir. Meselâ birisi kalkıp benden elbiselerimi istese, hemen çıkarır veririm, hatta canımı dahi verebilirim. Ama kahve içtiğim bir fincan kırılınca sanki kafamın bir tarafı kırılmış gibi olur ve fevkalâde üzülürüm. Bana bu esnada deseler ki, "Bunların kırılması mukadderdi. Bu kadar teessüre gerek yok"; ben de, "Aman benim yanımda kırılmasın da, nerede kırılırsa kırılsın" derim.

Keza üzerinde notlarım bulunan bir kâğıdı atarken, aman saygısız davrandım, bu kâğıt çok işe yaramıştı der ve üzülürüm. Bu sebepledir ki, uzun zaman not aldığım kâğıtları bir yere istif edip biriktiriyorum. Onları çöp kutusuna yırtıp atmak ağır geliyor bana. Ama o kadar işe yaramaz kâğıdı korumak da zordu. Şimdi bir değirmen buldum, onları değirmene atıp öğütüyorum, sonra da ebediyete mazhar olsun diye parçalarını bir yere gömüyorum.

Ayrıca sonbaharda sararıp solan yaprakların dallarından kopup düşmeleri karşısında içim hep kan ağlar ve ancak her şeyin yeniden dirilişlerini tahayyülle kendimi teskin etmeye çalışırım. Aynı şekilde başımda gölge edip salınan bir ağacın dalını, ters bir hareketimle kırsam, öyle müteessir olurum ki, kendi kendime o ağacın da yaşama hakkı vardı; bunu nasıl yaptın derim.

Üstad da Barla'da, Ankara davasının çok ağır, çok şiddetli geçtiği bir dönemde, dağın başında o kurumuş ağacın dibinde otururken, "Bana deseler ki, Ankara'da sizi beraat ettireceğim, fakat şu ağacı kesmek istiyoruz. Ben beraat

istemiyorum, yeter ki ağacıma dokunmasınlar derim." şeklinde düşünür. Biri kuru bir ağaç, öbürü de hayatını vakfettiği davası!.. Yine bir defasında yemek yediği tahta kaşığı kırılınca, onu çiviyle raptederler. Sonra birisi, onu atıp yerine bir başka kaşık koyar. Eski kaşığını göremeyince, "Nerede benim 30 senelik kaşığım?" der ve rahatsızlık izhar eder. Kaşığı bulup getirirler, o da sakinleşir.

Benim gelmek istediğim asıl nokta şudur; bu bizim mini bir şefkat ve alâkamızdır ki, Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve şefkatinin binde biri bile değildir. Bunun, binde dokuz yüz doksan dokuzu, kendi katında olan O yüce Allah, var edip yarattığı ve diğer bütün canlılardan üstün kıldığı insanları hiç zayi eder mi? Hiç onların amellerini, güzel söz ve davranışlarını boşa çıkarır mı? Aslında insan, etrafında neye bakarsa baksın, zannediyorum hepsinde *"Allah sana ne küstü, ne darıldı ne de yalnız bıraktı!"*[11] sırrını görür. Zaten Cenâb-ı Hak, çürüttüğü şeylere bile, yeni bekâ yolları açmıyor mu? Dâne başağa, tohum ağaca, sperm insana yürümüyor mu?

Öyle ise, insan da toprağın altından ebediyete yürüyor demektir. Şayet İslâm olmasaydı insan, bunları bu ölçüde duyup değerlendiremez, duyguda istikameti yakalayamaz ve bu türlü engince teessürlerin ızdırabı altında mahvolur giderdi. Evet insana ancak iman soluk aldırtabilir ve bir yerde bunalıp gırtlağı sıkıldığı anda, "Allah bes, bâki heves" diyerek, imanın güç ve zenginliğiyle ferahlayabilir.

İnsan Garipse Sahibi Allah'tır

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir hadislerinde şöyle buyuruyorlar: *"Bu din garip olarak başladı, tekrar bir garipliğe dönecektir. Gariplere ne mutlu! O garipler ki, bazı insanların fesat çıkarmalarına karşılık onlar sürekli ıslahta bulunurlar."*[12]

Bu din, bidayet itibarıyla, dinin ve dindarın kadir ve kıymetini bilmeyen insanlar içinde zuhur etmişti. Daha sonra bir inkişaf ve inbisat dönemi yaşanmış, fevç fevç ona dehaletler olmuş ve dindarane tavırlarla dinin ruhu büyük çoğunluğun vicdanına hükmetmeye başlamış ve bir ölçüde gurbet de zail olup gitmişti. Ancak, hadis-i şerifte de ifade edildiği gibi o gurbet yeniden

avdet edecek ve dinde yeni garipleşme yaşanacaktı; dinî telâkki, dinî mantık ve dinî felsefe bir vadide, insanlar ise ayrı bir vadide gurbet yaşayacaklardı. Evet bir insan, ferdî hayatında kendini, dinî duygu ve düşüncelerini ifade edecek bir ortam bulamıyorsa ve aynı zamanda ümitlerini inkişaf ve inbisat ettirme ufkunu da yakalayamıyorsa o insan garip yaşıyor, din de bir gurbet içinde demektir.

Hadisin devamında *"O garipler ki, bazı insanların fesat çıkarmalarına karşılık sürekli ıslahta bulunurlar."* buyrularak gariplere ait takdir ve tebcil edici bir vasıftan söz edilmektedir. Evet, onlar, inançsızlık rüzgârlarıyla tahribata uğramış gönülleri tamir eder ve insanları Allah'a (celle celâluhu) yönlendirirler. Şüphesiz ki, tahrip kolay, tamir ise zordur. İşte o gurbet döneminde gurbet erleri, bu zor vazifeye talip olacak, tahrip değil, tamir vazifesini üzerlerine alarak insanları ıslah edeceklerdir.

Ayrıca bu hadisten, böyle ulvî bir misyonu taşıyanların içinde bulundukları toplumun, hâlâ ıslah edilebilecek hususiyette olduğunu da anlamak mümkündür. Bir bünye hastalandığı zaman hararetin yükselmesi, bu bünyenin hastalığa karşı koyması mânâsına geldiği gibi, ıslah eden insanların ümidi, aşkı ve iştiyakı da üstlendikleri o tamir vazifesini yapacakları mânâsına gelmektedir. Onun için Kur'ân-ı Kerim, içinde ıslah edicilerin bulunduğu bir toplumu, istihkakları olsa bile Allah'ın helâk etmeyeceğini bildirmektedir.[13] Çünkü orada hâlâ bir ümit var demektir. Bu itibarla da içinde bu ümidi canlandıracak olan gariplerin bulunduğu bir toplumu Allah helâk etmeyecektir diyebiliriz. Evet, gariplerin arkasında Allah vardır ve insan garipse sahibi Allah'tır.

Dost - Düşman Tavırlara Karşı Üslûbumuz

Biz, bize ait değerlere bağlı yetişmiş kendi davamızın, kendi düşüncemizin çocuklarıyız. Bizlerin, hem Yunus'a, hem Mevlâna'ya, hem de Üstad'a bir çeşit iktidamızın olduğu söylenebilir. Onlar da, İnsanlığın İftihar Tablosu ve Sultanlar Sultanı Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) çırakları sayılırlar. Meşrebin çerçevesi bu olunca bizler, bize gelecek saldırılara karşı bu temel felsefenin gereği "Dövene elsiz, sövene dilsiz ve dervişler gönülsüz gerek!" der yürürüz yolumuza.

Diğer taraftan bizim ehl-i imana karşı zaten bir tavrımız olamaz; bir kere

başta Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ümmet olarak kendisine intisap eden insanların aleyhinde hiç mi hiç konuşmamış, konuşmak şöyle dursun, *"Ashabıma sebbetmeyin (dil uzatmayın). Nefsim elinde olan Zât'a yemin olsun (sizden) biri, Uhud dağı kadar altın infak etse, bu infak onlardan birinin tasadduk ettiği bir müdd'e (küçük bir ölçek) hatta yarım müdd'e bedel olmaz."*[14] deyip onlardan övgüyle bahsetmiştir. Üstad'ın da, ehl-i imandan bir kimsenin aleyhinde konuştuğu vâki değildir. Kendisine yapılan onca kötülüklere rağmen, zannediyorum herhangi bir insanın aleyhinde yarım cümlecik söz etmemiştir. "Bunlar toplanıp Risale okuyorlar. Maksatları idareyi ele geçirmek." diye kendisini gammazlayan bir hoca hakkında, en fazla, "Bir hoca bozması adliyeyi aleyhimize tahrik etti."[15] demiş ve efendice bir üslûp kullanmıştır.

Bunlara iktidâen cami kürsüsünden, "Bütün Müslümanlar bilsinler ki, bazı kimseler kalkıp bana hayvan, mahluk, aşağılık deseler de –ki çıkardıkları çeşitli mecmualarda bunları dediler– mukabelede bulunmayacak ve cevap vermeyeceğim. Ancak, uygunsuz şeyler isnat ederlerse, onları hukukî yollarla düzeltirim." demiştim. Şu âna kadar da hep öyle davranmaya çalıştım. Başka gazetelerin benim hakkımda yazıp-çizdiği şeylerden kat kat fazlasını yazıp çizen, hakkımda çeşitli isnatlarda bulunan, hatta bana "Tevbe et!" diyen Müslüman görünümlü insanlar oldu. Oysa ben hiçbir zaman İslâm'dan başka bir şey tanımadım; ömrümde yaptığım şeylerin hesabını da Allah'a vermeye hazırım. Allah (celle celâluhu), diğer Müslümanlarla beraber bana da Müslüman ismini vermiş, dolayısıyla benim bundan daha şerefli bir unvanım olamaz. Ehl-i iman kabul ettiğimden dolayı ben böyle diyen kimselere de cevap vermedim.

Evet, beraber bulunduğumuz insanlarla geçinme mecburiyetindeyiz. Bir kere sağımızda solumuzda açıktan açığa dine küfreden, dindara fundemantalist diyen bir sürü insan var. Böyle bir yerde bu insanların hissiyatını göz önüne almaz ve yumuşak davranmazsak İslâm'a vefasızlık etmiş oluruz. Bizler, aynı kaderi paylaşma mecburiyetinde olduğumuz insanlarla kavga ederek değil, Müslümanlığın âlicenaplığını, müsamahasını, afv u safhını göstererek onların gönüllerindeki yerimizi korumaya çalışmalıyız. Hatta çok defa ağzımızla

anlatacağımız şeyleri hâlimizle anlatmalı ve sözlerimizden rahatsızlık duyuluyorsa kimseyi sözlerimizle rahatsız etmemeliyiz. Kendimizi ifadede gönül esastır. Bu mülâhaza ile ülkede % 80 dolayındaki mütereddit ve mütehayyir insanların, belki on defa nabzınızı tutarak, "Allah Allah! Bir de bu insanlar için şöyle böyle diyorlar. Nesi var bu insanların?" demesi çok önemlidir. İnşâallah bir gün gelecek bu mülâhaza bütün mâşerî vicdanın sesi olacaktır. Nitekim "Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır." demiştir atalarımız. Bu anlayışın başladığını söylemek mümkündür. Cenâb-ı Hak sonuna kadar götürmeye muvaffak kılsın.

Gerçek Düşmanımız

Din ve milliyet düşüncemize düşman bir kısım gizli cemiyet mensuplarını, olduğundan fazla güçlü görmek kat'iyen doğru değildir; zira onlar aslında alternatifsizliğin önlerini açtığı yığınlardır ve zatî hiçbir kıymetleri de yoktur. Eğer yeryüzünde, hakikaten sağlam ve vahy-i semavîden, tecrübeden, mantıktan gücünü alan ve bu kaynaklardan beslenen bir toplum olsa idi, bu gizli cemiyetlerin varlığı ile yokluğu müsavi olurdu. Bu açıdan denebilir ki, biz şunun bunun değil, kendi cehaletimizin, kendi zaaflarımızın, kendi fakrımızın kurbanı olduk. Konuyla alâkalı Muhammed Hamidullah Hoca'nın bir sözünü arz etmek istiyorum.

Hoca, komünizmin revaçta olduğu bir dönemde, ilâhiyat fakültelerinin birinde konferans veriyordu. Dinleyenlerden bazıları masonluk mu daha tehlikeli, komünizm mi? diye bir soru sordular. Bunlardan bazıları, bir "cemiyet-i sırriye" olması itibarıyla, "Masonluğun Allah belâsını versin." diyorlardı. Diğerleri de kan döküp, kan içmesi açısından "Allah komünizmi yerin dibine batırsın." diye homurdanıyorlardı. Eğer Hoca komünizm daha kötüdür dese bunlar itiraz edeceklerdi. Yok masonluk daha kötüdür deseydi, öbürleri "Alın ağzınızın payını.." diyecek ve berikilerin yüzüne bakıp güleceklerdi. Bunun üzerine Hoca: "Onların iyi ya da kötü olması önemli değil, önemli olan bizim cehaletimiz ve Müslümanlığı bilmeyişimizdir." demişti.

Buna, Üstad'ın, "Bizim hastalıklarımız" dediği şeyler de diyebiliriz. Evet bizim hakikî düşmanımız ve bizi yiyip bitiren hastalıklar, cehalet, fakr u zaruret

ve tefrika gibi problemlerdir ki, bunlar bizim için en korkunç düşmandır.[16] Nitekim biz, tarih boyu hasımlarımızla yaka paça olmuş, kavga etmiş ve sonuçta Allah'ın inayeti ile hepsinin üstesinden gelmişizdir. Hatta dünyanın, "hasta adam" kabul ettiği dönemde bile, Çanakkale'de iki yüz bine yakın insanı şehit vermiş, bu korkunç baskını, bu müthiş işgali ve istilâyı durdurmuşuzdur ama cehalet, fakirlik ve tefrikaya yenik düşmüşüzdür.

O hâlde, bizim, "En büyük düşmanımız şu mu, bu mu?" dememizi, bir mânâda abes kabul ediyoruz. Zira düşmanlık onların karakterinin gereğidir ama bilindikleri takdirde zarar veremezler. Bugün güçlü görünebilirler; ama görünmek başka, olmak başka şeydir. Onların kuvveti vâhi ve mukavemetsizdir. Önemli olan yurdun asıl sahiplerinin imanlı ve uzun soluklu olmalarıdır. Aksine şu muzır, bu muzır deyip şununla-bununla meşgul olmaya kalkarsak, kendi hizmetlerimizi aksatırız; onların da sonu gelmez.

Evet, biz tefrikanın, cehaletin, fakr u zaruretin çocuklarıyız. Bizim kolumuzu kanadımızı kıran ve bizi felç edip tesirsiz hâle getiren, millet düşmanlarına zemin hazırlayan bizim zaaflarımızdır.

1Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.616 (Tahliller).
2Asr sûresi, 103/1-3.
3Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/177, 222; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/83.
4Bkz.: Dârimî, *rüya* 3; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/351.
5Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.54 (İlk Hayatı).
6Bkz.: Buhârî, *tefsîru sûre* (98) 2-3; Müslim, *salâtü'l-müsâfirîn* 245-246.
7Bkz.: Buhârî, *tâbir* 4; Tirmizî, *rüya* 1.
8"İnsandaki mal hırsı pek şiddetlidir." (Âdiyât sûresi, 100/8).
9Bkz.: el-Vâhidî, *Tefsîru'l-Vâhidî* 2/1226; el-Beğavî, *Meâlimü't-tenzîl* 4/518.
10Buhârî, *mezâlim* 33; Müslim, *îmân* 226.
11Duhâ sûresi, 93/3.
12Müslim, *îmân* 232; Tirmizî, *îmân* 13; İbn Mâce, *fiten* 15.
13Bkz.: Hûd sûresi, 11/117.
14Buhârî, *fezâilü ashâb* 5; Müslim, *fezâilü's-sahâbe* 221-222.
15Bediüzzaman, *Şualar* s.287 (On Üçüncü Şua).
16Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.61 (İlk Hayatı).

Beşinci Bölüm

BİR DEMET SOSYAL MESELE

Trafik Kuralları ve Cezalar

Ülkemizde pek çok trafik kazası meydana gelmektedir. Trafik kazalarının bu denli fazla olmasının maddî-mânevî pek çok sebebi var: Eğitimsizlik, ceza sisteminin yetersizliği, alt yapı eksikliği, alkol, uykusuzluk, aşırı hız, sorumsuzluk, günah ve hata inancının olmayışı ve macera hissi… gibi şeyler bunların başında gelir.

Trafik kurallarına uymak bir vatandaş olarak, ondan önce de bir Müslüman olarak bizim görevlerimizdendir. Hatta meseleye fıkhî açıdan yaklaşacak olursak, trafik kurallarına uymanın vacip olduğunu bile söylemek mümkündür. Çünkü bu kurallar, uzun deneme ve araştırmalar sonucu elde edilen, "iki kere iki dört eder" kat'iyetinde olmasa da yine de bir kesinlik ifade etmektedir. Meselâ, trafik kazalarına sebep olan âmillerin başında aşırı hız gelmektedir. Bu açıdan şehir içi ve şehir dışında belirtilen hız limitlerine uymanın vacip olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla, hız limiti aşılıp, bunun sonucunda ölümlü bir kaza meydana gelmişse bu kaza, cinayet hükmünde değerlendirilebilir. İslâm fıkhında buna şibh-i amd/kasda benzeyen öldürme denir.

Şibh-i amd; –fukahânın farklı içtihatları mahfuz– öldürme maksadıyla değil de şöyle-böyle ölüme sebebiyet verme demektir. Ebû Hanife'ye göre, şibh-i amd, masum bir insanı, silâh yerine geçmeyen bir şey ile vurup öldürmeye denir. Ağır bir şey kullanarak öldürmek de aynı kategoriye girer. Ölüme sebep olan âletleri âlimler; kesici olan, kesici olmayan veya ağır olan diye farklı türlere ayırmışlardır. Ebû Hanife'ye göre demir ve o mânâda olan ağır bir şeyle işlenen cinayet şibh-i amddir. Yani kullanılan ağır âlet öldürücü nitelikte değilse cinayet şibh-i amd kabul edilir. Bu yaklaşımlar, âlimlerin kendi dönemleri itibarıyla yaptıkları deneme ve içtihatları neticesinde ortaya çıkan tespitlere dayanır. Bu prensipler açısından trafik kazalarına bakılacak olursa, bazılarına "amd"e bazılarını "şibh-i amd"e bazılarını da "hata"ya sokabiliriz ki, bunların hepsinde de cana kıyma söz konusudur.

Ayrıca İslâm Fıkhı'nın özünde bulunan bir başka prensip de şudur: "Başkasına zarar verici her fiilden kaçınması mümkün iken kaçınmayan ve ihmalkâr davranıp ihtiyatı elden bırakan kişi o işin sonucundan sorumlu tutulur." Trafik kazalarına bu açıdan da bakıldığında kazaya sebebiyet

verenlerin sorumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Trafik cezalarının, gelişmiş ülkelerdeki cezalara kıyasla düşük olması da kazalara davetiye çıkaran ikinci bir husus olarak görülmektedir. Bu sebeple ülkemizdeki ceza sistemi yeniden gözden geçirilmeli ve cezalar caydırıcı olacak şekilde düzenlenmelidir. Bir diğer tedbir de otokontrol müessesesinin hayata geçirilmesidir. Gelişmiş ülkelerin çoğunda kuralların çiğnendiğini görenler onu yetkililere haber verirler.

Meselenin maddî boyutunun yanında bir de mânevî boyutu vardır. Yolculuklara sevap kazanma niyeti ile çıkılsa dahi; gösteriş içinde yolculuğa çıkma, koltuğa kurulma ve hız limitini aşma gibi şeyler Allah'ın sevmediği ve mü'mine yakışmayan tavırlardır. Cihan fethetmeye gidilse bile, şevk ü tarâb içinde değil, "Allah'ın rızasına muvafık mı?" diye hüzün içerisinde, riya, gurur ve bencillikten uzak olma mülâhazalarıyla gidilmelidir. Mü'min, temkin ve dikkat insanıdır. Kulluk yolunun, gafilâne hâllere, çalıma, gurura ve gösterişe tahammülü yoktur. Ne var ki zamanımızdaki trafik kazalarını görünce, hak ve hakikat adına söylenen şeylerin fayda vermediği, şeytanın sözünün daha fazla dinlendiği görülmektedir.

Dünyanın Huzuru Mümkün mü?

İnsanın aklına bazen: "Acaba bu millet kendi değerleriyle, dünyanın kaderine hâkim olup, devletler muvazenesinde önemli bir noktaya gelse, dünya yeniden umumî ve kalıcı bir huzur dönemini elde edebilir mi?" şeklinde bir soru gelebilir. Esasen ben bu tür sorulara ne cevap verebilecek durumda ne de öyle bir konumdayım. Ancak şu kadarını söylemeliyim ki; dünyanın huzura erebileceğini anlayabilmek, önceden yaşanmış olan ferahfezâ dönemleri çok iyi okuyup değerlendirmeye bağlıdır. Cemil Meriç merhum, *"Umrandan Uygarlığa"* adlı kitabında, insaflı bir üslûpla, "Batı, değişik ütopyalar yazarken Osmanlı'nın ütopya yazma âdeti söz konusu değildi. Çünkü Batının ütopya ile yakalamaya çalıştığını Osmanlı yaşıyordu." şeklinde bir ifadede bulunur. İşte Merhum'un enfes bir şekilde anlattığı o dönemler görülmelidir ki dünyanın hangi yollarla böyle bir huzura kavuşacağı da anlaşılabilsin.

Evet, bir Arap atasözü bu hakikati çok güzel anlatır: لَيْسَ الْخَبَرُ كالْمُعَايَنَةِ *"Bir şeyi gözle görmek, o meselenin sadece haberini işitmek ve o mevzu ile*

alâkalı hususları duymak gibi değildir."[1]

Adalet ve Merhamet

Yeryüzünde insanların huzur içinde yaşamaları ve bir evrensel barış tesis etmeleri, onların kendi aralarında merhamet ve adalet duygularını yaygınlaştırmalarına bağlıdır. Bu ölçüde evrensel bir barış ve huzuru da ancak sinelerinde adalet düşüncesinin yer aldığı, gönüllerinde merhamet duygusunun dal-budak saldığı ve haksız yere kazanılmış bir arpa tanesinin bile ötede hesabının verileceğine inanan insanlar gerçekleştirebilirler. Bence insanlık henüz böyle bir meseleyi hecelemekten bile uzak bulunuyor.

Yaşanan İslâmiyet, evrensel merhamet ve şefkatini sadece insanlara hasretmeyerek, bütün varlığı kucaklayabilecek şekilde ortaya kor. Bu hususu oldukça iyi kavrayan aziz ecdadımız, insanların yanında hayvanları bile merhamet şemsiyeleri altına alan projeler üretmişlerdir. Onların, ayağı kırılmış leylekler için bile vakıf kurmaları, binalar üzerine kuşlar için yuvacıklar yapmaları bunu gösterir. İşte bu anlayış ve düşüncede olan insanların teşkil edeceği millet/milletler hikmetin yanında kuvveti de temsil ederek, devletler muvazenesinde söz sahibi olabilirlerse zannediyorum her şey kendi kendine düzelir.

Hâsılı bugün dünya işte böylesi bir toplumu beklemektedir. Yeryüzünde şefkat ve merhameti tesis edecek bu evsaftaki bir toplum insanlığın mâkûs kaderini değiştirecektir.

Düşüncenin Edebiyatla Sunulması

Edebiyat, bir milletin ruhî yapısı, sanat telâkkisi, estetik anlayışı ve düşünce yapısını ifade eden önemli bir dinamiktir. Ne var ki inanan insanlar olarak kendi duygu ve düşünce dünyamızı başkalarına taşıma istikametinde, henüz kendimize has bir edebî düşünce geliştiremediğimiz gibi inanç felsefemizi de edebî seviyede nakış nakış işlediğimiz söylenemez. Şüphesiz taşınan elmas hükmündeki yüce ve yüksek değerlerin/değerlerimizin kıymetine yakışır bir altın kap içinde takdimi gerekmektedir. Günümüzdeki kalem erbabı, daha ziyade klâsik edebî cereyanlardan birine bağlı kalıp duygu ve düşüncelerini bu

zaviyeden ifade etme darlığı içindeler. Oysaki düşüncenin kendi öz değerlerimizden nebean etmesi, tabir-i diğerle Kur'ânî bir çerçevede gelişmesi çok önemlidir. Ancak bunu söylerken klâsik edebî cereyanları bütün bütün bir tarafa bırakalım demek de istemiyorum. Çünkü onlar içinde de mutlaka alınması gerekli olan şeyler vardır. Önemli olan alınması gerekli olan şeylerin alınması, atılacak şeylerin de atılması ve kendimizi, kendimiz olarak ifade edebilmemizdir. Yoksa en büyük edebî cereyanlar dahi her şey gibi doğar, büyür, gelişir ve neticede ölürler. Ama maalesef bizdeki bazı kimseler –şüphesiz istisnaları var– hâlâ ya milimi milimine eskinin tekrarcısı ya da birer Batı mukallidi.

Bizim dünyamızda Hâfız, Nizamî ve Mevlâna gibi edebî düşünce ve motifleriyle tesirleri çağları aşan bir hayli insan vardır. Meselâ bugün Amerika'da, Mevlâna cemiyetleri ve Mesnevî okurları bize bizden daha sıcaklar. Bediüzzaman'ın Lemeât'ını da bu mânâda gözden geçirmekte fayda var. Bu eser, âdeta serbest şiir tarzında yazılmış gibi. Her ne kadar Lemeât'ta ifadeler ağdalı olsa da, meselelerin sunuş şekli orijinaldir. Biz millet olarak bu kültürün teknesinde yoğrulmuşuz, bu hamurun parçalarıyız. Genel ahlâk, üslûp ve anlayış da bu istikamette geliştiğinden dolayı bize yabancı kültür ve anlayışın ürünü eserlerin, hayatın dışında birtakım mırıltılardan ibaret gibi bir hâlleri var.

Bu itibarla da, değişik alanlarda olduğu gibi bu hususta da kendimizi gözden geçirmeye ihtiyaç var. Bunun için de evvelâ, hem Batı hem de Doğu edebiyatı iyi bilinmelidir. İkinci olarak, anlatımda renklilik ve zenginlik sağlanmalıdır. Bunun için kısmen de olsa buna kapı aralanmış sayılır. Mehmet Âkif, Yahya Kemal, Necip Fazıl ve Sezai Bey birer örnek olarak zikredilebilirler. Bu zatların eserleri ve Üstad'ın temsil yoluyla anlattığı hakikatler üzerinde çalışılabilir, hatta ciddî romanlar da ortaya konabilir.

Peygamberlik İddiası

Televizyonda izlediğim bir programda bir şahıs, kendisinin peygamber olduğunu iddia ediyor ve bununla alâkalı fikirlerini ortaya koyuyordu. Bu programda o şahsın ısrarla üç hata üzerinde durduğunu müşâhede ettim.

Her şeyden önce وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَ *"O, Allah'ın Resûlü ve*

peygamberlerin sonuncusudur.”[2] âyet-i kerimesinin ve *“Benden sonra bir nebi gelmeyecektir.”*[3] hadis-i şerifinin açık ifadesiyle Peygamberimiz’den sonra bir peygamber gelmeyecektir. Bu sebeple Efendimiz’den sonra nebi geleceğini kabul etmek apaçık bir dalâlettir. Efendimiz’den sonra nebi gelmeyeceğine göre resûl hiç gelmeyecektir. Çünkü nebi, resûlden daha küçüktür. Nebi, kendisine vahiy gelmeyen, ancak rüya ve değişik vasıtalarla düz insanlardan birkaç kademe önde biridir. Biz çok defa rüyalarımızda semboller görürüz; bir başkası yorumladığında onlarla bir hakikate ulaşılabilir. Nebiler ise, rüyalarında Allah’tan bir kısım emirler alırlar ve onunla kendileri tâbi bulundukları mürsel peygambere tebaiyetlerini sürdürürler. Ayrıca resûl kendisine kitap verilen nebidir. Nebilere ise kitap verilmez. Bu sebeple her resûl nebidir, ama her nebi resûl değildir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, Efendimiz’den sonra nebi gelmediğine göre, kendisine doğrudan doğruya kitap verilen bir peygamberin gelmesi asla söz konusu olamaz. Çünkü Efendimiz hem en son nebi, hem de en son peygamberdir. İşte bu, o zatın birinci hatasıydı.

Peygamberlik iddia eden kişi, iddia edenin yemin etmesi gerektiğini söyleyerek kendisine kitap geldiğine dair yemin etti. Yemin ve beyyine meselesinde bir hadisin ifadesiyle, “İddia edene delil getirmek, inkâr edene ise yemin etmek düşer.” Fukaha sadece bu hadisten yüzlerce fetva çıkarmıştır. Peygamberlik iddiasında bulunan kişi, bu prensibi de çarpıtarak verdi. Bu, onun ikinci büyük yanlışıydı. Esasen iddia makamında olan bir kişi, yeminden ziyade delil getirmelidir. Bu deliller karşısında karşı taraf kabul etmiyorsa o zaman yemin edilir.

Üçüncü hatası; yemin, beyyine ve delil meselesi dünyevî umura müteallik meselelerdedir. Tamamen ilâhî bir hak olan peygamberlik iddiası gibi bir meselede söz söylemek ve hele yemin etmek bir sapıklıktır. Efendimiz’in, *“Bir yerde siz herhangi biriyle bir anlaşma yapacağınız zaman Allah ve Peygamber’in adını kullanarak yapmayın. Çünkü Allah’ın ne murat buyurduğunu siz bilemezsiniz. Siz o anlaşmayı kendi adınıza yapınız.”* hadis-i şerifi de bu hakikati ifade etmektedir. Peygamberlik meselesi, iki varlık arasında cereyan eden öyle gizli ve sırlı bir meseledir ki, o mevzuda bir insanın kalkıp yemin etmesi ve o yeminin bir başkasını bağlaması olacak şey

değildir. Şayet böyle bir şey olsaydı, müşrikler Efendimiz'e "Yemin et! Sen Resûl müsün değil misin?" derlerdi. Bu konuyla alâkalı Allah Resûlü'nün hayatında yemin değil de sadece bir yerde "ibtihal" meselesinin bahis mevzuu olduğunu görüyoruz. Necran'dan gelen bir grup Hıristiyan, Efendimiz'e "Sen peygamber değilsin" demişlerdi. Bunlara cevaben Efendimiz de, "İsterseniz gelin çoluk çocuğumuzu ortaya koyalım, ben peygamberim diye yemin edeyim, siz de değilsin diye ısrar edin." demiştir. Bunun üzerine onlar da bundan vazgeçmişler ve öyle bir şey de gerçekleşmemişti.[4]

Evet, bu kadar tutarsız ve zayıf bir iki paradoksla bir insanın kendini böyle bir makamda görmesi fevkalâde yanlış, yanlışın da ötesinde komiklik gibi bir şey...

Toprak Bütünlüğü

Bütün insanları, insan oldukları için severim. Ancak şunu da ifade etmeliyim ki, hassaten Anadolu insanının benim gönül dünyamda ayrı bir yeri vardır. Çok rahatlıkla başımı kaldırım taşı diye onların ayakları altına koyabilirim. Bu itibarla şer güçlerin saf Anadolu insanının içine attıkları iftirak tohumları beni ziyadesiyle dilgir eder ve yüreğimi dağlar.

Bu duygu ve düşünceden hareketle Mahatma Gandhi'nin kendi kalemiyle yazdığı hayatını anlattığı kitapta geçen ve bana çok dokunan şu satırlarını, dikkatlerinize sunmak istiyorum: Muhammed Ali Cinnah, Pakistan'ı Hindistan'dan ayırırken Gandhi ona yana yakıla şöyle der ve âdeta inler: "Cinnah! Bir bıçak al, başıma koy, beni tepeden tırnağa ikiye böl ama Hindistan'ı bölme!"

Samimî bir şekilde ifade ettiğim hislerimden biri de şu olmuştur: Ben, Türkiye'nin bir yanından bir parçasının herhangi bir ırkçılık hesabına bölünmesi ya da başka bir mülâhazayla doğuda veya Güneydoğu'da bir avuç toprağın kopup gitme ihtimali karşısında, aynen Gandhi'nin dediği gibi "Keşke, testereyle beni ikiye bölseler de ülkemizden bir avuç bile toprak gitmese!" demişimdir. Zira o toprakla beraber insanımızın duygu ve düşüncesi sarsılacak ve parçalanma düşüncesi içine girecek.. bölenler ve bölünenler bir kere daha başkalarının piyonu hâline gelecek ve hasımlarıyla hesaplaşma mevzuunda kat

edilen mesafenin gerisinde kalarak elde edilen şeylerin hepsi kaybedilecektir.

Araştırma ve Kitap Okuma Usûlü

Günümüzde dinî ilimler sahasında halledilmesi gerekli olan pek çok mesele ve bu meselelerin çözüme kavuşturulabilmesi için de milletin irfan hayatına yeni ufuklar açabilecek araştırmacılara ihtiyaç var.

Araştırmacı, öncelikle Arapçayı, asıl metinleri anlayabilecek kadar iyice öğrendikten sonra, günde en az beş-on saat kaynak kitapları orijinal metinlerinden okumalıdır. Kitaplar okunurken de anlaşılamayan yerler, işin ehli uzmanlara sorulmalıdır. Okuma işlemi anlayarak yapılmalı, okunulan bilgiler de ya not edilerek ya da başka birisine anlatılarak pekiştirilmeli ve benliğe mâl edilmelidir. Çünkü bilginin, bilinerek ve şuurlu bir şekilde doğrudan doğruya idrak edilerek insanın hafızasında ve kalbinde kendisini hissettirmesi çok önemlidir.

Her gün yaklaşık beş yüz sayfalık bir okuma temposuyla birkaç senede büyük ölçüde ana kaynaklar okunabilir. Bu arada (temel hadis ve tefsir kitaplarının yanında ansiklopedik tarzda yazılan) müracaat kitaplarına hızlı bakabilme ve aranılan konuyu hemen bulabilme tekniklerinin geliştirilmesi oldukça önemlidir.

Ayrıca temel kaynaklar çok iyi bilindikten sonra değişik alanlarda yazılan diğer eserler mukayeseli bir şekilde gözden geçirilmelidir. Herhangi bir alanda ihtisas yapılsa bile, temel İslâmî ilimler dediğimiz tefsir, fıkıh ve hadis alanlarında yazılmış kitaplar da mutlaka mütalâa edilmelidir.

Bu tür eserler incelenirken, aynı konunun birçok kitapta geçtiği görülecektir. Bu tür benzer konular değişik kitaplarda aynı şekilde geçtiği için hızlıca geçilebilir. Böylece hem aynı meseleyi birkaç kez okumanın vereceği sıkıntıdan kurtulmuş hem de okuma adına zaman kazanılmış olunur.

Muhteva ile alâkalı bir diğer mesele de eserlerde yazılanların, yazıldığı dönemin etkisini üzerinde bulundurduğu hakikatinin gözden ırak tutulmamasıdır. Eserlerin yazıldığı dönemin kültürü, okunan veya araştırılan bu eserlerin müellifleri üzerinde ne ifade etmişse o kitaplara o zaviyeden bakılarak istifade edilmelidir.

Evet, artık bu birikim ve bakış açısının bizde hâsıl edeceği müktesebatla fıkıh, tefsir ve hadisle ilgili ihtisas konularında araştırma yapabiliriz. Bu noktada bize, ihtisas konusu ile ilgili Doğu-Batı demeden mevcut kaynakların tamamını gözden geçirip orijinal ve kendimize mâl ettiğimiz terkibî düşünceyi ortaya koymak kalır.

Otokontrol

Gelişmiş ülkelere bakıldığında, toplumun hemen her kesiminin idareyi paylaştığı müşâhede edilmektedir ki, gerçek demokrasilerde esas olan da budur. Bu ülkelerde millet fertleri, basit bir trafik olayından, devletin ruhunu ve temel esaslarını tehdit edebilecek büyük yolsuzluk olaylarına kadar hayatın her karesinde devlete yardımcı olmaktadırlar. Oralarda bu otokontrol sistemi öyle gelişmiştir ki, her zaman fertler, meselâ, bir hırsızı derdest edip yetkili makamlara teslim edebilmekte ve trafik kurallarını ihlâl eden bir arabanın plâkasını alıp trafik görevlilerine bildirebilmektedirler. Bu şekilde her fert, âdeta diğer fertlerin kolluk kuvveti gibi çalışarak devlete yardımcı olmaktadır. Her ne kadar buna bizim gibi ülkelerde gammazlama nazarıyla bakılsa da, zannediyorum meseleyi "devlete yardımcı olmak" perspektifinden değerlendirdiğimizde uygun bir yaklaşım tarzı olduğu ortaya çıkacaktır. Buraya kadar anlatılanlar otokontrol sisteminin topluma bakan yönünde birkaç kareydi.

Bunların dışında, bir de otokontrolün şahıslara bakan yönü vardır ki, bu da ferdin, otokontrol ile her an kendini, kendi davranışlarını kontrol altına alması demektir. Böylesi bir otokontrol sistemini hayata geçirmiş fertlerin, oluşturdukları içtimaî ortama zarar verme hakkını kendilerinde görmeleri mümkün değildir. Birbirine zarar vermeyen, hatta yararlı olmaya çalışan insanlardan oluşmuş işte böyle bir toplumda, zannediyorum sosyal adalet kendiliğinden tahakkuk edecektir. Netice itibarıyla da her bir ferdin vicdanî muhasebe ile yanlışlıklara karşı kendisini frenlemesi sonucu toplum, içinde yaşanılabilir bir hâle gelecektir ki, işte böyle bir toplum tam bir murâkabe/otokontrol toplumudur.

Otokontrol sisteminin fert ve toplum plânında uygulanmadığı ülkelerde sosyal ve ekonomik alanlarda bozulmaların görülmesi, fertlerin her türlü tefekkür ve tetkikten uzak, gafilâne bir şekilde gönül-kubûr bir hayat yaşamaları

kuvvetle muhtemeldir. Zira kim ne derse desin, hayatın her karesinde karşılaşılan arızaların kaynağı insandır. Bu itibarla da problemlere çözüm aranırken insan kat'iyen göz ardı edilmemeli ve her mesele onunla irtibatlandırılarak ele alınmalıdır.

Göz Nimeti

Çoğu zaman farkında olamadığımız, bize Allah'ın bahşettiği lütuflardan biri de göz nimetidir. Kur'ân-ı Kerim, gözü nimet sadedinde şöyle zikreder: *"Biz o insana görmesi için gözler vermedik mi?"*[5]

Eski yıllarda *"Bütün Dünya"* diye bir mecmua çıkardı. Daha sonraları Zafer mecmuasının bu dergiden iktibas ettiği bir makalede âmâ birisinden şunlar naklediliyordu: "Gözlerim sadece üç gün görse idi, birinci gün tabiatı temâşâ ederdim, ikinci gün akrabâ u taallukâtımı ve üçüncü gün de anne-babamı görmek isterdim." O zaman bu ifadeler, benim rikkatime çok dokunmuştu. Zannediyorum bizler, görme nimeti elimizden alınmadığından –Allah almasın!– o isteğin ne mânâya geldiğini anlamakta zorlanırız.

Evet! Gözleri olmayan bir kimse, "Güneş" kelimesinin ne anlama geldiğini bilemeyecek ve gece-gündüzün nasıl olduğunu hiçbir zaman hissedemeyecektir. Gökyüzündeki ayı, o şairane ilhamlarıyla hiç duyamayacaktır. Sevdiklerinin yüzünü göremeyecek, anne ve babasını tanıyamayacak, "Acaba bunlar nasıl insanlar?" diye düşünemeyecektir. Bunun gibi daha pek çok güzellikleri de zihninde canlandıramayacaktır. Binaenaleyh her insan, bu nimetin şuurunda olarak onun kadr u kıymetini bilmeli ve şükrünü hakkıyla eda etmelidir.

Kur'ân'a Göre Zevç ve Aile Tabirleri

***Soru:* Kur'ân'a göre zevç ve aile tabirlerini izah eder misiniz? Hz. Nuh ve Lut'un kâfir kadınlarla tezevvücünü nasıl anlamalıyız?**

Her şeyden önce şu hususu belirtmekte yarar var; zevç ve zevce (karı-koca) mevzuu insanoğlu için önemli ve fıtrî hâdiselerden biridir. Hayvanlar arasında zevçlik meselesi söz konusu değildir. Onlarda sadece ilkah (döllemek, aşılamak) vardır. Yani onlar, mevsimi gelince yavru yapmak için bir araya gelirler ve bu faaliyeti de bu sene birisiyle, ertesi sene de bir başkasıyla, hatta

bazen de kendisinden meydana gelen yavrularıyla gerçekleştirirler. Onun için hayvanlar arasındaki eşleşmede bir gaye ve hedef etrafında bir araya gelme söz konusu değildir. Bu tür yüksek gaye ve hedefleri tahakkuk ettirmek kalb, his, şuur ve irade farklılığıyla insanoğluna ait bir hususiyettir.

Arapça'da "ehl", aile demektir. Kur'ân-ı Kerim'e bakıldığında "zevç" ve "ehl" kelimelerinin aynı çizgide ele alındığı görülecektir. *"Ey Nuh! O, asla senin ehlinden (ailenden) değildir."*[6] âyet-i kerimesi bu hakikati gösteren misallerden sadece biridir. Bu âyet-i kerimede Cenâb-ı Hak, Hz. Nuh'un oğlunun inkâr edenlerden olması hasebiyle onunla aynı duygu, aynı düşünce ve aynı frekansı paylaşmadığını, dolayısıyla da oğlunun onun ailesinden olamayacağını ifade buyurmaktadır.

Arapça'da مَرْءٌ erkek, مَرْأَةٌ ve اِمْرَأَةٌ kadın demektir. Kur'ân-ı Kerim Hz. Nuh ve Hz. Lut'un kadınlarının kâfir olduğunu anlattığı âyette اِمْرَأَةٌ kelimesini kullanmaktadır.[7] Zira bu iki kadın Hz. Nuh ve Hz. Lut'a zevce olamamış, onlarla bütünleşememiş, aksine onlara hıyanet etmişlerdir. Dolayısıyla bu kadınlar, Kur'ân'da اِمْرَأَةٌ kelimesiyle ifade edilmişlerdir. Gerçi Kur'ân, Hz. İbrahim'in hanımı Hz. Sâra için de aynı kelimeyi kullanır[8] ama orada farklı bir nükte söz konusudur.

Kur'ân-ı Kerim, belli bir hedef ve gayeyi tahakkuk ettirmek için duygu, düşünce ve inanç birliğine bağlanmış, kendilerinden bir neslin meydana gelmesi hedeflenmiş ve böylece maddî-mânevî, cismanî ve ruhanî tam bir bütünlük bahis mevzuu olan eşleşmelerde "zevç" ve "zevce" kelimelerini kullanmaktadır. Meselâ Kur'ân, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımlarından bahsederken bu kelimeyi zikretmektedir.[9] Zira onlar her zaman Allah Resûlü'yle aynı duygu ve düşünceyi paylaşmışlardır.

Bu açıdan denebilir ki, birbirleriyle nikâhlanan kimseler, birbirlerinin kadını veya erkeği olsalar da her zaman birbirlerinin zevç veya zevcesi sayılmazlar. Bu itibarla da insanın bir eşinin olması, onun zevci veya zevcesinin var olduğu mânâsına gelmez. Zira eşinden duygu ve düşüncesini saklayan bir insan, ona karşı yalnız demektir. İşte Hz. Nuh ve Hz. Lut'un eşleri, hakikî mânâda onlara zevce olamamış ve daima " اِمْرَأَةٌ –salt bir kadın" olarak kalmışlardır.

Gazete ve Gazetecilik Üzerine

Gazete, radyo, televizyon, dergi... vb. vasıtaları kullanarak insanlara faydalı olma yolunda atılan adımların, öncelikle çok sağlam temeller üzerine oturtulması gerekmektedir. Eğer bu mevzuda sağlam esaslar tespit edilemez ve konu sağlam stratejilere bağlanmazsa bunun insanlara faydadan çok zararlı olma ihtimali vardır.

Batı'da gazeteye verilen ilk isim genelde "Jurnal" kelimesi olmuştu zannediyorum. Bunun Türkçe karşılığı, gammazlamak, çekiştirmek, dedikodu etmek olsa gerek. Bu mânâdaki gazetecilik, yer yer halkı tenvir etse de, temelde milletin kirli çamaşırlarını ortaya çıkarmak, gizli kapaklı işlerini fâş etmek ve merak uyarıcı şeylerle okuyucu bulmaya çalışmak gibi şeylerdir. Evet, bir anlayışa göre gazeteciliğin misyonu budur. İşte bu anlayışta olan gazeteciler bugün tiraj uğruna maalesef bu çarpıklıkların hepsini yapabilmektedirler. Evet Batı'da gazetecilik bu anlayış içinde gelişmiş ve dünyayı fethetmiştir.

Acıdır, bu anlamdaki gazetecilik, dünyanın her yerinde olduğu gibi, bizim dünyamıza aynen aktarılmış ve kabul görmüştür. Bu kabul, İslâmî esaslarla çatışmasına rağmen, maalesef etkisini Müslümanlar arasında da sürdürmektedir. Geçenlerde bir dostum, ideal mânâda gazetecilik yapabilmek için, bazı istidatlı insanların Washington Post, Times, Le Figaro gibi gazetelerde çalışması gerektiği tezini savundu. Aslında bu değer yargısı bir anlamda doğruydu. Zira gazetecilik, bugünkü misyonu içinde elbette onlardan öğrenilirdi. Ancak yalan üzerine bina edilmiş, yalanla dolu haber ağlarına bağlı bir dünyadan, doğruya tercüman olmaya çalışan insanların fazla bir şey öğrenemeyecekleri de açıktı.

Bize göre gammazlık, laf hamallığı yapma, milleti birbirine düşürme, gıybet yapma, suizanda bulunma, Allah'ın yasakladığı çirkin amellerdir. Biz yargısız infazda bulunamayız.. kimsenin ırzı, şerefi, namusu ile oynayamayız.. inancımız gereği bunların hepsini haram kabul ederiz.

Öyleyse Müslüman camia, kendi düşünce dünyası çizgisinde bir gazetecilik anlayışı geliştirmek zorundadır.

Geleceğin Dev Bitkileri

Bazı hadislerde, "Pek çok kişinin (10-40 kişi arası) ancak yiyebileceği narlar olacak.. bir nar kabuğunun altında bir insan gölgelenebilecek.. yine buğday taneleri de o denli büyük olacak." şeklinde ifadeler var. Bu ifadeler hadis kitaplarında, bereketin artacağıyla alâkalı, kıyamet alâmetlerinin bahsedildiği yerlerde zikredilmektedir.

Evvelâ, kıyamete yakın, meyve ve bitkilerin hadislerde anlatıldığı şekilde büyük olmasını bereketten kinaye olarak anlamak mümkündür. Yani meyve ve bitkiler o kadar bereketli hâle gelecek ki, bütün dünyada tarlalar, bağ ve bahçeler ürünlerle dolup taşacak.

İkinci olarak, hadisteki ifadelerden genler yoluyla yeni bitki ve meyve türlerinin elde edileceğini anlamak da mümkündür. Yani ileride genlere müdahale edilerek meyve ve bitkilerin büyültülüp, hadiste ifade edildiği şekliyle bir narın kabuğu altında insanın gölgelenebileceğine ve birkaç buğday tanesinden pek çok ekmek yapılabileceğine işaret olabilir.

Üçüncü olarak, bu büyüklüğe gen teknolojisiyle ulaşılabileceği gibi keyfiyeti şimdilik meçhul başka yol ve yöntemlerle de arızasız bir şekilde ve hadiste tasvir edilen boyutta bitki ve meyveler üretmek söz konusu olabilir. Bunun neticesinde meselâ bir ağaçlık meyve ile bir aile bir sene geçinebilir. Yine bir çupra balığı, bir balina kadar büyültülerek pek çok insanın doyurulması sağlanabilir.

Genetik biliminin son yıllarda ulaştığı nokta, varlığın mülk yanında, Kur'ân'ın tabiriyle "âfâk"ta keşfedilen insanlık tarihinde önemli bir husustur. Ancak bu son nokta da demek değildir. Hatta insana bir bütün olarak baktığımızda bu tür buluşlar, yine Kur'ân'ın tabiriyle onun "enfüs"ündeki inkişaflarıyla at başı gitmiyorsa, insanlar küstahlaşabilir ve kendilerine verilen "halife"lik unvanına yakışmayan tavırlar içine de girebilirler.

Her Hastalığın Devası Vardır

Allah Resûlü bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadırlar: *"Ey Allah'ın kulları! Tedavi yollarını araştırın. Zira, Allah bir hastalık vermişse mutlaka ilacını ve tedavi yollarını da bahşetmiştir."*[10]

Bu hadis-i şerifin izahı Sonsuz Nur'da yapılmıştı.[11] Ancak burada hadisin

farklı bazı yönlerine de değinmek istiyorum.

Evvelâ, bu hadisle hastalara onları rahatlatma adına bir müjde ve teselli verilmektedir. Aids, kanser veya Hepatit-B gibi hastalıklara maruz kalan kişilerin, bu hadisteki müjdeye dayanarak, Allah'ın, her hastalığa bir çare ihsan ettiğini bilmeleri onlara müthiş bir moral kaynağı olacaktır. "Allah bir hastalık vermişse mutlaka ilâcını ve tedavi yollarını da bahşetmiştir." ifadesi hastalıklar karşısında ümitsizlik girdabına düşen hastaları, hastalığı yenme adına psikolojik olarak güçlendirecek ve onlara rahat bir nefes aldıracaktır ki, bu çok önemlidir. Çünkü bu şekilde çaresiz bir hastalığa müptelâ olan insanın, bütün vücudunda ve hatta hücre sisteminde bir kısım olumsuz tesirler meydana gelebilir ve vücudun mukavemet sistemini sarsabilir. Oysaki bu hadisten güç alan bir insanın, "Nasıl olsa şifası var, Allah şifa ihsan eder." duygu ve düşüncesiyle kendi moralini yükseltmesi her zaman mümkündür.

İkinci olarak, hadiste geçen تَدَاوَوْا fiili, "tefâul" babındandır ve müşareket yani koordineli bir şekilde pek çok kişinin bir araya gelerek, bir kolektif şuur meydana getirmelerini ifade etmektedir. Buna Arapça ifadesiyle مُشَارَكَةٌ بَيْنَ الْإِثْنَيْنِ فَصَاعِدًا denilmektedir ki bu, iki veya ikiden fazla insanın herhangi bir plân ve proje etrafında bir araya gelerek onu gerçekleştirmeye çalışmaları mânâsına gelmektedir. Bundan da şunu anlayabiliriz: Bazı projelerin ferdî çalışmalarla gerçekleştirilmesi mümkün olmayabilir. Bu sebeple bazı durumlarda müstakil araştırma merkezleri kurup, ehil insanların kontrolünde değişik hastalıklar üzerine gidilerek tedavi yolları araştırılabilir ki, hadis buna işaret ediyor gibidir.

Üçüncü olarak ise, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hadiste *"Her derde derman bulunabilir. Bu, sizin için bir hedeftir; çalışın ve bunu gerçekleştirin."* şeklinde hedef göstermektedir.

Esasen O'nun dualarında bile her zaman böyle bir hedef gösterme mevzubahistir. Meselâ bir duasında Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmaktadır: *"Allahım! Üzüntüden ve kederden, aczden ve tembellikten, korkaklıktan ve cimrilikten, borcun galebe çalmasından ve insanların istibdadı ve baskısı altında yaşamaktan Sana sığınırım."*[12] Bu duada, bir taraftan, bahsedilen zararlı şeylerden Allah'a sığınma tavsiye

edilirken, diğer taraftan da bunlardan uzak kalma bir hedef olarak gösterilmektedir. Bunun gibi, hastalıkların tedavisi hususunda da hedef doğrultusunda insanlar devamlı çalışarak maddî-mânevî hastalıklardan uzaklaşmalı ve Allah'ın yaratmış olduğu tedavi yollarını keşfetmeye çalışmalıdırlar.

1Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/215, 271; İbn Hibbân, *es-Sahîh* 14/96.
2Ahzâb sûresi, 33/40.
3Buhârî, *enbiyâ* 50; Müslim, *imâret* 44.
4et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 3/295; el-Beğavî, *Meâlimü't-tenzîl* 1/309.
5Beled sûresi, 90/8.
6Hûd sûresi, 11/46.
7Bkz.: Tahrim sûresi, 66/10.
8Bkz.: Saffât sûresi, 38/112.
9Bkz.: Ahzap sûresi, 33/6.
10Tirmizî, *tıp* 2; Ebû Dâvûd, *tıp* 1; İbn Mâce, *tıp* 1.
11M.F. Gülen, *Sonsuz Nur* 1/175.
12Buhârî, *cihâd* 74, et'ime 28, *daavât* 36, 40; Tirmizî, *daavât* 70.

Altıncı Bölüm

SÖZÜN ÖZÜ

Sıradan Biri

Bana, dünyaya Fatih gibi bir hükümdar olarak gelmeyi teklif etseler ben yine Korucuk köyünde Râmiz Hoca ve Refîa Hanım'dan doğmayı, sıradan bir insan gibi dünyaya gelmeyi ve Kestanepazarı'ndaki olduğu şekilde öğretmenlik yapmayı tercih ederdim. Ne kendime hizmet ne fâikiyet mülâhazası; âhad-ı nâstan biri olarak kalmayı cihan hükümdarlığı ile değiştirmem. Bana göre en büyük mazhariyet Hak rızası, en önemli vazife de "i'lâ-yı kelimetullah"tır.

İman

İman çok önemli bir referanstır ve o, çok uzun bir yolculuğun en büyük beraat nişanıdır.

Geçim Darlığı

Geçim darlığı, fakirlikten farklıdır. İnsan, Allah'ın verdiğine kanaat ederse geçim darlığı çekmez. Şayet gözü açsa, ne kadar da zengin olsa yine geçim darlığından kurtulamaz.

İslâm Düşüncesi

Temelde İslâm, dinamik bir sistemdir ve ancak hareketle inkişaf eder; işlettirilmediği takdirde ise güdük ve kısır kalır. Yaşama ve pratik, bu sistemin ruhu demektir.

Şükür Fabrikası

İnsan her şeyi Allah'tan bilmeli ki, bir şükür fabrikası gibi hep şükran üretsin. Her şeyi Allah'tan bilen insanın kalbi sürekli şükür mülâhazasıyla atar ve hep tevhid soluklar. Aksine o, bazı şeyleri kendinden bilirse, o kalbin by-pass'a ihtiyacı var demektir.

Hac ve Evlilik Diploması

Hacca gitmek isteyenlerle evlenmek isteyenlere diploma vermeden hacca göndermemeli ve evlendirmemeli. Haccın tamamiyeti, şuurlu ve eğitimli olmakla, evlenip ana-baba olmak da ancak konuyla alâkalı talim ve terbiye ile arızasız gerçekleşebilir.

Stres

Stres, inancı, ümidi ve gelecek adına hayali olmayan insanların yaşadıkları hâlin adıdır. İnanan insanda ise hafakan veya can sıkıntısı olur.

Gece İbadeti

Sabah namazı, şevkle eda edilecek şekilde gece ihya edilmeli. Sabah namazının ruhunu yıkacak ve onun gafletle eda edilmesine sebebiyet verecek gece ise mutlaka terk edilmelidir. Evet sabah namazı farzdır, dolayısıyla terk edilmez. Geceyi ihya ise nafiledir. Geceyi ya yatıp sabah namazına ulaşacak bir zaman diliminde ihya etmeli ya da erken kalkıp vazifeyi yaptıktan sonra sabah namazına kadar dinlenmeli, sonra da huzur içinde onu eda etmeli. Çünkü Hakk'a yaklaşma kabiliyeti farzlarla açılır. Farzlarla açılan bu Allah'a yaklaşma kapısı nafilelerle tahakkuk eder. Bir kere farzlarla o kapıdan içeriye giremeyen, sonra onu nafilelerle yakalayamaz. O, kapıdan içeriye girmemiş sayılır. Farzlar ölçü üstü, tartı üstüdür ve öyle kabul edilmelidir.

Kavganın Küçüğü Yoktur

Hiçbir şeyin küçüğü olmadığı gibi toplumsal hayatımızda kavganın, kavgaya götüren mülâhazaların ve yangının da küçüğü yoktur.

Virüs

Bir yerde bir virüs meydana gelince, o orada hemen kendi nev'inin bayrağını dalgalandırmak için seri üremeye geçer.

Dua Mülâhazaları

Mülâhazalarımı dua şeklinde ifade edecek olursam şöyle derim: Allahım! Hidayet isteyen ve Senin hidayet murat buyurdukların, bana saldırsalar bile, Sen onları her türlü musibetten koru. Senden hidayet istemeyen ve Senin de hidayet murat buyurmadıklarına gelince onları Sana havale ediyorum.

Zor Zamanlarda İnsan

İnsanların ağırlıkları ve mukavemet güçleri fırtınalarda belli olur. Bazen dev gibi görünen insanlar, küçük fırtınalarda yerle bir olabilir. Bu yüzden Allah'tan

mukavemet istemek ve رَبَّنَـا لَاـ تُزِغْ قُلُـوبَنَا *"Rabbimiz! Kalblerimizi kaydırma!"*[1] duasını da dilden hiç düşürmemek lâzımdır.

Dine Vefa

Dine çok vefalı olmak demek, çok rahatlıkla Allah'ın bize verdiği her şeyi O'nun yoluna feda edebilmek demektir.

İnsan Hayatındaki Tahavvüller

İnsan hayatıyla alâkalı umumî değişim ve tahavvüller lâakal 25 sene ister...

Zalim, Cezasız Kalmaz

İşlenen günahlar zulüm derecesine varınca Allah, o günahları affetmez. Şunda zerre kadar şüphe edilmemelidir ki zalim, kesinlikle cezasız kalmaz. "Zulüm ile âbâd olanın, mutlaka âhiri berbat olur."

Millî Günah

Türkçeyi güzel kullanmamak millî günah, güzel Türkçeyi mefkûremizin emrine vermek de en büyük sevaptır.

Kendine Çok Güvenmek Aldanmışlıktır

İnsan, müşâhede ve mükâşefenin en zirve noktalarında da olsa kendine asla güvenmemelidir. Allah Resûlü'nü tanıyıp iman eden, hatta dizinin dibinde bulunup ondan hadis rivayet edip de daha sonra yalancı peygamber Müseylimetü'l-Kezzab'ın ordusuna katılarak onun saflarında ölen kimseler bile vardır.

Evet, mü'min kendine çok güvenmemeli ve ahireti adına hep endişe duyarak tir tir titremelidir.

Türkçe

Türkçeyi bir dünya dili hâline getirmek vaciptir; evet bana göre milletçe Türkçeyi öğrenmek vacip, iyi kullanmak sünnet, inceliklerine vâkıf olmak da müstahap mesabesindedir.

Vicdan Yalan Söylemez

Âfâkî ve enfüsî delillerin yanında vicdana kulak verildiği takdirde o da "Allah" der ve vicdan, hakikati kendi enginliğinde duyduğu an, bütün delil ve kitapları bir tarafa bırakır. Acz ve fakrını hissetmesiyle hiçbir delile ihtiyaç duymadan, çok defa da bir ıztırar hâliyle "Allah" der ve O'na dayanır. Hele esbabın bilkülliye sukut ettiği an insan vicdan kulağıyla kendini dinleyebilse çok farklı buudlarda farklı hakikatlere şahit olur.. evet vicdan ve fıtrat asla yalan söylemez.

Eşyanın Rab'le Münasebeti

Ehl-i Sünnet, bütün varlıktaki yaratılışı "iktiran" ile doğrudan Allah'a bağlamış ve varlıktaki bütün değişik hâl ve münasebetleri hakikî sahibine vermesini bilmiştir. Peygamberler, mahiyet-i eşyanın Rab'le olan münasebetinin nasıl olduğunu, eşyanın bütün isim ve tecellîlerini Cenâb-ı Hak'tan doğrudan öğrenmişler ve daha sonra da bu isim, sıfât ve tecellîleri bizlere de talim etmişlerdir.

Bizim Müziğimiz

Âdeta bir ibadet neşvesi içinde icra edilen bizim müziğimiz varken, Batı müziğinin yamalı bohça gibi bize mâl edilmeye çalışılmasının ne anlamı var bilemiyorum. Bizim müziğimiz, bizim ruhumuzun sesi soluğudur ve bizi anlatmaktadır.

Salât ü Selâm Getirmek

Büyükleri tazimle ağza alma ve ifade etme, edeb ve vefa adına çok önemlidir. Günümüzde insanlar arasında âdeta bir ağız bozukluğunun giderek yaygınlaştığı görülmekte. Bence bu, tamiri gereken bir yırtıktır ve mutlaka onarılmalı ve büyükler her ağza alındığında tazimle dile getirilmelidirler. Hele Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) adı zikredildiğinde salât ü selâm..! Onda kat'iyen gevşeklik gösterilmemelidir. O'nun isminin yazılı olduğu yerlerde de ihmal göstermeden her defasında salât ü selâm açılımıyla birlikte yazılmalıdır.

Esbapta Kusur Etmemek

Esbapta kusur etmemek, daha sonra kadere taş atmama açısından çok önemlidir...

Islahçı

Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şerifler takdirle ıslahçıdan bahsederler; ne var ki, ıslah da bilgi ve mârifet ister.

Kur'ân'ı İyi Anlama

Kur'ân iyi anlaşılsa, onun Sünnet'e verdiği değer de anlaşılır.

Meşveret İnsanı

İnsanlar dâhi olacaklarına, meşveret insanı olsunlar...

Kötülük

Başkasının size yaptığı kötülük, sizin başkasına yaptığınız kötülüğü mazur kılmaz.

Dünyevîlik Biti

Dünyevîlik her geçen gün bir kısım sineleri daha bir sarıyor; evet farkında olmadan sürekli sarsılıyoruz.

Kendini Kontrol

İnsan, "Durmam gereken yerde duruyor muyum? Kalbim nasıl? Vefalı mıyım?" diye her an kendi kendini kontrol etmelidir.

Müslümanlık

Müslümanlık münaferet atmosferinde anlatılmaz. Zira nefret ortamında en mâkul hakikatler bile tepki görür; o, muarefe ve muvazene ortamında anlatılmalıdır.

İçin Sesi

Bir insan "Sübhanallah" demeye niyet etti ve "Süb" dedi.. ardından baktı ki

bu, içinin sesi değil, başka mülâhazalar var, hemen kesmeli ve kelimenin devamını getirmemelidir.

Öğrenmek ve Yaşamak

Öğrenmek ve yaşamak, pilotluk ve uçmak gibidir. Bir insan hiç uçamayacaksa onun ağır pilotluk eğitimi almasının da bir mânâsı yoktur. İnsan, uçmayı iyi öğrenmeli, ondan sonra da uçmalıdır.

Montaj Hayat Olmaz

Müslüman, Müslümanca inanmalı, yaşamalı, oturmalı, kalkmalı ve en küçük bir şeyi bile imanla irtibatlandırıp Allah'a bağlamalıdır.

Kalbin Gıdası

Nasıl ki, yemede bile bir usûl var, öyle de kalbin gıdasını sunmakta da bir usûl olmalıdır.

Kendini Sıfırlama

İnsan kendini sıfırladığı nispette Allah'a yaklaşır. Aksine az da olsa kendine bir şey atfettiğinde de Allah'tan uzaklaşır. Sonsuz karşısında kendini sıfırlama çok önem arz etmektedir. Çünkü iki sonsuz yoktur. Sonsuz olmayan ortada da olamaz. Evet, Sonsuz karşısında sıfır olma insan için en ideal ufuktur.

Dini Bilenler

Dini bilenler dinde çok lâubalî hareket etmekte ve gayriciddî davranmakta; bunun neticesi olarak da muhatapların sinelerinde tesir ve mehâbet uyaramamaktalar.

Allah'ı Hatırlatan İnsan

Günümüzde simasına bakıldığı zaman Allah hatırlatan insan[2] sayısı oldukça az. Neye ihtiyaç varsa onun üzerinde durmak lâzım. Bence bizi farklı kılacak bir hususiyet var ki, o da, samimî vefa ve Allah'a yürekten teveccühtür.

Olması Gereken

“Ne olursa olsun” mülâhazasına göre değil de, “Olması gereken şey olsun” mülâhazasına göre hareket edilmelidir.

Dua

Dua, “fevkalesbap” yani sebepler üstüdür. İhlâsla edilen dua, kalbin hulûsuna alâmettir. Yapılan işlerde sebeplere uymada kusur etmemek gerektiği gibi, neticeyi de sebeplerden değil, Allah’tan beklemek bir esastır.

Her Bilgi

Her bilgi, düşünce, mantık ve muhakeme sistemlerinden geçirilerek hazmedildikten sonra insanlara bir süt hâlinde sunulabilmelidir.

Asi Ruhlar

Asi ruhlar hikmetle disiplin altına alınabilinirse onların tabiatında da yumuşama olur.

Allah’la Olan Münasebetin Göstergesi

Bir insan düşünün ki, her gün Allah’a, kitabına ve peygamberine gizli veya açık bir şekilde hakaret edildiği hâlde onun kılı kıpırdamıyor, ancak ne zaman ki, birisi onun gururuna dokunsa ve onu biraz rencide etse, gece yarılarına kadar uykuları kaçıyor ve rahatsızlık duyuyor; işte bu durum, onun karakterini ve Allah’la olan münasebetinin derecesini gösterir.

Muztarrın Duası

Muztarrın duası bir köprüdür ve ancak böyle bir dua köprüsüyle sahil-i selâmete çıkmak mümkündür.

İnsan - Namaz

İnsanı namazdan uzaklaştıran, içindeki cismanî boşluklardır.

Konuşan - Konuşturan İnsan

Konuşan insan güzel, konuşturan insan ise ondan daha güzeldir.

Sözün Özü

Özü köz olanın, sözü de öz olur.

Ülfet

Biz Müslümanlık adına körlük yaşayaduralım, yeni ihtida edenler İslâm'daki derinliği ve revnaktarlığı ruhlarında çok iyi duyuyor ve onunla tanışmanın sevincini yaşıyorlar. Bizde ise bir ülfet var ve âdeta bir körlüktür yaşanıyor. Rabbim, sonumuzu hayra tebdil eylesin!

Hz. Mesih'in Nüzul Keyfiyeti

Hz. Mesih'in gelme keyfiyeti her ne kadar bilinmese de, neticede onun ruhunun hükümferma olacağı kesindir. Bana göre Hz. Mesih'in nasıl geleceğini karıştırmamak gerekir. O, seyr u sülûk-i ruhanîsinde olan bir zatla da gelebilir, başka türlü de gelebilir. Hatta bazen onun iz düşümü konumunda bir zat onunla iltibas edilebilir. Ayrıca onun doğrudan gelmesi beklentisi bazen suistimale de sebebiyet verebilir. Bu itibarla onun şahs-ı mânevînin temsili adına bütün inanmış ruhlar üzerinde tesir uyarabilecek olan ruhaniyeti de gelebilir. Bunu, herkesin İslâm dinine gireceği şeklinde anlamak da yanlıştır.

İz'ansız İlim

Kalbe mâl olmayan ilim, iz'an da vaad etmez.

Namaz

Namaz, bütün ibadetlerin özü, ruhu ve piridir. O, sefine-i dinin direği ve Allah'a kulluğun remzidir. Namaz ve onun doğru kılınması üzerinde her zaman ısrarla durulmalıdır.

Namazın her anında huşûu yakalamak çok önemlidir. Huşû, saygıyla tir tir titreme demektir.

Secde, namazın debisinin en yüksek olduğu andır. O, nereye akıyorsa insanı da alıp oraya götürebilir.

Her namazda bir kere daha ruhun heykeli ikame edilmelidir. Bir kişi 15-20 sene namaz kılsa namaza alışabilir. Bazıları "Altmışımdan sonra namaza başladım." demektedir ki, zannediyorum onlar bu sözleriyle, namazın tabiatlarının bir derinliği hâline gelmesini kastediyorlar.

Ağlamak ve Tebessüm Etmek

Ağlamak ve tebessüm etmek, insan kalbinin, onun çehresine akseden rengi olmalıdır.

Hakikî İnsan Olmak

Ümmet-i Muhammed'in dertleriyle alâkadar olma, insanı potansiyel insan olmaktan hakikî insan olmaya götürür. İnsan, ancak böyle davranmakla kendi değerini ortaya koyar.

İhlâs

İnsan, ihlâsa çok talip olmalı, ancak, o hususta nereye ulaşırsa ulaşsın henüz onun öşrüne ulaşamadığı mülâhazasıyla yaşamalı ve çok korkmalı. Zira, azıcık "Bir şey oldum" hissine kapılma insana her şeyi kaybettirir.

İçinde Duyma

İnsanın hak ve hakikati içinde tam duyması demek, bir macun hâlinde onu acziyle, fakrıyla, zaafıyla, ihtiyacıyla duyması demektir.

İşe Yarayan Günah

İnsan, günahlarının üzerinden elli sene geçse de bir türlü unutamıyor ve onun hicabını üzerinden atamıyorsa o günah ona çok zarar veremez. Hakikî mü'min, işlediği bir günah için ömür boyu gözyaşı dökse bile "Keffaret adına gerekli mesafeyi katedemedim." diyen insandır. Çok iyi iman etse, çok iyi tevbe etse, pek çok hizmette bulunsa da bir insan için yaptığı günahları unutma kadar büyük bir tali'sizlik ve gaflet bilemiyorum. Mü'min, her zaman "Kulluk adına şunları şunları yaptım, acaba daha ne yapabilirim" diye düşünmeli, ölüm, kapısına geldiği zaman "Keşke şunu da yapsaydım" diyecek bir durumda olmamalıdır.

Kadir Gecesi

Mü'min, her geceyi, her günü, Cenâb-ı Hakk'ın maiyetine ermiş bir ihsan şuuruyla çok iyi değerlendirmeli. Aslında mübarek günler ve geceler de bu tür insanlar için bir şey ifade eder. Yoksa tembel tembel yatıp birkaç gece kalkıp sadece onları değerlendirmek çok fazla bir şey ifade etmese gerek. Çünkü ne

Efendimiz ve ashab ne İmam A'zam, sadece bir geceye hasredilen ihyayı bir şey saymamışlardır. Kadir Gecesi'nin belli olmamasının hikmeti de bence burada aranmalı.

Kalbin Zümrüt Tepeleri

İnsan, nuranî bir helezonda terakki ederken etrafını temâşâ imkânı da doğar. Kalbin Zümrüt Tepeleri, bu temâşâların insana kazandırdığı ihsasların bir kısım değerlendirmeleri ve fotoğraflarıdırlar.

***

Kalbin Zümrüt Tepeleri, bir ziyafet sofrasıdır. Müzakere edile edile o sofranın açılımlarına gidildiği takdirde çeşit çeşit lezzetlere ulaşılır. Bu mini eserle, insanın kendini keşfetmesi adına bir kibrit çakılmıştır. Evet insanları düşündürmeye ve hissettirmeye alıştırmak lâzımdır. Bugün çokları düşünmektedir ama, madde âleminin tenteneli perdesinin arkasından habersizdirler. Eşyanın dış yüzüne takılıp kalmış ve gerçeği hakkıyla görememektedirler.

Akıl ve Kalb

Aklın gördüğünün ötesinde, kalbin müşâhede ettiği hakikatler vardır. Bu itibarla sadece akla itimat eden felsefeciler hiçbir zaman hakikati tam olarak keşfedememişlerdir.

Ehlullah ve Latîfe

Ehlullah, Allah'a karşı edebin gereği sürekli Rabbiyle murâkabe içinde olmanın yanında bazen insanlara tatlı bir soluk aldırmak için nükteli latîfelerde de bulunurlar.

Allah'a Müteveccih Olmak

Kul, her zaman Allah'a karşı çok samimî ve gönülden müteveccih olmalıdır. Aslında teveccühü yine teveccüh doğurur. İnsan, tıpkı ayçiçeğinin güneşe bakışı gibi hep O'na bakabildiği ölçüde O'nun tecelliyatına mazhar olur. Burada esas olan gönülden müteveccih olabilmektir. Gönlünün sesini seslendiremeyenlerin ve alıcılarını mâneviyata karşı kapalı tutanların o

tecellîlerden istifadesi zor, hatta imkânsızdır.

Bir Lahza Bile...

Gönlünde, her zaman O'na doğru seyahate karar vermiş yüce ruhlar, zannediyorum bir lahza bile yolculuktan, yol tasavvurundan ve o yolda hedeflenen yüce mânâ ve yüksek gayelerden gafil olamazlar ve olmamalıdırlar da.

Bir kere bunların gözleri ağyâra kaysa; kaysa da ağyâra ‘‘yâr’’ deseler, bir ömür boyu âh u efgân edip inlerler.

O'nun yoluyla hiç tanışmama büyük bir talihsizlik, ‘‘tanıyıp-tanıştım’’ dedikten sonra takılıp yollarda kalma ise bir hüsran ve haybettir. Hem de ne hüsran ve ne haybet!..

Nur Külliyatı

Nur Külliyatı, her seviyeden insana anlatılmaya müsaittir. Bu bakımdan bu eserler de günümüz insanının üslûbuna uygun olarak, dili çok iyi bilen bir Nur talebesi tarafından aslı korunmakla beraber önce sadeleştirilmeli, sonra da bütün dünya dillerine çevrilmelidir. Ama bu yapılırken öz, ruh, muhteva mutlaka korunmalı ve orijini muhafaza edilmelidir.

Cenâb-ı Hakk'ın Lütuflarının Sağanak Sağanak Yağdığı Çağ

Gelecekte, dine hizmetin tarihini yazmaya soyunanlar, onu bazı kimselerin ilim, irfan, dehâ, firaset ve kiyasetlerinde arayacaklardır. Daha şimdiden âvâzım çıktığı kadar haykırarak ilan ediyorum ki, iman ve Kur'ân yolundaki gelişmeleri bu şekilde yorumlayanlar, çok büyük bir yanlışlık içinde olacaklardır. Aslında bizler, Allah'ın lütuflarının hâkim olduğu bir çağı yaşayan insanlarız. Şayet gelecekte bu devrin tarihini yazacak olanlar işin gerçek yüzünü bilseler, bu çağa “Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarının sağanak sağanak yağdığı çağ.” diyeceklerdir.

Kâinatta Tesadüflere Yer Yoktur

Nur, duygu ve düşüncelerde insanları tesadüfe götürebilecek yolları çıkmaz

yollar hâline getirmiş ve Üstad'ın ifadesiyle "Tesadüfler, Risale-i Nur'un verdiği kararla idam edilmiştir."[3] Bu zaviyeden eşya ve hâdiselere bakıldığında, kâinatta rastlantıya asla yer olmadığı ve her şeyin bir master plânın parça parça tatbikinden ibaret olduğu görülecektir. İnsan, bu kaderî program içinde kendi kaderini yaşamakta ve "ilim"de olan kaderini "a'yan"a çekerek hariçte ona vücut kazandırmaktadır. Yani insan, âdeta "Evet ya Rabbi! Doğru yazmışsın." diyerek ezelden ebede kadar her şeyi bir nokta gibi gören ve bilen Allah'ın yazdığı kader programını tescil etmektedir.

İnsan, Kâinattaki Şuurlu Tek Aynadır

Mahlûkatın her biri birer aynadır ve aynalıklarıyla bütün ilâhî tecellîleri aksettirirler. İnsan ise kâinatta şuurlu tek aynadır. Zât-ı Ulûhiyet'in bilinmesi ancak insan gibi şuurlu bir ayna ile olur. Eğer bu mükemmel ayna olmasaydı, Zât-ı Ulûhiyet bilinemezdi.. evet O'nu gösterme adına insan çok iyi bir ayna olmuştur. Ama Server-i Enbiyâ (aleyhissalâtu vesselâm), bir mir'at-i mücellâ olarak bütün tecellîlere aynaların aynası olmuştur. Eğer o aynada tecellîler aksetmeseydi her yer ve her mevcut zifiri karanlıkta kalırdı. Allah, bizleri marziyatına talip muktedilerden eylesin ve hidayetiyle beraber bize istikamet nasip etsin! Âmin.

Kur'ân'a Vukûfiyet

Bediüzzaman hafız değil ama Kur'ân'la içten tanışık ve ona çok derin vukûfiyeti olan bir zattır. Onun Nurlar'da söylediği sözler, ya bi'l-iltizam ya bi't-tazammun veyahut bi'l-mutabaka bir âyetin meali ve seslendirilmesidir. Söyledikleri bazen bi'd-delâle veya bi'l-işare bir âyet ya da hadis olabilir. İşte Nur Külliyatı, çok zengin ve çok iyi donanmış bir dimağa sahip böyle bir zatın eseridir. Binaenaleyh Risalelerin, okunurken daha fazla istifade edilmesi açısından bu gözle okunmasında fayda var.

1Âl-i İmrân sûresi, 3/8.
2Bkz.: İbn Mâce, *zühd* 4.
3Bkz.: Bediüzzaman, *Mektubat* s.427 (Yirmi Sekizinci Mektup, Yedinci Meselenin Hâtimesi).

Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler

Abd İbn Humeyd, Ebû Muhammed Muhammed b. Fütûh b. Abdullah el-Mayurkî el-Ezdî (v. 249 h.); ***el-Müsned,*** *[Tahkik: Subhî el-Bedrî es-Sâmerrâî, Mahmud Muhammed Halil es-Saîdî],* Mektebetü's-sünne, Kahire, 1408/1988.

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybanî (164-241 h.); ***el-Müsned,*** I-VI, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

Bediüzzaman, Said Nursî; ***Emirdağ Lâhikası,*** I-II, Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Kastamonu Lâhikası,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Lem'alar,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Mektubat,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Mesnevî-i Nuriye,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Muhâkemat,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Sözler,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Şuâlar,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

___________; *Tarihçe-i Hayat,* Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

el-Beğavî, Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin İbn Mes'ud, (v. 516/1122); ***Meâlimü't-tenzîl,*** I-IIX, *[Tahkîk: Hâlid Abdurrahman el-Ak],* Dâru'l-mârife, 1407/1987.

el-Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed İbnu'l-Hüseyin (384-458 h.); ***es-Sünenü'l-kübrâ,*** I-X, *[Tahkîk: Muhammed Abdülkadir Ata],* Mektebetü dâri'l-bâz, Mekke, 1414/1994.

el-Buhârî, Ebû Abdillah, Muhammed İbn İsmail (v. 256 h.); ***Sahîhu'l-Buhârî,*** I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.

ed-Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân (181-255 h.); ***es-Sünen,*** I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); ***es-Sünen,*** I-V, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 1413/1992.

Ebû Hayyân, Esîrüddin Muhammed b. Yusuf Ceyyanî el-Endelûsî (745/1344); ***el-Bahru'l-muhît,*** I-VIII, *[Tahkik: Adil Ahmed, Ali Muhammed],* Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1422/2001.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. Müsennâ el-Mevsılî et-Temîmî (v. 307 h.); ***el-Müsned,*** I-XIII, *[Tahkik: Hüseyin Selim Esed],* Dâru'l-Me'mun li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.

el-Fâkihî, Ebû Abdillah Muhammed İbn İsmail İbni''l-Abbas (217-275 h.); ***Ahbaru Mekke fî kadîmi'd-dehri ve hadîsih,*** I-VI, *[Tahkik: Abdulmelik Abdullah],* Dâru Hadır, Beyrut, 1414 h.

el-Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed (450-505 h.); ***İhyâu ulûmi'd-dîn,*** I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.

Gülen, M. Fethullah; ***Kırık Mızrap,*** Nil Yayınları, İstanbul, 2006.

_________; *Sonsuz Nur,* I-II, Nil Yayınları, İstanbul, 2009.

el-Hâkim, Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah en-Neysâbûrî (v. 405 h.); ***el-Müstedrek ale's-Sahîhayn,*** I-IV, *[Tahkik: Mustafa Abdülkadir Atâ],* Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1990.

el-Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. el-Hasen, ***Nevâdiru'l-usûl fî ehâdîsi'r-Rasûl,*** I-IV, *[Tahkîk: Abdurrahman Amîra],* Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1412/1992.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed (v. 235 h.); ***el-Musannef fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr,*** I-VII, *[Tahkik: Kemal Yusuf el-Hût],* Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1409 h.

İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî el-Bustî (v. 354 h.); ***Sahîhu İbn Hibbân,*** I-XVI, *[Tahkik: Şuayb el-Arnavut],* Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1414/1993.

İbn Hişâm, Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); ***es-Sîratü'n-nebeviyye,*** I-VI, *[Tahkik: Tâhâ Abdurrauf Sa'd],* Dâru'l-cîl, Beyrut, 1411.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); ***es-Sünen,*** I-II, Çağrı Yay., 2. baskı, İstanbul, 1413/1992.

İbn Sa'd, Ebû Abdillah Muhammed b. Sa'd ez-Zührî (v.230 h.), ***et-Tabakâtü'l-Kübrâ,*** I-VIII, Dâru sâdır, Beyrut, tsz.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); ***Sahîhu Müslim,*** I-V, *[Tahkik: Muhammed Fuad Abdulbakî],* Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

en-Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); ***es-Sünen,*** I-VIII, Çağrı Yay., 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

___________; ***es-Sünenü'l-kübrâ,*** I-VI, *[Tahkîk: Abdulğaffâr Süleyman el-Bündârî],* Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/1991.

es-Sehâvî, Ebu'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman (v. 902/1497); ***el-Makâsıdü'l-hasene,*** *[Tahkik: Muhammed Osman]* Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405/1985.

et-Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed (260-360 h.); ***el-Mu'cemü'l-evsat,*** I-IX, *[Tahkik: Tarık b. Ivazullah b. Muhammed-Abdülmuhsin b. İbrahim el-Huseynî],* Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415.

___________; ***el-Mu'cemü'l-kebîr,*** I-XXV, *[Tahkik: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefî],* Mektebetü'z-Zehra, Musul, 1404/1983.

et-Tahâvî, Ebû Ca'fer, Ahmed b. Muhammed (v. 321); ***Şerhu müşkili'l-âsâr,*** I-IV, *[Tahkik: Şuayb el-Arnavut],* Müessetü'r-risâle, Beyrut, 1408/1987.

et-Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsa b. Sevre (209-279 h.); ***el-Câmiu's-Sahih,*** I-V, Çağrı Yay., 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

el-Vâhidî, Ebu'l-Hasan Ali İbn Ahmed (v. 468 h.); ***el-Vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz,*** *[Tahkik: Safvan Adnan Davudî],* I-II, Dâru'l-kalem, Dimaşk-Beyrut, 1415 h.

352001-20110819